

2025

ASSAM

ADALETİ SAVUNANLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

ASSAM
Uluslararası
Hakemli Dergi
(ASSAM - UHAD)

ASSAM
International
Refereed Journal
Sayı:26 Yıl:2025

 +90 555 000 58 00

 WWW.ASSAM.ORG.TR

 INFO@ASSAM.ORG.TR

Marmara Mah. Hürriyet Blv.
No:110 Beylikdüzü / İstanbul

ASSAM®

Adaleti Savunanlar

Stratejik Araştırmalar Merkezi

Derneđi

ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD)
ASSAM International Refereed Journal
E-ISSN: 2148-5879

ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD)
ASSAM International Refereed Journal

SAYI/NO: 26 YIL/YEAR: 2025

E-ISSN: 2148-5879

İmtiyaz Sahibi/Publisher

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneęi Adına

Melih TANRIVERDİ

Baş Editör/ Editor in Chief

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE/Gaziantep Üniversitesi

Sayı Editörü/Issue Editor

Doktorant Muhammed AKSU/İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Aytekin ZEYNELOVA/Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Chief Clerk

Doktorant Muhammed AKSU/İnönü Üniversitesi

Dergi Sekreteri/ Journal Secretary

Bilim Uzmanı Şeyma ŞİRAZ

Türkçe Dil Editörleri/Turkish Language Editors

Doç. Dr. Halit Buluthan ÇETİNTAŞ/Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Binnaz ALP

İngilizce Dil Editörleri/English Language Editors

Bilim Uzmanı Nazım FATSA

Dr. Öğr. Üyesi Abdur Rahman FUAD/Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Arapça Dil Editörü/ Arabic Language Editors

Doç. Dr. ÖMER CİDDE/Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Editör Yardımcıları/ Assistant Editors

Bilim Uzmanı Şeyma ŞİRAZ

Bilim Uzmanı Eren KARAOĞLU

Alan Editörleri/ Field Editors

Prof. Dr. Hüsamettin İNANÇ/Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. S. Tunay KAMER/Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Fevzi ÇAKMAK/Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Murat KIRIK/Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Celil Uğur ÖZGÖKER/İstanbul Arel Üniversitesi
Prof. Dr. Murat OKÇU/Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Cavid ABDULLAHZADE/Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Emine KOBAN/Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Akif ABDULLAH/Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Arzu BERBER/Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet ŞİT/Malatya Turgut Özal Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa SEVİNDİK/Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Doç. Dr. Yunus EMRE TANSÜ/Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdur Rahman FUAD/Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Dr. Cihan GÜNYEL

Dr. Seyhan BULAN

Dr. Haydar ORUÇ

Bilim Kurulu/ Board Members

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN
Prof. Dr. Mete YILDIZ/Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin GÜL/Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Tuğba YOLCU/Tarsus Üniversitesi
Prof. Dr. Sadettin PAKSOY/Gaziantep Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet YATKIN/Malatya İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU/Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Prof. Dr. Taner AKÇACI/Gaziantep Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet UÇAR/Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Toğrul İSMAYIL/Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Prof. Dr. Celil Uğur ÖZGÖKER/İstanbul Arel Üniversitesi
Prof. Dr. İrfan Kaya ÜLGER/Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Murat KIRIK/Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Selehaddin BAKAN/Malatya İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Murat OKÇU/Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Murteza HASANOĐLU/Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademisi

Doç. Dr. Ahsen SAÇLI/Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Sezai ÖZTOP/İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Kemal OLÇAR/İstanbul Beykent Üniversitesi

İletişim/Contact

E-posta: uhad@assam.org.tr

Genel Ağ/Web: <https://dergipark.org.tr/en/pub/assam>

Yayın Türü/Publication Type

Elektronik/Electronic

ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD)
ASSAM International Refereed Journal

Dergi İndeksleri/Indexes

©Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Uluslararası Hakemli Dergisi (ASSAM-UHAD) yayınlarının her hakkı saklıdır. Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayınlanamaz. Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir. ASSAM-UHAD'da yayınlanan makalelerde görüş ve fikirler yazarına aittir. Resmi görüşü yansıtmaz. ASSAM-UHAD'da yılda 2 (iki) sayı yayımlanır. Uluslararası hakemli bir dergidir. Ayrıca ASSAM-UHAD'da gönderilen makaleler benzerlik analizi programları ile intihal riskine karşı kontrol edilmektedir.

Bu Sayının Hakemleri / List of the Referees of the Current Issue

Prof. Dr. Osman AĞIR/Malatya İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Ali ASKER/Karabük Üniversitesi

Prof. Dr. Tuğba YOLCU/Mersin TARSUS Üniversitesi

Prof. Dr. Kadir Caner DOĞAN/Gümüşhane Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet GÜVEN/Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet BİÇİÇİ/Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Elvettin AKMAN/Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Khatira HUSEYNOVA/Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet BARBAK/İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Doç. Dr. Könül Niftəliyeva Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi

Doç. Dr. Abdulkadri BARUT/Harran Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gıyas ŞÜKÜROĞLU/Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Coşkun SOYSAL/Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tuğçenur EKİNCİ FURTANA/İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Dr. Ömer MURAT/Bağımsız Araştırmacı

Dr. Zehra AKSU/Bağımsız Araştırmacı

Dr. Cihan GÜNYEL/Bağımsız Araştırmacı

ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi Hakkında

ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM UHAD) 2014 yılında başlayan yayın hayatının 10. yılını bu sayı ile doldurmuştur. Bu süreç içinde 25 sayıyı tamamlamış bulunmaktayız. Sosyal bilimler alanındaki araştırmaların ve yürütülen bilimsel çalışmaların akademik literatüre kazandırılması amacıyla kurulan dergi akademik etik kurallarından taviz vermeden çalışmalarına devam etmektedir. Dergi 2017 yılına kadar yılda iki sayı çıkmıştır. 2017-2020 yılları arasında Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında yılda üç sayı yayınlanmış olup, 2020 yılından itibaren Nisan ve Kasım aylarında olmak üzere yılda iki sayı yayınlanmaya devam etmiştir. Halen yılda iki sayı şeklinde yayınlanmaktadır. 2023 yılına kadar “Cilt” ve “Sayı” şeklinde yayınlanan derginin 2024 yılı itibariyle sadece “Sayı” şeklinde yayınlanmasına karar verilmiştir. Dergimizde sosyal bilimler alanı içerisinde değerlendirilebilecek bilimsel nitelikli yayınlara yer verilmektedir. Ekim 2017 tarihinden itibaren Ulakbilim Dergipark sistemi üzerinden makale kabul edilmeye başlanmıştır.

Dergi önceki uluslararası indekslere ek olarak 2024 yılından itibaren “Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)” indeksinde taranmaya başlamıştır. Derginin diğer uluslararası indekslerde taranma başvuruları devam etmektedir. Dergide 2024’ten itibaren “Alan Editörleri” belirlenmiş 2025 yılı itibariyle “Sekreter”, “Editör Yardımcıları”, “Türkçe, İngilizce ve Arapça” dil editörleri ile “Son Okuyucu” eklenmiştir. Makaleler öncelikle sekretere iletilmekte olup, sonrasında editör atanmakta daha sonra ise alanında uzman olan alan editörleri tarafından incelenerek süreç başlatılmaktadır. Dergi hakem süreci titizlikle yürütülmekte ve alanında uzman hakemlere gönderilmektedir. Derginin Şablonu 2024 yılı itibariyle geliştirilmiş ve uluslararası dergilere uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Dergide 2024 yılı itibariyle sadece İngilizce makaleler yayınlanma sürecine girilmiş, geçici bir süre Türkçe makaleler kabul edilmesi ve ardından tamamen İngilizce yayınların kabul edilmesi düşünülmüştür. Süreçle ilgili 2024 yılı sonunda yapılan toplantıda 2025 yılının KASIM sayısından itibaren derginin yayım dili sadece İNGİLİZCE olacak şekilde kararlaştırılmıştır. Bir sonraki sayımızdan itibaren Dergimiz sadece İNGİLİZCE olarak yayım hayatına devam edecektir.

Başeditör
Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

About ASSAM International Refereed Journal

ASSAM International Refereed Journal (ASSAM UHAD) has completed the 10th year of its publication life, which started in 2014, with this issue. In this process, we have completed 25 issues. The journal, which was established in order to bring the researches and scientific studies carried out in the field of social sciences to the academic literature, continues to work without compromising the rules of academic ethics. The journal published two issues a year until 2017. Between 2017-2020, three issues were published annually in April, August and December, and as of 2020, it continued to be published twice a year, in April and November. It is still published in two issues a year. Until 2023, the journal was published in the form of 'Volume' and 'Issue', and it was decided to be published only in the form of 'Issue' as of 2024. Our journal includes scientific publications that can be evaluated within the field of social sciences. Since October 2017, articles have started to be accepted through the Ulakbilim Dergipark system.

In addition to the previous international indexes, the journal has started to be indexed in the 'Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)' index since 2024. The journal's applications for scanning in other international indexes are ongoing. 'Field Editors' have been determined in the journal since 2024, and "Secretary", "Assistant Editors", "Turkish, English and Arabic" language editors and "Final Reader" have been added as of 2025. The manuscripts are first submitted to the secretary, then the editor is appointed, and then the process is started by being reviewed by the field editors who are experts in their fields. The referee process of the journal is carried out meticulously and sent to referees who are experts in their fields. The template of the journal has been developed as of 2024 and it has been tried to make it suitable for international journals. As of 2024, the process of publishing only English articles in the journal was started, it was considered to accept Turkish articles for a temporary period and then to accept completely English publications. At the meeting held at the end of 2024 regarding the process, it was decided that the publication language of the journal will be only in ENGLISH as of the NOVEMBER issue of 2025. Starting from the next issue, our journal will continue its publication life only in ENGLISH.

Editor-in-Chief

Assoc. Prof. Dr Ali Fuat GÖKÇE

SUNUŞ

Arzu İSAYEVA tarafından hazırlanan “*Televizyonda Veri Gazeteciliği: Yeni Bilgi Sunum Yöntem ve Uygulamaları*” başlıklı Türkçe makalede dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte, medya dünyasında önemli dönüşümler yaşanmakta ve gazetecilik anlayışı giderek veri odaklı bir yapıya büründüğü belirtilmektedir. Bu makale, televizyon haberciliğinde veri gazeteciliğinin rolünü ele alarak, haber sunum yöntemlerinde yaşanan değişimleri kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Televizyon kanallarında kullanılan interaktif grafikler, haritalar ve canlı veri akışları gibi unsurların izleyiciye sağladığı avantajlar detaylandırılmaktadır. Ayrıca, Azerbaycan’da televizyon yayınlarında veri gazeteciliğinin nasıl uygulandığına dair somut örnekler sunulmakta ve bu alandaki gelişmelerin medya tüketim alışkanlıklarını nasıl dönüştürdüğü tartışılmaktadır. Çalışma, veri gazeteciliğinin televizyon dünyasında nasıl bir yer edindiğini ve gelecekte nasıl şekilleneceğini ortaya koyarak, bu alanın gelişimine dair önemli bir perspektif sunmaktadır.

Umud ORUJOV ve Rovshan GULMAMMADOV tarafından hazırlanan “*Dijital Dönemde Haberciliğin Yeniden Yapılandırılması: Sosyal Medya Platformları Üzerine İnceleme*” başlıklı İngilizce makalede geleneksel medyanın dönüşüm süreci, sosyal medya platformlarının yükselişiyle ivme kazanmış ve habercilik anlayışında köklü değişimlere neden olduğu belirtilmiştir. Bu makale, sosyal medya araçlarının haber üretimi, dağıtımı ve tüketimi üzerindeki etkilerini ele alarak, dijital çağda gazeteciliğin yeniden nasıl yapılandırıldığını analiz etmektedir. Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube gibi platformların haber kaynakları olarak kullanım biçimleri değerlendirilerek, sosyal medyanın haber ekosistemi içindeki konumu detaylandırılmaktadır. Özellikle Azerbaycan’daki sosyal medya platformları üzerinde yapılan incelemeler ile dijital haberciliğin yerel dinamiklere etkisi irdelenmekte, geleneksel medya ile dijital medyanın nasıl bir etkileşim içinde olduğu tartışılmaktadır. Çalışma, gazeteciliğin dijitalleşme sürecinde karşılaştığı zorlukları ve yeni fırsatları ortaya koyarak, habercilik pratiklerinin gelecekte nasıl evrileceğine dair kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır.

Hasan BARDAKÇI tarafından hazırlanan “*Gölge Dolar Uluslararası Ticareti ve Küresel Ekonomileri Nasıl Etkiler? Türkiye ve Diğer Ülkelerin Perspektifinden Tartışılması*” başlıklı İngilizce makalede küresel finans sisteminde doların hakimiyeti, uluslararası ticaretin dinamiklerini belirleyen temel unsurlardan birisi olduğu belirtilmiş. Ancak, resmi dolaşımdaki doların yanı sıra, kayıtdışı finansal işlemlerde kullanılan "gölge dolar" kavramı, ekonomi politikalarında önemli bir etkiye sahiptir. Bu makale, gölge doların uluslararası ticaret, finansal istikrar ve döviz piyasaları üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde analiz etmektedir. Türkiye ve farklı ülkelerin ekonomik yapıları çerçevesinde, gölge doların ticaret politikalarına ve makroekonomik dengelere olan etkileri incelenmektedir. Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde ortaya çıkan kırılganlıklar ve finansal riskler ele alınarak, küresel ölçekte uygulanabilecek politika önerileri sunulmaktadır. Çalışma, dış ticaret, ekonomi ve finans alanında kapsamlı bir perspektif sunarak, küresel ticaretteki görünmeyen mekanizmaları anlamaya yönelik önemli bir katkı sağlamaktadır.

Meram TATLI tarafından hazırlanan “*Soğuk Savaş Sonrası SSCB Coğrafyasında Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Avrasya Ekonomik Birliği*” başlıklı İngilizce makalede Soğuk Savaş sonrası dönemde, eski Sovyetler Birliği coğrafyasında ortaya çıkan siyasi ve ekonomik dönüşümler, bölgesel entegrasyon çabalarını zorunlu hale getirdiği belirtilmiştir. Bu çalışma, Avrasya Ekonomik Birliği’nin kuruluş sürecini, yapısal dinamiklerini ve bölgesel iş birliğine yönelik etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Ekonomik, siyasi ve güvenlik boyutlarıyla incelenen entegrasyon süreci, hem bölge ülkeleri arasındaki ilişkiler hem de küresel güç dengeleri bağlamında değerlendirilmektedir. Çalışma, Avrasya coğrafyasında bölgesel bütünleşmenin sürdürülebilirliğine yönelik önemli çıkarımlarda bulunarak, bu alandaki akademik literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Mehmet ÖLMEZ ve Bülent BAYRAK tarafından hazırlanan “*Kamu Kurumlarında Yapay Zekânın Dijital Yönetişime Etkisi: Kamu Denetçiliği Kurumu İncelemesi*” Türkçe makalede dijital dönüşümün hız kazandığı çağımızda, kamu yönetimi süreçlerinde yapay zekâ uygulamalarının

kullanımının giderek arttığı belirtilmektedir. Bu çalışma, yapay zekânın dijital yönetim bağlamında kamu yönetimine etkilerini inceleyerek, Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) özelinde bir değerlendirme sunmaktadır. Literatür taraması ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilen analiz, yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetiminde hesap verebilirlik, şeffaflık ve etkinlik ilkeleri çerçevesinde nasıl bir dönüşüm sağladığını ortaya koymaktadır. Çalışma, kamu hizmetlerinin yapay zekâ aracılığıyla daha katılımcı ve verimli bir yönetim anlayışıyla sunulabileceğini tartışarak, bu alandaki mevcut literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Sayı Editörleri

Doktorant Muhammed AKSU
Doç. Dr. Aytakin ZEYNELOVA

PRESENTATION

In Arzu İSAYEVA's article written in Turkish and titled '*Data Journalism on Television: New Information Presentation Methods and Practices*', it is stated that with the acceleration of digitalisation, important transformations are taking place in the media world and the understanding of journalism is becoming increasingly data-oriented. This article analyses the role of data journalism in television journalism and comprehensively examines the changes in news presentation methods. The advantages of interactive graphics, maps and live data streams used in television channels are detailed. It also presents concrete examples of how data journalism is applied in television broadcasts in Azerbaijan and discusses how developments in this field have transformed media consumption habits. The study provides an important perspective on the development of this field by revealing how data journalism has gained a place in the television world and how it will be shaped in the future.

In the article written in English by Umud ORUJOV and Rovshan GULMAMMADOV titled '*Restructuring Journalism in the Digital Age: An Analysis of Social Media Platforms*', it is stated that the transformation process of traditional media has gained momentum with the rise of social media platforms and has caused radical changes in the understanding of journalism. This article analyses how journalism has been restructured in the digital age by addressing the effects of social media tools on news production, distribution and consumption. By evaluating the use of platforms such as Facebook, Twitter, Instagram and YouTube as news sources, the position of social media in the news ecosystem is elaborated. Through analyses of social media platforms in Azerbaijan, the impact of digital journalism on local dynamics is examined, and the interaction between traditional media and digital media is discussed. The study offers a comprehensive perspective on how journalistic practices will evolve in the future by revealing the challenges and new opportunities that journalism faces in the digitalisation process.

In Hasan BARDAKÇI's article written in English and titled '*How Does the Shadow Dollar Affect International Trade and Global Economies? Discussion from the Perspective of Türkiye and Other Countries*', it is stated that the dominance of the dollar in the global financial system is one of the main factors determining the dynamics of international trade. However, in addition to the dollar in official circulation, the concept of 'shadow dollar' used in informal financial transactions has a significant impact on economic policies. This paper analyses the effects of the shadow dollar on international trade, financial stability and foreign exchange markets in detail. Within the framework of the economic structures of Türkiye and other countries, the effects of the shadow dollar on trade policies and macroeconomic balances are analysed. In particular, vulnerabilities and financial risks emerging in emerging economies are addressed and policy recommendations that can be implemented on a global scale are presented. By providing a comprehensive perspective on foreign trade, economics and finance, the study makes an important contribution to understanding the invisible mechanisms in global trade.

In the article written in English by Meram TATLI titled '*Regional Integration Efforts in the Post-Cold War USSR Geography: Eurasian Economic Union*', it is stated that the political and economic transformations that emerged in the geography of the former Soviet Union in the post-Cold War period made regional integration efforts compulsory. This study comprehensively analyses the establishment process of the Eurasian Economic Union, its structural dynamics and its implications for regional cooperation. The integration process, which is analysed in terms of economic, political and security dimensions, is evaluated both in the context of relations among the countries of the region and global power balances. The study aims to contribute to the academic literature in this field by drawing important conclusions on the sustainability of regional integration in Eurasia.

In the article written in Turkish by Mehmet ÖLMEZ and Bülent BAYRAK titled '*The Impact of Artificial Intelligence on Digital Governance in Public Institutions: An Analysis of the Ombudsman's Institutions*', it is stated that the use of artificial intelligence applications in public administration processes is gradually increasing in our age of digital transformation. This study

examines the effects of artificial intelligence on public administration in the context of digital governance and presents an evaluation specific to the Ombudsman's Office (Ombudsman's Office). The analysis conducted by using literature review and qualitative research methods reveals how artificial intelligence technologies provide a transformation in public administration within the framework of accountability, transparency and efficiency principles. The study aims to contribute to the existing literature in this field by discussing that public services can be provided with a more participatory and efficient governance approach through artificial intelligence.

Issue Editors

PhD Student Muhammed AKSU

Associate Professor Dr. Aytakin ZEYNELOVA

İçindekiler/Contents

ASSAM Uluslararası Dergi Hakkında	i
About ASSAM International Refereed Journal	ii
Sunuş	iii
Presentation	v
İçindekiler/Contents	vii

Yayın Dili: Türkçe/ Publication Language: Türkçe

Araştırma Makalesi/ Research Article

Televizyonda Veri Gazeteciliği: Yeni Bilgi Sunum Yöntem ve Uygulamaları/ Data Journalism on Television: New Information Presentation Methods and Applications

Arzu İSAYEVA

Yayın Dili: İngilizce / Publication Language: English

Araştırma Makalesi/ Research Article

Dijital Dönemde Haberciliğin Yeniden Yapılandırılması: Sosyal Medya Platformları Üzerine İnceleme/ Restructuring Journalism in the Digital Age: An Analysis of Social Media Platforms

Umud ORUJOV - Rovshan GULMAMMADOV

Yayın Dili: İngilizce / Publication Language: English

Araştırma Makalesi/ Research Article

Gölge Dolar Uluslararası Ticareti ve Küresel Ekonomileri Nasıl Etkiler? Türkiye ve Diğer Ülkelerin Perspektifinden Tartışılması How Does the Shadow Dollar Affect International Trade and Global Economies? Discussion from the Perspective of Turkey and Other Countries.....

Hasan BARDAKÇI

Yayın Dili: İngilizce / Publication Language: English

Araştırma Makalesi/ Research Article

Soğuk Savaş Sonrası SSCB Coğrafyasında Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Avrasya Ekonomik Birliği/ Regional Integration Efforts in The Post-Cold War USSR Geography: The Eurasian Economic Union

Meram TATLI

Yayın Dili: Türkçe/ Publication Language: Türkçe

Araştırma Makalesi/ Research Article

Kamu Kurumlarında Yapay Zekânın Dijital Yönetişime Etkisi: Kamu Denetçiliği Kurumu İncelemesi/ The Impact Of Artificial Intelligence On Digital Governance in Public Institutions: An Analysis of The Ombudsman Insitution.....

Mehmet ÖLMEZ- Bülent BAYRAK

Televizyonda Veri Gazeteciliği: Yeni Bilgi Sunum Yöntem ve Uygulamaları

Data Journalism on Television: New Information Presentation Methods and Applications

Arzu İSAYEVA¹

Özet

Makale, televizyon medyasındaki veri gazeteciliği uygulamalarının tarihsel gelişimi, önemli kavramlarını, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve görselleştirilmesi sürecini ve günümüzdeki yeni bilgi sunum yöntemlerini incelemektedir. Geleneksel gazetecilikten veri gazeteciliğine geçiş, dijitalleşmenin hız kazanmasıyla daha görsel, etkileşimli ve veri odaklı bir habercilik anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle, televizyon kanallarında kullanılan interaktif grafikler, haritalar ve canlı veri akışları gibi görsel sunum yöntemlerinin izleyiciye daha anlaşılır ve etkili bilgi aktarımı sağladığı vurgulanmaktadır. Çalışmada, Azerbaycan'daki televizyon yayınlarında veri gazeteciliği uygulamalarına dair somut örnekler verilerek, yerel medya pratiğinde veri gazeteciliğinin gelişimi ve karşılaşılan zorluklar tartışılmaktadır. Çalışmada mevcut literatürde veri gazeteciliği ile ilgili bilgilere ulaşmak için tarama yöntemi kullanılmıştır. Tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş AzTV, İTV, REAL TV, XƏZƏR TV, ARB 24 kanallarında yayınlanan programlar üzerine örnek vaka analizi yapılmıştır.

Bu bağlamda, makalede, veri gazeteciliğinin televizyon dünyasında ne denli önemli bir yer edindiği ve gelecekte bu alandaki gelişmelerin nasıl şekilleneceği incelenmektedir. Sonuç olarak, veri gazeteciliği, geleneksel haberciliğin ötesinde, medya tüketicisine daha hızlı ve daha etkili bilgi sunma imkanı tanımaktadır.

Anahtar kelimeler: Veri Gazeteciliği, Televizyon, Azerbaycan

Abstract

The article examines the historical development of data journalism practices in television media, its key concepts, the process of data collection, analysis, and visualization, as well as new information presentation methods of information presentation in today's media. The transition from traditional journalism to data journalism has led to the emergence of a more visual, interactive, and data-driven approach to journalism with the acceleration of digitalization. Specifically, the article emphasizes how visual presentation methods such as interactive graphics, maps, and live data streams used on television channels provide viewers with more comprehensible and effective information delivery. The study discusses the development of data journalism in local media practice and the challenges encountered by providing concrete examples of data journalism practices in television broadcasts in Azerbaijan. A literature review method was used to obtain information related to data journalism in the existing literature. A case study analysis was conducted on programs broadcast on AzTV, İTV, REAL TV, XƏZƏR TV, and ARB 24 channels, which were selected through random sampling.

In this context, the article explores the significant role data journalism plays in the television world and how future developments in this field will shape. As a result, data journalism offers the opportunity to provide faster and more effective information to media consumers, beyond traditional journalism.

Keywords: Data Journalism, Television, Azerbaijan

1. Dr . Öğretim Üyesi. Bakü Devlet Üniversitesi,
Azerbaycan

E-Mail: arzu.ahmadova@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-6032-3659>

<https://doi.org/10.58724/assam.1634084>

Article Type

Research Article

Application Date

05.02.2025

Admission Date

28.02.2025

1. GİRİŞ

Gazetecilik, tarihsel süreç içerisinde sürekli bir dönüşüm geçirmiştir. Geleneksel gazetecilik, yazılı metinler ve görsel içeriklerle sınırlı iken, dijitalleşmenin hız kazanmasıyla medya dünyasında önemli dönüşümler ve bölünmeler yaşanmıştır. Dijitalleşme, gazeteciliği daha dinamik ve etkileşimli hale getirmiştir. Dijital çağın etkisiyle medyada grafikler, haritalar, animasyonlar ve etkileşimli görseller gibi araçlar kullanılarak veri odaklı ve görsel bir dil geliştirilmiştir. Bu dönüşüm, yalnızca haberlerin sunuluş biçimini değil, izleyicinin bu içeriklerle etkileşime girme biçimini de değiştirmiştir (Dumanlı, 2018). Teknolojinin gazetecilikle birleşmesiyle, bilgisayar destekli habercilik, grafik tasarımın gazetecilikle entegrasyonu ve dijital fotoğraf gazeteciliği gibi yenilikçi alanlar ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler, medyanın daha etkileşimli ve görsel bir hale gelmesini sağlayarak, geleneksel haberciliğin sınırlarını genişletmiştir (Powers, 2012).

Günümüzde gazeteciliğin farklı türleri arasında veri gazeteciliği, en dikkat çeken ve hızla gelişen alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Veri gazeteciliği, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve görselleştirilmesi yoluyla haberlerin sunulmasını içermektedir. İnternetin etkisiyle büyüyen bu alan, dijital platformların yanı sıra televizyonlarda da önemli bir yer edinmiştir. Geleneksel gazetecilikten farklı olarak, veri gazeteciliği yalnızca haber metinlerinin sunulmasından öte, veri analizi ve görselleştirme süreçlerini de içermektedir. Bu yöntem, özellikle televizyon gibi görsel medya araçlarında karmaşık bilgilerin daha açık ve anlaşılır bir şekilde iletilmesini sağlamaktadır. Televizyon, veri gazeteciliği için güçlü bir platform sunmakla, görsel medyanın gücüyle verileri hızlı ve etkili bir biçimde sunma imkanı da tanımaktadır. Veri odaklı içerikler ve interaktif grafikler, izleyicilere zengin bir deneyim sunarak onları haber ve bilgiyle etkileşime geçirmektedir.

Dijitalleşme, veri gazeteciliği için en önemli itici güçlerden biridir. Dijital araçlar ve sosyal medya platformları veri gazeteciliği uygulamalarını zenginleştirerek, bu tür gazeteciliğin daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamaktadır (Appelgren, 2017: 2). Veri gazeteciliği, çeşitli alanlarda kullanılabilen bir yöntemdir. Sosyal, ekonomik ve siyasi olayları izlemek ve anlatmak için sıklıkla başvurulan bu yöntem, gazetecilik pratiğinde önemli bir yer edinmiştir. Özellikle ekonomik krizler, seçim sonuçları, sosyal hareketler ve doğal afetler gibi toplumsal olaylar veri gazeteciliği ile daha etkin bir şekilde raporlanmaktadır. Ayrıca, veri gazeteciliği, bireylerin medya içerikleriyle etkileşimini artırırken, aynı zamanda daha şeffaf ve katılımcı bir haber üretim süreci ortaya koymaktadır.

Literatürde veri gazeteciliği üzerine yapılan çalışmalar, bu alandaki gelişmeleri incelemekte ve bu yöntemin medya dünyasındaki yerini tartışmaktadır. 2014 yılında Reuters Enstitüsü'nden Martha L. Stone, medya sektörü için büyük verinin kapsamını derinlemesine inceleyen bir araştırma yapmıştır (İsgandarova, 2025). Dhavan Shah, Joseph Cappella ve W. Russell Neuman ise büyük veri ile dijital medya ve bilgisayar tabanlı sosyal bilimlerin etkileşimini, sundukları fırsatları ve potansiyel riskleri tartışmışlardır. Öte yandan, J. P. Verma, S. Agrawal ve B. Patel gibi akademisyenler, büyük verilerin analizi, farklı medya alanlarındaki kullanımları ve bu süreçte yaşanan zorluklar üzerinde yoğunlaşmışlardır. Ayrıca, M.H. Tsoud tarafından "Taylor & Francis" platformunda yayımlanan bir çalışmada, sosyal medya için büyük veri analizlerinin nasıl yapıldığını ve bu verilerin görselleştirilmesinin nasıl gerçekleştirileceği gazetecilik ekseninde ele alınmıştır (İsgandarova, 2025).

Veri gazeteciliği, görsel hikaye anlatımı, etkileşimli grafikler, sosyal medya verileri ve veri analizi gibi konular etrafında şekillenen bir alandır. Bununla birlikte, bu alandaki tartışmalar, verilerin manipülasyonu ve etik sorunlar gibi zorluklara da dikkat çekmektedir. Bu tür çalışmalar, veri gazeteciliği uygulamalarının etkinliğini, izleyici üzerindeki etkilerini ve gelecekteki gelişim yönlerini ele almaktadır. Çalışmada, Azerbaycan'daki televizyon yayıncılığında veri gazeteciliği uygulamalarına dair örnekler üzerinden, bu tür gazeteciliğin yerel medya pratiğindeki yansımaları değerlendirilmiştir. Örnek olarak İTV kanalında yayımlanan "Xəbərimiz var" ve "İTV Xəbərlər" (itv.az, 2025), AzTV kanalında yayımlanan "Həftə", "Hədəf" ve "İqtisadi Yekun" (aztv.az, 2025), Real TV (realtv.az, 2025) ve ARB24 (arb24.az, 2025) televizyon kanallarındaki "Xəbərlər", Xəzər TV kanalında yayımlanan "Birinci Studiya" (xezertv.az, 2025) programları incelenmeye tabii tutulmuştur. Çalışma, veri gazeteciliğinin günümüzde nasıl bir rol oynadığını ve gelecekte nasıl şekilleneceğini anlamamıza katkı sağlayacaktır.

2. VERİ GAZETECİLİĞİ: TEMEL KAVRAMLAR VE BİLGİ SUNUM YÖNTEMLERİ

Veri, ölçüm, gözlem veya sayım gibi yöntemlerle elde edilen, kendi başına anlam ifade etmeyen ham bilgi parçacıklarıdır (Bosij vd., 2003). Ancak, bu veriler doğru analiz ve işleme yöntemleriyle anlamlı bilgiye dönüştürülmekte ve belirli bir bağlamda kullanılarak karar verme süreçlerini yönlendirmektedir. Dijitalleşmenin hızla ilerlemesiyle veri, günümüzde modern toplumların tüm alanlarında vazgeçilmez bir rol oynamakta ve bu rol giderek daha belirgin hale gelmektedir. Ham veriler, genellikle bilgi yığınları olarak kalırken, doğru analiz ve görselleştirme teknikleri aracılığıyla anlamlı hale getirilmekte, böylece verinin bağlama ilişkin açıklayıcı gücü artmaktadır. Bu noktada, veri gazeteciliği devreye girer. Veri gazeteciliği, verilerin toplanması, analiz edilmesi, yorumlanması ve görselleştirilmesi süreçlerini içeren bir habercilik disiplini ve bu yöntemle büyük veri setleri, izleyicilere anlamlı bir şekilde sunulmaktadır (Howard, 2014: 4). Verinin görselleştirilmesi, karmaşık bilgilerin daha anlaşılır ve erişilebilir hale gelmesine olanak tanımaktadır. Grafikler, haritalar, animasyonlar ve etkileşimli araçlar gibi görsel unsurlar, izleyicilerin veriye dayalı haberleri daha net bir şekilde anlamalarına olanak sağlamaktadır. Bu, geleneksel gazetecilik anlayışının ötesine geçerek, veriyi sayısal bir dil aracılığıyla sunmayı ve izleyiciyi veriye dayalı bilgiye daha derinlemesine katılmaya teşvik etmeyi amaçlayan bir yöntem geliştirmektedir.

Veri Gazeteciliği El Kitabı'nın editörlerinden Liliana Bougnegru'nun fikrinde, dijital teknolojilerin ve internetin, bilgilerin paylaşılma biçimini köklü bir şekilde değiştirdiğini belirtmektedir. Bougnegru'ya göre, veri gazeteciliği, özellikle veri odaklı platformlar ve araçlar etrafında şekillenen bir uygulama ekosisteminin parçasıdır. Web'in bağlantı yapısının doğasında yer alan kaynak alıntılar ve paylaşımları, veri gazeteciliğinin gazeteciliğe katkı sağlayan önemli unsurlarından biridir. Bu yaklaşım, WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange tarafından "bilimsel gazetecilik" olarak tanımlanmaktadır (Gray vd., 2012: 22).

Veri gazeteciliği veya veri temelli gazetecilik, genellikle "büyük veri" olarak adlandırılan geniş kapsamlı veri setlerine dayalı bir habercilik türü olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, veri gazetecisi, bu tür veri setlerine dayanarak haber içerikleri üreten kişidir. Parasie ve Dagiral (2012), Chicago'daki veriye dayalı gazeteciliğin gelişimini ele alırken, bu alandaki gazetecileri "bilgisayar destekli muhabirler" ve "programcı-gazeteciler" şeklinde iki grupta incelemiştir (Uskali ve Kuutti, 2015: 78). Veri gazeteciliği, sekiz aşamadan oluşan bir haber üretim süreciyle ilerler; ilk olarak veri setlerinin elde edilmesi, temizlenmesi, görselleştirilmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Ardından, bu veriler üzerinden hikaye oluşturulup, bilgi görselleştirme ile halkın anlayabileceği şekilde sunulurken, uygulama tasarımıyla okuyuculara verilerin daha derinlemesine incelenme fırsatı sağlanmaktadır. Yayımlanan haberin halk, uzmanlar veya diğer gazeteciler tarafından nasıl karşılandığını izlemek ve bu geri bildirimlere dayanarak gelecekteki veri gazeteciliği projelerinde iyileştirmeler yapmak ise son aşama olarak değerlendirilmektedir. (Aslan vd., 2016: 61-62).

Veri gazeteciliği kavramı, dijitalleşme ve teknoloji ile paralel bir gelişim göstermiştir. Ancak kökenleri çok daha eskiye dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle araştırmacı gazetecilik alanında, gazeteciler büyük veri setlerini analiz ederek toplumların ekonomik, sosyal ve politik yapılarındaki gizli kalmış bilgileri ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. O dönemde, gazeteciler ham verileri anlamlandırmak ve topluma önemli bilgiler sunmak için sadece yazılı metinler ve sayısal veriler kullanmışlardır. Dijitalleşmenin başlangıcıyla, 1980'lerden sonra teknoloji daha ulaşılabilir hale gelmiş ve gazetecilikte de büyük bir dönüşüm başlamıştır. İnternete dayalı veri toplama araçları ve bilgisayar yazılımlarının gelişmesiyle, gazetecilik veriye dayalı bir hale gelmiştir. 1990'ların sonunda, verilerin dijital ortamda daha kolay toplanabilir hale gelmesi, gazetecilerin daha geniş veri setleriyle çalışma fırsatı bulmalarına olanak sağlamıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde, veri gazeteciliği daha da yaygınlaşmış ve önemli bir haber kaynağı haline gelmiştir. Veri gazeteciliği, internetin ve dijital platformların gelişmesiyle halkın daha hızlı bilgi edinmesini sağlamış ve gazetecilere, büyük miktarda veriyi hızlı bir şekilde işleyebilme imkanı sunmuştur (Furuncu ve Zinderen, 2021). Özellikle 2010'lu yıllarda, veri gazeteciliği teknolojilerinin daha sofistike hale gelmesiyle, medyada veri görselleştirme ve interaktif araçların kullanımında bir patlama yaşanmıştır.

Veri gazeteciliği, sadece bir haber sunma biçimi değil, aynı zamanda toplumsal olayları analiz etme ve bilgiye dayalı kararlar verme sürecini derinleştiren bir araçtır. Bu bağlamda veri gazeteciliği, "yapısal bilgi" teorisiyle ilişkilendirilebilir (Tüfekçi, 2003). Bu teori, verinin yalnızca sayılar ve metinler olarak değil, anlamlı bir yapı içinde sunulması gerektiğini savunmaktadır. Veri gazeteciliği, veriyi anlamlandırarak toplumsal sorunlar hakkında daha derinlemesine analizler yapmaya olanak sağlamaktadır. Bu tür gazetecilik, objektif bir bakış açısı geliştirmeyi ve farklı bakış açılarına sahip verilerle haber yapmayı teşvik etmektedir. Bunların yanı sıra veri gazeteciliğinin önemli bir yönü de şeffaflık sağlamasıdır. Veri gazeteciliği, sayısal verilerle yapılan haberlerde, kaynağın doğruluğunun ve güvenilirliğinin izlenebilirliğini sağlamaktadır. Bu da halkın, haberlerin doğruluğuna daha güvenerek bilgi edinmelerini mümkün kılmaktadır. Aynı zamanda veri gazeteciliği, kamuoyu oluşturma açısından da büyük bir rol oynamaktadır. Toplumların büyük veriyle bilinçlendirilmesi, demokratik süreçlerin işlerliğine katkı sağlamakta ve halkın daha bilinçli kararlar almasına olanak tanımaktadır (Rogers vd., 2017).

Veri gazeteciliği her ne kadar önemli bir gelişim gösterse de, bazı eleştirilerle karşı karşıyadır. İlk olarak, veri gazeteciliğinin doğruluk sorunu söz konusudur. Verilerin yanlış yorumlanması, manipülasyonu veya bağlamdan koparılması, yanıltıcı sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, verilerin toplandığı kaynakların güvenilirliği ve verilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, karmaşık verilerin sunulması sırasında görselleştirme araçlarının aşırı basitleştirmeye gitmesi, bazı önemli detayların kaybolmasına neden olabilmektedir. Bu da izleyicinin sadece yüzeysel bir bilgiye sahip olmasına yol açmaktadır. Bir diğer eleştiri ise, veri gazeteciliğiyle ilgili teknolojik bağımlılıktır. Veri gazeteciliği, belirli yazılım ve teknolojik araçlara da dayanabilmektedir. Örneğin, bir gazeteci, şehirdeki hava kirliliği seviyelerini ve bunun sağlık üzerindeki etkilerini araştırıyor. Eğer bu gazeteci yalnızca veriyi elle toplasa ve analiz etse, süreç oldukça zaman alıcı ve hata yapmaya açık olabilir. Ancak, doğru yazılım ve teknolojik araçları kullanarak bu süreci çok daha verimli ve doğru bir şekilde yürütebilir. Bu araçların doğru kullanımı, gazetecilerin teknik bilgiye sahip olmasını gerektirmektedir. Ancak tüm gazetecilerin bu tür araçları kullanabilmesi mümkün olmayabilir ve bu da bazı haberlerin doğru şekilde sunulmamasına neden olabilmektedir. Ayrıca, veri gazeteciliğinin bazı alanlarda yalnızca "görselleştirme" ve "estetik" odaklı hale gelmesi, asıl bilgi aktarımını geri plana atabilmektedir.

Veri gazeteciliğinin somut örneklerine bakıldığında, seçim sonuçları gibi olaylar, verinin görselleştirilmesinin ne kadar etkili bir araç olduğunu göstermektedir. Örneğin, 2016 ABD Başkanlık seçimlerinde, birçok medya organı interaktif haritalar ve grafiklerle sonuçları anlık olarak görselleştirmiştir. Bu tür görselleştirmeler, izleyicilere seçim sonuçlarının nasıl şekillendiğini hızlı ve anlaşılır bir şekilde sunmuş, karmaşık verilerin herkes tarafından kolayca anlaşılmasına olanak tanımıştır. Bir başka somut örnek ise, COVID-19 pandemisi sırasında dünya çapında kullanılan sağlık verisi görselleştirmeleridir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve diğer sağlık kuruluşları, vaka sayıları, ölüm oranları ve hastalık yayılımını gösteren grafikler ile halkı bilgilendirmiştir (worldometers.info/coronavirus, 2020). Bu tür görseller, pandemi sürecinin nasıl geliştiğini ve sağlık sistemlerinin durumunu topluma net bir şekilde aktarabilmiştir.

Sonuç olarak özetlemek gerekirse, veri gazeteciliğini geleneksel gazetecilikle kıyaslayarak bilgi sunum yöntemlerini şu şekilde yorumlanabilmektedir: Veri gazeteciliği, geleneksel gazetecilik anlayışından önemli ölçüde farklılık gösteren bir habercilik biçimidir. Geleneksel gazetecilik, haberlerin metinsel anlatımlar üzerinden iletilmesi, birincil kaynaklardan alınan bilgilerin doğruluğunun denetlenmesi ve hikayelerin anlatılmasında yazılı ya da görsel içeriklerin kullanılması esasına dayanmaktadır. Bu tür habercilik, genellikle araştırma, mülakat ve gözlemler gibi geleneksel yöntemlere dayanırken, verilerin analizi ve görselleştirilmesi gibi unsurlar sınırlıdır. Veri gazeteciliği ise, büyük veri kümelerinin toplanması, analiz edilmesi ve görselleştirilmesi süreciyle, okuyucuya ya da izleyiciye bilgi sunmayı amaçlayan bir yöntemdir. Bu yöntem, geleneksel gazetecilikte daha çok metin ve anlatım üzerinden ilerleyen haber sunumlarının aksine, sayısal veriler ve bunları anlamlı hale getiren görsel araçlarla bilgiyi sunmaktadır. Grafikler, haritalar, etkileşimli araçlar ve animasyonlar, veri gazeteciliğinin en belirgin özellikleri arasında yer almaktadır. Bu görsel unsurlar, karmaşık verilerin daha anlaşılır ve erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Diğer taraftan, geleneksel gazetecilik genellikle belirli bir olayın anlatımına dayanırken, veri gazeteciliği daha çok bir olguyu analiz etme ve

büyük veri setleri üzerinden genel eğilimleri gösterme amacını taşımaktadır. Veri gazeteciliği, verinin büyük bir bağlamda nasıl işlemelere tabi tutulduğunu ve bu verilerin ne anlama geldiğini sorgulamaktadır. Bu tür bir habercilik, sayısal verileri ve analizleri izleyiciye anlamlı bir şekilde sunarken, izleyicinin veriye dayalı kararlar almasına olanak tanımaktadır. Örneğin, bir ekonomi haberinin yanında grafiksel analizlerle sunulan işsizlik oranları ya da büyüme tahminleri, geleneksel gazeteciliğin basit anlatımlarının ötesine geçerek, izleyiciye veriye dayalı bir bakış açısı kazandırmaktadır (Matzat, 2010).

Veri gazeteciliği, yazılım, programlama, temel istatistik ve veri bilimi gibi alanlarda bilgi sahibi bireyleri haber üretim sürecine dahil etmektedir; çünkü yeni teknolojiler, metinlerin ötesinde daha güçlü ve etkileşimli hikaye anlatma biçimleri sunmaktadır. Bu gelişmeler, gazetecilerin farklı disiplinlerde beceriler kazanmalarını gerektiren bir dönüşümü işaret ederken, medya profesyonellerinin etkileşimli grafikler, infografikler, 360 derece videolar ve kodlama gibi alanlarda yetkinlik kazanmasını zorunlu kılmaktadır (Dumanlı, 2018: 102).

3. TELEVİZYONDA VERİ GAZETECİLİĞİ

Veri gazeteciliği, dijital çağın getirdiği yeniliklerle, geleneksel habercilik anlayışını dönüştürerek, veriyi haberlerin temel unsuru haline getiren bir habercilik pratiği olarak kendine sağlam bir yer edinmiştir. Bu gelişimin televizyon medyasındaki yeri ise, teknolojinin ve medya tüketim alışkanlıklarının evrimiyle paralel bir şekilde ilerlemiştir. Televizyon, görsel ve işitsel bileşenlerinin gücü sayesinde, veri gazeteciliğinin en etkili biçimlerde sunulabildiği bir platform olarak önemli bir konumda bulunmaktadır.

Televizyon gazeteciliği metin, ses ve görüntü üzerine dayalı geleneksel haber sunumuna odaklanmaktadır (Meherremli, 2002). 20. yüzyılın ortalarında, veri toplama ve sunma süreçleri oldukça sınırlıydı ve grafikler ya da sayısal veriler neredeyse hiç kullanılmıyordu. Ancak 1990'lerden itibaren, internetin ve dijital teknolojilerin gelişmesiyle, televizyon medyasının veri kullanımına olan ilgisi artmıştır. 2000'li yıllarda internetin etkisiyle büyüyen veri setleri, televizyon gazeteciliğinin de evrimini hızlandırmıştır. Özellikle 2008 krizinden sonra, finansal verilerin, istatistiklerin ve ekonomik göstergelerin televizyon haberlerinde kullanılmaya başlaması, televizyon medyasının veri odaklı habercilik anlayışına geçişini işaret etmektedir. Bu dönemde, televizyonlar haberlerin görselleştirilmesi için grafikler ve animasyonlar gibi araçlara yönelmeye başlamıştır. 2010'lu yıllarda ise interaktif grafiklerin ve canlı veri akışlarının televizyonlarda daha yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanması, veri gazeteciliğinin televizyon üzerinde daha etkin bir biçimde sunulmasına olanak sağlamıştır.

Televizyonda veri gazeteciliği, medyanın işleyişini ve toplumsal rolünü anlamak için bir dizi teorik çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, "Hegemonya Teorisi" medya üzerindeki güç ilişkilerini ve verinin nasıl şekillendirildiğini anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Bu teori, medya sahipliğinin ve içeriğin kimin denetiminde olduğunun, izleyiciye sunulan verinin nasıl şekillendiği üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu savunmaktadır (Çelik, 2020). Televizyon üzerinden sunulan verilerin, genellikle belli bir ideolojik çerçevede yapılandırıldığı ve izleyiciye iletilen mesajların manipüle edilebileceği üzerine yapılan eleştiriler bu teoriyle bağlantılıdır. Diğer bir önemli teorik yaklaşım ise "Şeffaflık ve Katılım Teorisi"dir. Veri gazeteciliği, özellikle açık veri ve şeffaflık anlayışını benimsediğinden, izleyicilere veriye dayalı şeffaf bir anlatı sunmaktadır (Selim, 2024). Bu teorinin temel argümanı, veriye dayalı haberciliğin, halkı bilinçlendirerek demokratik katılımı artıracığı yönündedir. Televizyonda görselleştirilmiş verilerin izleyiciyle etkileşimli hale gelmesi, yalnızca pasif bir izleyici kitlesi yaratmakla kalmaz, aynı zamanda izleyiciyi aktif olarak bilgilendirmeye yönelik bir yaklaşımı da teşvik etmektedir.

Televizyonda veri gazeteciliği, aynı zamanda görsel medyanın gücünü kullanarak izleyicilerin bilgiyi daha etkin bir şekilde anlamasını sağlamaktadır. Grafikler, haritalar, animasyonlar ve interaktif araçlar, izleyicilerin veriye dayalı içeriklere aktif katılımını sağlayarak, haberi daha anlamlı kılmaktadır (İsayeva, 2023). Özellikle televizyonun geniş izleyici kitlesi göz önünde bulundurulduğunda, veri gazeteciliği, önemli toplumsal konularda hızlı bir bilgi akışının sağlanması adına büyük bir potansiyele sahiptir. Lakin televizyonda veri gazeteciliği, birçok avantajının yanı sıra

çeşitli eleştirilerle de karşı karşıyadır. İlk olarak, verinin görselleştirilmesinde kullanılan grafik ve animasyonların aşırı basitleştirilmesi, bazen önemli bilgilerin kaybolmasına yol açabilmektedir. Karmaşık veri setlerinin aşırı görselleştirilmesi, izleyiciye yalnızca yüzeysel bir bilgi sunmakta, bu da daha derinlemesine analizlere olanak tanıyamamaktadır. Ayrıca, televizyonun görsel gücü, verilerin seçilmesi ve sunulmasında belirli bir taraflılık yaratabilir. Bu durum, özellikle verilerin bağlamından koparılması ve haberlerin yalnızca belirli açılardan sunulması riski taşımaktadır. Bir başka eleştiri ise, televizyonun teknik alt yapısının veri gazeteciliğine uyum sağlamakta zorluk yaşamamasıyla ilgilidir. Veri analizi ve görselleştirme için ileri düzey yazılım bilgisi ve özel ekipman gereksinimleri bulunurken, televizyon kanalının bu kaynakları sağlaması her zaman mümkün olmayabilir. Bu da veri gazeteciliği uygulamalarının kalitesini ve erişilebilirliğini sınırlayabilmektedir.

Veri gazeteciliği örneklerine bakıldığında, son yıllarda televizyon haberlerinde yer alan interaktif haritalar ve grafikler dikkat çekicidir. 2018 yılında, BBC News'in Brexit süreci ile ilgili olarak yaptığı kapsamlı veri görselleştirmeleridir. Bu dönemde, İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden çıkış sürecindeki müzakereler ve halk oylaması sonuçları, interaktif grafiklerle izleyicilere sunulmuştur. Görselleştirilen veriler, Brexit ile ilgili halkın tavrını, ekonomik etkileri ve siyasi sonuçları anlamayı kolaylaştırmış, aynı zamanda televizyon izleyicilerine sürecin nasıl geliştiğini takip etme imkanı sağlamıştır. Bu tür görselleştirmeler, özellikle karmaşık politika konularını daha anlaşılır kılmak adına büyük bir etki yaratmıştır. Bir diğer örnek ise, 2017 yılında, Amerikan televizyon kanalı CNN'in, Kuzey Kore ile olan gerginlik ve füze denemeleri sürecindeki gelişmeleri görselleştirdiği yayınlardır. Bu dönemde, CNN anlık olarak, Kuzey Kore'nin gerçekleştirdiği füze denemelerinin haritalar ve grafiklerle nasıl küresel güvenliği etkileyebileceğini izleyicilerine göstermiştir. Haritalar üzerinden, füzelerin hedef bölgeleri ve potansiyel etki alanları dinamik bir şekilde sunulmuş, bu da izleyicilerin konuyu daha iyi kavrayabilmesini sağlamıştır.

Azerbaycan televizyon gazeteciliği, 1956 senesinde Sovyetler Birliği döneminde yayın hayatına başlamış ve ilk olarak "Azerbaycan Televizyonu" kanalı, Azerbaycan halkını bilgilendirmek amacıyla yayın yapmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Azerbaycan, bağımsızlık kazandığında televizyon medyasının yapısı da hızla değişmeye başlamış ve özgürleşmiştir. 1990'lı yıllarda, özel televizyon kanallarının ortaya çıkmasıyla medya sektörü daha dinamik bir hale gelmiş ve geniş bir içerik yelpazesıyla izleyicilere ulaşmıştır. Bugün Azerbaycan televizyon medyası, hem devlet televizyonları hem de özel kanallar tarafından şekillendirilmektedir. Azerbaycan'daki televizyon yayıncılığı, haber, eğlence, kültürel programlar ve siyasi tartışmalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Azerbaycan televizyonlarında dijitalleşme sürecinin etkisiyle veri gazeteciliği uygulamaları yavaş bir şekilde kendine yer bulmaya başlamış, ancak bu alan hala gelişim aşamasındadır. Televizyon kanalları, dijital içerik üretme ve veri odaklı haberciliğe yönelme konusunda bazı adımlar atarken, özellikle büyük veri ve interaktif grafiklerin kullanımı sınırlı kalmaktadır. Örneğin, İTV, AzTV, Real TV, ARB24 ve Xəzər TV gibi televizyon kanallarında yayımlanan çeşitli haber programları, zaman zaman veri gazeteciliğinin ilkelerine uygun bir şekilde izleyicilere bilgi sunmak için modern görselleştirme ve analiz araçları kullanmaktadır. Bu programlarda, veri toplama, analiz etme ve görselleştirme süreçleri, haberciliğin doğruluğunu artırmak, izleyicilere daha net ve anlamlı bilgiler sunmak için etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

İTV kanalında yayımlanan "Xəbərimiz var" ve "İTV Xəbərlər" (itv.az, 2025) programları, özellikle güncel olayları ve sosyal sorunları ele alırken, ara sıra veri görselleştirmeleri ve grafikler kullanarak izleyicilere daha derinlemesine analizler sunmaktadır. Bu programlarda, verilerin zaman içinde nasıl değiştiği ve toplumsal dinamiklere nasıl yansıtıldığına dair interaktif grafikler ve haritalar sunulmaktadır. Bu tür görselleştirmeler, izleyicilerin yalnızca haberin özünü anlamasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda olayları daha geniş bir bağlamda görmelerine olanak tanımaktadır.

AzTV kanalında yayımlanan "Həftə", "Hədəf" ve "İqtisadi Yekun" (aztv.az, 2025) programlarında ise ekonomik ve siyasi gelişmeler bazen de veri odaklı bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Özellikle ekonomik göstergeler, enflasyon oranları, döviz kurları ve diğer ekonomik faktörlere dair veriler, izleyicilerin bu dinamikleri daha iyi anlamasına yardımcı olmak için görselleştirilmiş olarak sunulmaktadır. Bu tür haber sunumu, izleyicinin konuyu yalnızca metin veya sözlü anlatım yoluyla değil, aynı zamanda sayısal verilerle daha net bir şekilde anlamasını

sağlamaktadır. Bu yaklaşım, veri gazeteciliğinin temel ilkelerinden biri olan "veriye dayalı doğrulama" ilkesine uygun bir biçimde, izleyicilere doğru ve şeffaf bilgiler sunulmasını sağlamaktadır.

Real TV (realtv.az, 2025) ve ARB24 (arb24.az, 2025) televizyon kanallarındaki "Xəbərlər" (Haberler) bültenlerinde ise, veri gazeteciliği genellikle sosyal, kültürel ve politik olaylara dair verilerin dinamik bir şekilde sunulmasıyla kendini göstermektedir. Bu bültenlerde, olayların sadece kronolojik sıralaması değil, aynı zamanda bu olayların verilerle desteklenen analizleri de izleyicilere sunulmaktadır. Özellikle kamuoyu yoklamaları, seçim sonuçları ve önemli kamu politikalarının etkilerini izleyiciye aktarmak için interaktif grafikler ve haritalar kullanılmaktadır. Bu görsel araçlar, izleyicinin karmaşık bilgileri daha hızlı ve etkili bir şekilde sindirmesine yardımcı olmaktadır.

Son olarak, Xəzər TV kanalında yayımlanan "Birinci Studiya" (xezertv.az, 2025) programı, daha çok toplumsal sorunlar ve sağlık gibi konulara ve özellikle Ermenistanla Azerbaycanın savaş sonrası Karabağ bölgesinin durumuna odaklanmaktadır. Burada da, özellikle toplumun siyasi, ekonomik, sosyolojik durumlar, krizler ve bunun gibi küresel konular görselleştirilmiş şekilde izleyicilere sunulmaktadır. Bu görselleştirmeler, veri gazeteciliğinin önemli bir bileşeni olan "bilginin anlaşılabilir bir biçimde sunulması" ilkesine uygun bir şekilde, izleyicilerin karmaşık verileri anlamalarına yardımcı olmaktadır.

Genel olarak, Azerbaycan televizyonlarında veri gazeteciliği uygulamaları, haber sunumunda daha şeffaf ve anlaşılır bir dil kullanılmasını sağlamakta, izleyicilerin haberin özünü daha hızlı ve etkili bir şekilde anlamalarına olanak tanımaktadır. Ancak, veri gazeteciliğinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, görselleştirme teknikleri ve veri analiz süreçlerinin daha da geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, Azerbaycan televizyonlarının veri gazeteciliği uygulamalarının, gelecekte daha da derinleşmesi ve zenginleşmesi beklenmektedir.

Veri gazeteciliği ile geleneksel medya arasındaki farklara değinen uzmanlar, Azerbaycan'daki gazetecilerin genellikle sosyal bilimlere odaklandıklarını ve bu nedenle matematiksel ve teknik bilgi gerektiren veri gazeteciliğiyle karşılaştıklarında zorluklar yaşadıklarını belirtmektedirler (Şərq, 2022). Veri gazeteciliğinin zorlukları, bu sürecin birden fazla aşamadan geçmesinden kaynaklanmaktadır. Veri gazeteciliği denildiğinde, açık verilerin toplanması, bu verilerin anlamlı bir şekilde temizlenmesi ve işlenmesinin ardından analiz edilerek sunulması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu süreç, yalnızca verilerin ham haliyle sunulmasından daha fazla bir şey ifade eder; verilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi ve görsel hale getirilmesi gerekmektedir. Dijitalleşen dünyada, artık insanın düşünceleri bile dijitalleştirilebilir ve veri tabanlarına aktarılabilir. Veri gazeteciliğinin temel görevi ise bu dijitalleşmiş verileri sadeleştirerek, anlaşılabilir ve halk için erişilebilir bir biçimde sunmaktır. Bu bağlamda, veri gazeteciliği yalnızca bir haber sunumu değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik, eğitimsel ve bilimsel alanlarda da açık veriler üzerinden kapsamlı araştırmalar yapmayı, verileri karşılaştırmayı ve bu verilerden anlamlı infografikler üretmeyi içermektedir. Bu sayede, veri gazeteciliği toplum için daha değerli hale gelmekte ve kamuoyunun bilgilendirilme sürecine katkı sağlamaktadır.

Azerbaycan'daki durum değerlendirildiğinde, veri gazeteciliğinin özellikle sosyal, ekonomik, eğitim ve siyaset gibi farklı alanlarda, gazetecilere hem yenilikçi bir bakış açısı sunma hem de toplumsal sorunların daha derinlemesine incelenmesini sağlama imkanı sunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, yerel gazetecilerin veri analizi ve görselleştirme konularında daha fazla eğitim ve teknik bilgiye ihtiyaç duyduğu bir gerçektir. Bu bağlamda, Azerbaycan'da veri gazeteciliğinin gelişebilmesi için gazetecilere daha fazla teknik ve matematiksel eğitim verilmesi gerektiği açıktır.

Azerbaycan'da faaliyet gösteren Modern.az, Qafqaz.info, Oxu.az, Report.az ve Milli.az gibi çevrimiçi medya platformlarının bir aylık izlenmesi, büyük veriler kullanılarak yapılan haberlerin oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Ekonomik içeriklerde ve analizlerde bazı temel istatistiksel verilere, yani açık veri kaynaklarından alınan sayılara yer verilmiş olsa da, önemli büyük verilerin kullanılmasına nadiren rastlanmaktadır. Bu eksiklik, sadece ülkenin ekonomik durumu ile ilgili verilere odaklanmakla kalmayıp, aynı zamanda büyük şirketlerin bütçeleri, net karları, satın almaları, çalışan sayıları ve benzeri kritik verilerin de nadiren gündeme getirilmesinden kaynaklanmaktadır (İsgandarova, 2025: 52).

4. VERİ GAZETECİLİĞİ: TRENDLER VE GELECEK PERSPEKTİFLER

Veri gazeteciliği, medya dünyasında önemli bir dönüşümün parçası olarak, sürekli gelişen teknolojiler ve değişen izleyici beklentileri ile şekillenmeye devam etmektedir. Bugün, veri gazeteciliği yalnızca geleneksel haber sunumu ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda yapay zeka (AI) ve diğer dijital araçlarla entegre bir biçimde yeni ve daha etkileşimli bir habercilik modelini benimsemektedir (Ay, 2022). Özellikle, veri analizi ve haberlerin hızlı bir şekilde üretilmesi gereken durumlarda, yapay zeka ve otomatikleştirilmiş sistemler büyük bir rol oynamaktadır. Yapay zeka, veri gazeteciliğinde, büyük veri setlerinin hızla işlenmesi ve anlamlı hale getirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılır. Otomatik analiz araçları, habercilerin daha hızlı veri toplaması, analiz etmesi ve bu verileri anlamlı bir biçimde sunması için gereken zamanı azaltmaktadır.

Örneğin, borsa verileri, hava durumu raporları veya seçim sonuçları gibi gerçek zamanlı veriler, yapay zeka sistemleri tarafından anlık olarak analiz edilip, hızlıca grafiklere dönüştürülebilmekte ve izleyiciye sunulmaktadır. Ayrıca, bazı medya kuruluşları, yapay zeka tabanlı algoritmalar sayesinde, belirli haberleri otomatik olarak yazma veya video içerik üretme yeteneğine sahiptir. Bu tür gelişmeler, özellikle büyük veri setlerinin hızlı bir şekilde işlenmesini ve doğru sonuçların çıkartılmasını kolaylaştırarak, gazeteciliğin verimliliğini artırmaktadır. Ancak, yapay zekanın kullanımında dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, doğruluk ve etik kaygılarla, algoritmaların şeffaflığı ve güvenilirliğidir. Yapay zeka temelli haber üretiminin, insan gazeteciliği ile birlikte çalışarak doğru ve güvenilir içerikler üretmesi kritik öneme sahiptir (Özçelik, 2021).

İzleyici davranışlarındaki değişim, medya dünyasında önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Geleneksel televizyon izleme alışkanlıkları, dijital medya ile etkileşime giren daha aktif ve katılımcı bir izleyici kitlesine dönüşmektedir. Özellikle internetin yaygınlaşması, sosyal medyanın etkisi ve mobil cihazların kullanımının artmasıyla, izleyiciler artık haberleri geleneksel televizyon kanallarından değil, internet tabanlı platformlardan ve sosyal medya mecralarından takip etmektedirler. Veri gazeteciliği, bu değişen izleyici davranışlarını göz önünde bulundurarak daha dinamik ve kişiselleştirilmiş bir içerik sunmayı amaçlamaktadır (Dumanlı, 2018). İnteraktif grafikler, canlı veri akışları ve izleyiciye özelleştirilmiş haber önerileri, medya tüketicilerinin içerik ile daha fazla etkileşime girmesini sağlamaktadır. Bu süreç, kullanıcıların yalnızca haber almakla kalmayıp, aynı zamanda bu haberlere yorum yapma, paylaşma ve katılma fırsatına sahip olmalarını da mümkün kılmaktadır. Ayrıca, mobil cihazların ve sosyal medya platformlarının yaygınlaşması, izleyicilerin medya içeriklerini izleme biçimlerini daha esnek ve çok kanallı hale getirmiştir. Bu da veri gazeteciliğinin sunum biçimlerinin çeşitlenmesine ve daha etkileşimli hale gelmesine olanak sağlamaktadır.

Yeni medya platformlarının yükselmesi, televizyonun evriminde önemli bir dönüm noktası yaratmaktadır (Selim, 2024). Geleneksel televizyon yayıncılığı, dijital platformlar, mobil uygulamalar ve sosyal medya kanallarıyla birleşerek daha etkileşimli bir hale gelmektedir. Özellikle YouTube, Instagram, X gibi platformlar, haber içeriklerinin izleyicilere ulaşma biçimini değiştirmiştir. Bu platformlar, sadece izleyiciye içerik sunmakla kalmaz, aynı zamanda kullanıcıların içerik üretmesine ve haberlerin hızla yayılmasına da olanak tanımaktadır. Yeni medya platformları, veri gazeteciliğinin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan araçlar haline gelmiştir. Sosyal medya mecraları, veri gazeteciliği projelerinin daha geniş bir izleyici kitlesine ulaşmasını mümkün kılarken, aynı zamanda izleyicilerin içeriklere yorum yapmasına, tartışmalara katılmasına ve fikirlerini paylaşmasına imkan tanımaktadır. Televizyon, bu dijital platformlarla entegrasyon sağlayarak, geleneksel ve dijital medya arasındaki sınırları giderek daha fazla ortadan kaldırmaktadır. Bu evrim, televizyonun bir medya aracı olarak daha fazla dijital içerik üretmesini ve izleyiciye daha kişisel bir haber deneyimi sunmasını sağlamaktadır.

5. SONUÇ

Veri gazeteciliği, televizyon yayıncılığında önemli bir dönüşüm yaratmış ve geleneksel habercilik yöntemlerinden daha interaktif, görsel ve dinamik bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu çalışma, veri gazeteciliğinin televizyonun haber sunma biçimini nasıl dönüştürdüğünü ve Azerbaycan'daki

televizyon yayıncılığında veri gazeteciliğine geçiş sürecini ele alarak, küresel ölçekte de bu alandaki gelişmeleri ve yenilikleri analiz etmiştir.

Veri gazeteciliği, televizyonun geleneksel haber sunumu biçiminden önemli ölçüde farklılaşarak, izleyiciye daha fazla etkileşim, katılım ve görsel sunum imkanı sunmaktadır. Geleneksel televizyon haberlerinde metin ve ses yoluyla sunulan bilgiler, veri gazeteciliği ile interaktif grafikler, dinamik haritalar, animasyonlar ve gerçek zamanlı veri akışları ile desteklenmiştir. Bu sayede izleyiciler, haberlerin içeriğini daha kolay anlayabilmekte ve veriye dayalı kararlar alabilmektedir. Televizyon yayıncıları, veri gazeteciliği uygulamalarıyla, izleyicilerle daha derin bir etkileşim kurmuş ve izleyicilerin yalnızca pasif alıcılar olmasının ötesinde, haber sürecine katılmalarını sağlamıştır.

Veri gazeteciliği uygulamaları, aynı zamanda televizyonun haber verme hızını artırmış ve bu sayede haberlerin anlık olarak izleyicilere ulaşmasını mümkün kılmıştır. Özellikle seçim sonuçları, borsa verileri, hava durumu gibi konularda, canlı veri akışları ve grafikler sayesinde izleyiciler anlık bilgilere ulaşabilmiş, böylece haberleri daha güncel ve doğru bir şekilde almışlardır. Bu etkileşimli yapılar, televizyonun sadece bir bilgi kaynağı olmasının ötesine geçerek, veri odaklı haber içeriği sunarak izleyiciye yeni bir deneyim sunmuştur. Araştırmalar, veri gazeteciliğinin televizyon dünyasında nasıl uygulanmakta olduğunu ve bu uygulamaların etkinliğini daha net bir şekilde ortaya koymuştur. Azerbaycan'daki televizyon yayıncılığına dair yapılan incelemeler, veri gazeteciliği uygulamalarının bu bölgede yeni yeni yayıldığını ve özellikle seçilen AzTV, İTV, ARB24, XƏZƏR TV gibi televizyon kanallarında dönüşüm yaşandığını göstermektedir. İncelenen örnek programlar, veri gazeteciliğinin, görsel anlatım teknikleri ve interaktif içeriklerle izleyiciye sunulan bilgi ve haberlerin daha anlaşılır ve etkileşimli bir halde sunulduğunu göstermektedir. Bu tür çalışmalarda içerik analizi yöntemi ile, televizyon yayınlarında veri gazeteciliğinin nasıl entegre edildiği, hangi tür görselleştirme tekniklerinin kullanıldığı ve izleyiciyle hangi yollarla etkileşime girildiği hakkında derinlemesine bilgi sağlanmak mümkündür. Özellikle interaktif grafiklerin ve canlı veri akışlarının yaygın olarak kullanıldığı, bunun yanı sıra izleyicilere özelleştirilmiş içerik sunma eğilimlerinin arttığı söylenebilmektedir. Bununla birlikte, veri gazeteciliğinin bazı yayınlarda hala geleneksel habercilik yöntemleriyle kullanıldığı ve tüm televizyon kanallarının bu yeni teknikleri aynı şekilde benimsediği söylenemez. Bu da veri gazeteciliği uygulamalarının tam anlamıyla yaygınlaşmasının zaman alacağına işaret etmektedir.

Veri gazeteciliği, teknolojik gelişmeler ve değişen izleyici beklentileriyle, televizyon yayıncılığının geleceğinde önemli bir rol oynamaya devam edecektir. Özellikle yapay zeka ve otomatikleştirilmiş haber üretimi sistemlerinin daha fazla kullanılması, veri gazeteciliğinin evrimini hızlandırmaktadır. Yapay zeka teknolojilerinin, büyük veri setlerini hızlı ve doğru bir şekilde analiz etme kabiliyeti, televizyon haberlerinin hızını artıracak ve anlık veri sunumu ile izleyicilere daha doğru bilgiler iletilecektir.

Veri gazeteciliği, aynı zamanda televizyonun dijital platformlarla entegrasyonu ile daha fazla etkileşimli hale gelecektir. Mobil cihazlar ve sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla, izleyiciler sadece izlemekle kalmayacak, aynı zamanda içerik üzerinde aktif bir şekilde yorum yapabilecek ve haberlerin yayılmasına katkıda bulunabileceklerdir. Bu dönüşüm, televizyonu daha sosyal bir medya platformuna dönüştürecek, veri gazeteciliği ise bu sürecin en önemli araçlarından biri olma potansiyelindedir. Sonuç olarak, veri gazeteciliği televizyon dünyasında sadece bir haber sunma biçimi değil, aynı zamanda izleyici ile daha derin bir etkileşim kurma ve haberin anlamını görselleştirme açısından çok önemli bir araçtır. Bu alandaki gelişmeler, televizyon yayıncılığının geleceğini şekillendirecek ve veri gazeteciliği, medyanın en önemli unsurlarından biri haline gelecektir.

Etik Kurul Onayı Hakkında Bilgi: Etik kurulu onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

Information About Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was not required.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ASSAM UHAD'nın Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Research And Publication Ethics Statement: The author declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the ASSAM International Refereed Journal has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.
Conflict Of Interest Statement: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.
Katkı Oranı Beyanı: Arzu İsayeva çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamıştır.
Contribution Rate Statement: Arzu İsayeva, have contributed to all parts and stages of the study.

KAYNAKÇA

- Appelgren, E. (2017). An illusion of interactivity. *Journalism Practice*, 12(3), pp. 308-325. <https://doi.org/10.1080/17512786.2017.1299032>
- Aslan, A., Bayrakçı, S. ve Küçükvardar, M. (2016). Bilişim çağında geleneksel gazeteciliğin dönüşümü: *Veri gazeteciliği, Marmara İletişim Dergisi*, 26, pp. 55-70.
- Ay, A. (2022). Yapay zeka haberciliği ve gazetecilik tartışmalarına dair bir değerlendirme. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 12(4), pp. 913-926.
- Bosij, P., D. Chafey, A. Greasley ve S. Hickie. (2003). Business information systems: Technology, development and management for the e-business. Financial Times-Prentice Hall.
- Çelik, H. (2020). Eleştirel yaklaşım bağlamında teknoloji ve hegemonya ilişkisini tartışmak. *Yeni Medya*, 2019(7), pp. 20-33.
- Furuncu, D., & Zinderen, A. (2021). Kovid-19 döneminde veri gazeteciliği: koronavirus haberlerinin betimsel analizi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(1), pp. 85-102.
- Gray, J., Bougnegru, L. & Chambers, L. (2012). The data journalism handbook: How journalists can use data to improve the news. CA: O'Reilly Media.
- Dumanlı, K. D. (2018). Veri gazeteciliği: gazeteciliğin ve gazetecilerin geleceği. *Kurgu*, 26(3), pp. 101-116.
- Howard, A. B. (2014). The Art and Science of Data-Driven Journalism. Columbia Journalism School. Tow Center for Digital Journalism Report. Erişim tarihi 3 şubat 2025. Erişim adresi: <https://internews.org/wp-content/uploads/legacy/resources/Tow-Center-Data-Driven-Journalism.pdf>
- İsayeva, A. (2023). Televizyada mediatrend: Data jurnalistika. Elm və Təhsil.
- Isgandarova, V. (2025). Beynəlxalq mediada böyük data mənbələr: Onlarla iş mexanizmləri. *Qədim Diyar Beynəlxalq Elmi Jurnal, Özel sayı*, pp. 50-54.
- Matzat, L. (2010). Weatherstations - Citizen-Apps, eParticipation and Data journalism. In: European Journalism Center: Data-driven journalism: What is there to learn? A paper on the datadriven journalism roundtable held in Amsterdam on 24 August 2010, pp. 23- 25.
- Meherremlı, Q. (2002). Televiziya dili. Elm.
- Selim, F. (2024). Medya tarafsızlığının çağdaş görünümü: Bilim ve uzmanlığın gerileyişi. *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi*, 6(2), pp. 55-61. <https://doi.org/10.54089/ecider.1557703>
- Şərq. (2022). “Data jurnalistikası dövrün tələbidir”. Erişim tarihi 4 şubat 2025. Erişim adresi: <https://sherg.az/media/202303>
- Uskali, T. & Kuutti, H. (2015). Models and streams of data journalism. *The Journal of Media Innovations*, 2(1), pp. 77-88.
- Özçelik, Ş. B. (2021). Yapay zekanın veri koruma, sorumluluk ve fikri mülkiyet açısından ortaya çıkardığı hukuki gereksinimler. *Adalet Dergisi* (66), pp. 87-116.
- Powers, M. (2012). “In forms that are familiar and yet-to-be invented”: American journalism and the discourse of technologically specific work. *Journal of Communication Inquiry*, 36(1), pp. 24-43. <https://doi.org/10.1177/0196859911426009>
- Rogers, S., Schwabish, J. ve Bowers, D. (2017). *Data journalism in 2017: The current state and challenges facing the field today*. Erişim tarihi 3 şubat 2025. Erişim adresi: <https://newslab.withgoogle.com/assets/docs/data-journalism-in-2017.pdf>

Tüfekçi, E. M. (2003). Yapısalcı yöntem ve uygulama alanları structuralism and its application. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 17(17), pp. 50-66.
https://doi.org/10.1501/TAD_0000000027

(worldometers.info/coronavirus, 2020). Erişim tarihi 1 şubat 2025. Erişim adresi:
<https://www.worldometers.info/coronavirus/coronavirus-death-rate/>

Azerbaycanda yayın yapan televizyon kanallarının online adresi.

Arb24.az (2025). Erişim tarihi 1 şubat 2025. Erişim adresi: <https://arb24.az/>

Aztlv.az. (2025). Erişim tarihi 1 şubat 2025. Erişim adresi: <https://aztlv.az/en>

Xezertv.az (2025). Erişim tarihi 2 şubat 2025. Erişim adresi: <https://www.xezertv.az/>

Itv.az (2025). Erişim tarihi 2 şubat 2025. Erişim adresi: <https://itv.az/>

Realtv.az (2025). Erişim tarihi 2 şubat 2025. Erişim adresi: <https://www.realtv.az/content/az/1> |

Dijital Dönemde Haberciliğin Yeniden Yapılandırılması: Sosyal Medya Platformları Üzerine İnceleme

Restructuring Journalism in the Digital Age: An Analysis of Social Media Platforms

Umud ORUJOV¹, Rovshan GULMAMMADOV²

Özet

İletişim teknolojilerinin dijitalleşmesi, gazetecilik pratiğinde önemli dönüşümlere yol açmakla birlikte yeni kavramların ve pratiklerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Sosyal medya platformlarının yükselmesiyle birlikte gazetecilik, yalnızca bilgi aktarımına dayanan bir faaliyet olmaktan çıkmış, bu bilgilerin iletilmesinde kullanılan araçların etkisi büyük bir öneme sahip hale gelmiştir.

Bu çalışmada, Azerbaycan'da sosyal medya aracılığıyla şekillenen habercilik pratikleri araştırılmış ve analiz edilmiştir. Araştırma, Azerbaycan'da en yaygın kullanılmakta olan sosyal medya platformları, Facebook, X, YouTube, Instagram, TikTok ve Telegram üzerinden yapılmıştır. Ayrıca, Azerbaycan merkezli en fazla tıklama sayısına sahip altı haber sitesi de çalışmaya dahil edilmiştir. Veri toplama sürecinde, sosyal medya kullanımına dair istatistikler için Global Overview Report'tan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar, hem global hem de yerel düzeyde sosyal medya kullanıcı alışkanlıklarını ve haber tüketim eğilimlerini anlamaya yönelik bilgiler sunmaktadır.

Araştırmada doküman analizi tekniği ile veriler toplanmış ve içerik analizi yöntemi ile bu veriler incelenmiştir. Elde edilen bulgular, sosyal medyanın haberciliğe sunduğu avantajları, özgürlük, hız ve operasyonel etkinlik gibi önemli unsurlar üzerinden göstermektedir. Bu çalışma, dijitalleşen gazeteciliğin yeni dinamiklerini ve sosyal medyanın bu süreçteki etkisini anlamaya yönelik önemli katkılar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Gazetecilik Pratiği, Yeniden Gazetecilik, Haber, Dijital Medya, Sosyal Medya.*

Abstract

The digitalization of communication technologies has led to significant transformations in journalistic practices, creating a foundation for the development of new concepts and practices. With the rise of social media platforms, journalism has evolved from being merely an activity based on information transmission to one where the tools used for conveying this information have become highly significant.

This study investigates and analyzes journalistic practices shaped through social media in Azerbaijan. The research was conducted through the most widely used social media platforms in Azerbaijan: Facebook, X, YouTube, Instagram, TikTok, Telegram. Additionally, the six most visited news websites based in Azerbaijan were also included in the study. For the data collection process, statistics on social media usage were obtained from the Global Overview Report. These sources provide valuable insights into social media user habits and news consumption trends at both global and local levels.

In the study, data were collected using the document analysis technique and examined through content analysis. The findings reveal the advantages that social media offers to journalism, such as freedom, speed, and operational efficiency. This study makes a significant contribution to understanding the new dynamics of digital journalism and the role of social media in this process.

Keywords: *Journalism Practice, Re-Journalism, News, Digital media, Social Media*

1. Doktorant, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İletişim Fakültesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gazetecilik Bölümü

E-Mail: umudorujov@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0347-3001>

2. Yüksek Lisans, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Bölümü

E-Mail: rovsangulmemmedov@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-0032-9056>

<https://doi.org/10.58724/assam.1627255>

Article Type

Research Article

Application Date

26.01.2025

Admission Date

19.02.2025

1. INTRODUCTION

In the last century, the digitization of communication technologies has led to the eventual decline of journalism, much like other social and cultural structures. Not only has digitization altered the processes of news production, but it has also transformed the consumption and reception of news. The digitalization process has significantly evolved traditional media outlets, particularly newspapers and television, as they gradually shift away from publishing content on digital platforms. This transformation has paved the way for the emergence of new concepts, theories, and different models in journalistic practice. Digital journalism has become a dynamic, interactive, and rapidly spreading process that is capable of generating not just a tool for information but also a medium for engagement.

The impact of digitalization on journalism has also reshaped the role and functions of journalists. In this era, journalists present news to audiences not only through traditional media tools but also by utilizing digital platforms such as social media, blogs, video platforms, and online news sites (Adıgüzel, 2019: 1658). New digital platforms allow journalists to reach a faster, more interactive, and wider audience. However, the impact of digitalization on journalism has not been entirely positive. Along with advantages like speed and interactivity, issues such as information pollution, difficulties in verification, and disinformation have also emerged.

With the digitalization of journalism, new concepts and theories have also emerged. The digital media environment has influenced the use of terms like "re-journalism" to describe the evolving dynamics of journalism. This concept refers to journalists reassessing their traditional roles and adopting a different form of communication on digital platforms. Additionally, terms like "social media journalism" and "participatory journalism" define an era in which users are involved in the news production process and directly share content (Koz & Işık, 2022). Along with digitalization, "speed journalism" has also become an important theory. This emphasizes the rapid production and dissemination of news, but the question of how this speed can be balanced with traditional journalistic values, such as accuracy and depth, has been a subject of inquiry. Furthermore, concepts such as "transparency" and "verification" have become key theories in addressing the ethical issues of digital journalism, highlighting the importance of ensuring the reliability and accuracy of news. These concepts offer new perspectives on the functioning and responsibilities of journalism in the digital environment.

At the international level, different attitudes and approaches to digitalization have developed. In some countries, digital media and social media platforms support the development of a free and independent press, while in others, content spreading in the digital environment is subject to monitoring and censorship. In this context, digitalization has also reshaped the nature of journalism, its ethical understanding, and its social responsibility. In this process, social media platforms have become the most important tools for the production and dissemination of news. Social media has gone beyond being just a platform for sharing news; it has become the focal point of societal discussions and interactions, creating a new form of journalism that transcends the traditional boundaries of journalism.

There have been numerous studies conducted at various levels in the existing literature on the topic. Examples of these studies include Gürcan's article titled 'An Approach to Evaluation Criteria for Content and Design in News Websites,' Şen and Yılar's study 'Digitalization of Local Media and Changing Journalistic Practices: The Elazığ Example,' and Parlak's research 'New Media and the Transformation of Journalism.' Our study titled 'Restructuring Journalism in the Digital Age: An Analysis of Social Media Platforms' stands out from the other works in the existing literature as it includes media organizations broadcasting news in Azerbaijan as its sample.

2. JOURNALISM PRACTICES ON SOCIAL MEDIA

Social media are digital platforms where individuals interact by sharing content, exchanging information, and ideas over the internet (Sayımer, 2008: 123). Digitalization is a process in which societies and businesses increase their efficiency by integrating technology, providing fast access to information, and transforming communication. Digitalization has led to profound changes in journalistic practice, reshaping the nature of journalism. With the widespread use of social media

platforms, the centralized structures of traditional media organizations in the production and distribution of news have begun to be overcome; individuals have become actors who can produce and publish news content on their own. This change has significantly transformed both the form and the functioning of journalism. Digitalization has not only redefined information transmission, but it has also redefined the role of journalism in the social context (Burns, 2008).

In examining the impact of social media on journalism, it is essential to first pay attention to the digital dynamics of journalism. Digital platforms, especially social media platforms, have reshaped the traditional functions of journalism as environments where news is produced, shared, discussed, and transformed. One of the most striking examples of this transformation is based on the evolutions of "Web 1.0" (WEB1), "Web 2.0" (WEB2), and "Web 3.0" (WEB3). WEB1 refers to a structure where access to information is one-way, while with WEB2, platforms emerged where users actively produce content and engage with each other (such as Facebook and X) (Brings, 2007). WEB3, on the other hand, allows for a more interactive and personalized digital world, increasing the role of users in content creation and highlighting data and personal experiences. This evolution has transformed journalism from a static form of information transmission into a multifaceted and dynamic process.

Another significant transformation is the rise of "citizen journalism." Social media platforms have allowed individuals to produce news content and publish it in any form they wish through personal websites, blogs, social networks, and microblogs (Kurt, 2014: 824). This has moved journalism beyond being the sole domain of professional journalists, turning a wide user base into active content creators (Çevikel, 2011: 58). Platforms such as X and Facebook, in particular, have allowed users to share real-time updates and support them with photos and videos, enabling the rapid dissemination of social events on both local and global scales. Citizen journalism has made it possible for different perspectives on social events to reach broader and faster audiences, but it has also raised ongoing issues of accuracy and reliability. For example, during mass social movements such as the Arab Spring, social media created an environment where the influence of traditional media outlets was significantly diminished, and news spread rapidly, allowing local people to engage in direct journalism.

The speed brought by digitalization has often led journalists to overlook verification processes, resulting in the spread of content that circulates rapidly with a "breaking news" mentality but is of questionable accuracy. Additionally, the algorithms on social media platforms can make some content more visible while pushing others out of visibility. This situation allows news to reach large audiences while also carrying the risk of manipulating certain social and political dynamics. In this context, ensuring the accuracy of news spread on social media brings a different ethical responsibility compared to traditional journalism practices.

To understand the impact of social media on journalistic practice, the concept of participatory journalism also holds significant importance. Social media has allowed users not only to consume content but also to produce content and comment on it, without time or spatial limitations, at a low cost, thus becoming an active part of journalism (Bakan, 2008: 374). In this context, the dynamic nature of social media signals a process in which news consumers become producers. Users not only receive news but also contribute to social discussions by presenting different perspectives on events. While this interaction helps the media become more democratic and participatory, it can also lead to an increase in information pollution and disinformation.

Social media journalism has significantly strengthened the freedom of opposition media to publish. Digital platforms allow communities to amplify their voices independently of the access and pressures of traditional media outlets. This creates a vital opportunity, particularly for opposition media operating under authoritarian regimes, enabling alternative news to spread rapidly and reach broad audiences. However, challenges, such as disinformation and censorship, encountered in social media environments can sometimes threaten the power and independence of opposition media.

In conclusion, while social media has made journalism more dynamic, fast, and interactive, it highlights the necessity for professional journalists to operate effectively in this new digital environment while adhering to accuracy and ethical standards.

2.1. Journalism Practice on Facebook

Facebook, one of the largest social media platforms in the world, plays a critical role in shaping digital journalism. Mark Zuckerberg and his friends created Facebook in 2004 as a platform to enhance social interaction among students at Harvard University. Initially open only to university students, this social network quickly grew to become a media and news-sharing platform with billions of users worldwide (Yağmurlu, 2011: 7). According to We Are Social's 2024 data, Facebook's user base directly reflects the impact of the platform on journalism practice (We Are Social, 2024). Digital media has revolutionized journalism, transforming it from a mere information transfer tool into a dynamic space that produces and disseminates news. Users, by sharing content through their personal accounts or participating in group discussions, determine the form and content of news beyond traditional media outlets.

One of the most important features of Facebook that has reshaped digital journalism is the instantaneous spread of news. Users have become not only content consumers but also content producers and distributors. This transformation has made journalism a more participatory and interactive process. For example, the concept of citizen journalism has been able to reach wider audiences by utilizing the easy access and interactive nature of Facebook. In this context, examples such as "Al-Jazeera English," which was established during the Arab Spring in 2011, demonstrate how social media, especially Facebook, became an effective tool in the real-time dissemination of news (Kırık, 2012). Al Jazeera swiftly disseminated regional developments by leveraging direct information from its on-the-ground reporters and the local public via Facebook.

Examining Facebook's impact on journalistic practice highlights the significant role of the platform's algorithms. The content that users interact with, thanks to algorithms, reaches wider audiences, and as a result, the visibility of news increases rapidly. This situation fuels the concept of rapid journalism but can also lead to the disruption of verification processes. Users often share content quickly on Facebook, enabling it to reach large audiences without undergoing accuracy checks. Therefore, a tension emerges between the "speed" that journalism develops on Facebook and the "accuracy problem." During the 2016 United States presidential election, fake news spread on Facebook sparked a global debate about the platform's news verification issues. The rapid spread of these fake news stories highlighted the fact that Facebook does not have a content review structure similar to the verification processes of traditional media outlets. Facebook's algorithms, which increase the visibility of content based solely on popularity, have accelerated the spread of misinformation.

However, we cannot overlook Facebook's impact on local journalism. Local journalists have been highly successful in using Facebook's interactive platform to report on events within their communities more quickly and ensure the spread of news. During the protests in Brazil in 2013, Facebook users quickly recorded and published incidents that occurred in the streets, drawing attention to local news that traditional media outlets could not reach. In this way, Facebook emphasized the role of the local public in news production and enabled participatory journalism to reach broader audiences.

2.2 Journalism Practice in X

X, formerly known as Twitter, is one of the fastest-growing and most influential social media platforms, playing a decisive role in shaping digital journalism. Launched in 2006 and recognized for its character limitations, this platform represents a significant stage in the evolution of digital journalism, enabling users to quickly and effectively create and share news (Glaser, 2024). Among the reasons X has become such an important tool is the platform's fast information flow, the ability to respond instantly, and its capacity to reach large audiences at low cost. However, X's effects on journalism have brought with them controversial and complex dynamics.

Users have promoted the concept of fast journalism by instantly sharing news streams on the X platform. X's structure, where content spreads and goes viral rapidly, marks an era where traditional media races against time, and news needs to reach quickly. According to We Are Social, in 2024, X is the 8th most used social media platform globally (We Are Social, 2024).

During the 2014 Ferguson protests, X became an important platform for activists to share real-time developments and announce events globally. Specifically, after the police killing of African American teenager Michael Brown, protesters and witnesses in Ferguson provided real-time updates on X regarding the unfolding events. This situation transformed X into the first source of news and a platform for the global announcement of the social movement during a period when local and national media were slower to react. Thus, X allowed journalism to break free from the time-limited concept of the "news moment," enabling a more flexible and dynamic model of news reporting.

However, X's influence on journalistic practice extends beyond mere speed. The platform's microblogging structure has empowered users to individually create and publish news (Altunay, 2010). This has particularly facilitated the rise of citizen journalism. X users have gone beyond being mere news consumers, actively participating in the news creation process. This development has brought about a more democratic understanding of journalism as an alternative to the hegemony of traditional media outlets (Şirvanlı & Dağtaş, 2022: 14).

The speed and problems with the accuracy of information that come with digitalization also show up here. This is because social media doesn't have the same oversight systems as traditional journalism, which means that there are big problems with the accuracy of the information shared. Such misinformation and disinformation events have made using X as a news source even more complex. On the other hand, X's power to influence users and shape perceptions has weakened the impact of traditional media outlets. A new form of journalism known as "algorithmic journalism" has emerged as a result. X's algorithms shape the flow of news by making the content with which users engage more visible. While this process increases the visibility and popularity of news, it can negatively affect its objectivity and diversity (Çaba, 2019).

Another important discussion concerns the identity and ethical responsibilities of individuals practicing journalism on X. X provides a space not only for professional journalists but also for ordinary individuals to create and share news. This development challenges traditional norms of journalism. The anonymity on X creates a gap that contradicts journalism's principles of accuracy and reliability. Journalists sharing news through their interactive accounts are also required to build a "personal brand." This can create issues in terms of journalistic ethics and professional standards. For instance, when a journalist makes comments about events from their social media account, their objectivity and impartiality may be compromised. This situation leads to journalism becoming more personal and diluting professional codes of conduct.

2.3. Journalism Practice on YouTube

YouTube, a video-sharing platform founded in 2005 by Steve Chen, Chad Hurley, and Jawed Karim, and acquired by Google in 2006, plays a critical role in shaping digital journalism. According to Yeşilyurt, "Tweeting is writing, speaking, and showing. The user feels they are part of a community in the same time and space. The time-space unity in oral culture is virtual on Twitter" (2015: 83). According to We Are Social, YouTube is the second most widely used social media platform globally (We Are Social, 2024). This platform, where video content can be created and shared by users, has gradually taken on a central role not only for entertainment purposes but also for the dissemination of news and information. YouTube's video format, capable of delivering both visual and auditory storytelling, has marked a significant milestone in the evolution of digital journalism, alongside traditional media journalism (Burgess & Green, 2010: 72). Today, with billions of active users worldwide, YouTube has transcended its role as a video platform to become a dynamic space for news creators, viewers, and interactors to meet.

YouTube is a platform with many elements that have transformed traditional journalism. The audiovisual nature of video content offers users a deeper and more effective experience, ensuring news reaches a wider audience. This platform especially offers possibilities to present news in a more attention-grabbing and impactful way. Videos, interviews, documentaries, live broadcasts, and exclusive content, along with photos and text formats, enrich YouTube news content. Thus, news content is not just informative but transforms into a visually strong and emotionally impactful, interactive experience for the viewer. Additionally, YouTube's video editing tools allow content creators to present their news more professionally.

The impact of YouTube on journalistic practice is also evident in the platform's interactive nature. Users not only watch videos but can also comment, like, share, and interact directly with channel owners. This feature sets YouTube apart from being just a broadcasting platform. While viewers passively receive news in traditional media outlets, on YouTube, users can actively participate in the creation and dissemination of news. This has led to the rise of concepts like citizen journalism and participatory journalism. For example, "vlog" style content on YouTube, where individuals share their experiences and opinions, offering a personal perspective on social events, has become an important form of journalistic practice. Compared to traditional media, such content offers a different perspective, allowing viewers to hear diverse voices and viewpoints.

However, individual content creators are not the only ones who use YouTube for journalistic purposes. YouTube also enables traditional media organizations to maintain a digital presence, serving as an important news dissemination platform for news channels and media companies. For instance, major media outlets like CNN, BBC, Al Jazeera, and The New York Times use YouTube channels to deliver their news to viewers, as well as broadcasting live to announce significant events instantly. Some journalists, similar to international mainstream media outlets, have also started to publish news via YouTube. For example, in Turkish media, journalists such as Cüneyt Özdemir and Ruşen Çakır stand out. The interaction between traditional media outlets and individual content creators on this platform has created significant diversity in the news production and sharing process (Yıldız & Özmen, 2023).

However, the speed and broad reach of news do not limit the impact of journalism on YouTube. YouTube's ad-based revenue model guides content creators and media organizations toward certain strategies. Media outlets, in order to attract more viewers and generate more revenue, have started to incorporate ads in their content, make sponsorship deals, and even shape it to attract user interest. This has led to ethical debates regarding journalism's independence and objectivity. For example, "clickbait" headlines and manipulative content have become common methods used to encourage users to click (Özyal, 2016: 108). While these types of content aim to increase viewer numbers, they raise concerns about journalistic standards.

On the other hand, YouTube's visual and auditory features allow news to be presented in an impactful manner; however, in some cases, there is a risk that visual appeal and emotional allure may overshadow the accuracy of the news. Especially, videos related to social events, presented merely as content with visual shock value, may lead to emotional manipulation in journalism. This can lead to the spread of content aimed at creating emotional pressure, especially in news related to wars, conflicts, or disasters. These types of content, where visuals and shocking videos are prioritized, can create issues in terms of presenting news accurately and impartially.

2.4. Journalism Practice on Instagram

Kevin Systrom and Mike Krieger founded Instagram as a social media platform in 2010, and Facebook acquired it in 2012. According to We Are Social, Instagram is the fourth most widely used social media platform globally (We Are Social, 2024). Initially designed as a photo-sharing application, Instagram has rapidly evolved by adding features such as video and story sharing, establishing a strong presence in the media and news world (Çetinkaya, 2019: 4). With its visual-focused structure and dynamic features that allow users to tell stories through photos and videos, the platform has become a medium that transforms traditional forms of journalism. Instagram fosters a fresh perspective on journalism through its support for visual-based content. Traditional journalism, which prioritized text and audio content, is now increasingly shifting to a visual and video-based journalism model due to Instagram. In recent years, users have adopted the practice of "visual journalism" by sharing real-time events and developments through photos and short videos. In this context, Instagram has become not only a social media platform but also a space that fosters the development of a new language of journalism. Visual content enables the rapid sharing of events, emotional connections, and the powerful dissemination of social movements. Particularly in social movements and protest demonstrations, Instagram has allowed participants and protesters to create global impact through visual content.

An important aspect of journalistic practice on Instagram is the platform's ability to empower users to create content. Users can share newsworthy photos and videos through their personal accounts, thereby alerting larger audiences to social events. During the 2017 Catalonia Independence Referendum in Barcelona, Spain (Çelik, 2021), locals shared real-time photos and videos via Instagram, surpassing local media headlines and attracting international attention. Such user contributions helped spread the news rapidly, presenting individual perspectives and on-the-ground reports that went beyond the comments of traditional media outlets.

Instagram's interactive features have also transformed how news reaches audiences. Users can like, comment, and share posts within their networks. These features increase interaction between content creators and viewers, creating a kind of "social news flow." Users are no longer just passive recipients of news but also act as distributors and commentators. This results in news being shaped in a dynamic and multifaceted way. Instagram's "Stories," live streaming, and IGTV features serve as important tools for following real-time events and allowing users to react quickly to developments. Users can share news in a more personal and immediate manner thanks to these features.

However, news practices on Instagram also raise a range of ethical and journalistic concerns. Many content creators on the platform are amateur users or communities rather than professional journalists. This situation raises debates about the accuracy and reliability of content. On social media platforms, particularly on visually oriented platforms like Instagram, there is an increased risk of content manipulation. For example, taking images out of context or editing photos can lead to the spread of misinformation. Additionally, Instagram's algorithmic structure may limit users to certain types of content, creating "bubbles" where they remain exposed only to news that reinforces their existing views, preventing them from gaining a broader perspective.

The impact of Instagram on media and journalism has been growing, especially with the influence of the platform's advertising model. Instagram has created an environment where content creators can make advertising and sponsorship deals (Turancı & Gölönü, 2022). Media companies and journalists can earn revenue and increase their follower numbers by placing sponsored content on Instagram. This situation can raise concerns about the commercial aspect of journalism and its independence. The visual nature of Instagram content can also lead to the use of clickbait techniques to capture users' attention. This can pose risks in terms of the accuracy of news and ethical standards.

2.5. Journalism Practice on TikTok

In 2016, the Chinese tech company ByteDance launched TikTok under the name "Douyin" before introducing it globally as TikTok in 2018. Known for its short video format, the platform quickly gained popularity, especially among younger users, and provided content creators with the opportunity to reach a global audience. According to We Are Social, TikTok is the fifth most widely used social media platform globally (We Are Social, 2024). TikTok's video-based structure has created a dynamic media environment where instant and impactful content spreads rapidly. These features make the platform an incredibly appealing space for journalistic practice. TikTok presents news in shorter, more visual, and interactive formats, unlike traditional media tools. However, journalistic practice on TikTok is not limited to just the delivery of news but also plays an important role in encouraging active participation from viewers and the contribution of content creators to the social media culture (Çetinkaya & Dondurucu, 2022).

TikTok's short video format and creative editing tools present news in a fast, concise, and attention-grabbing way. On this platform, journalism is increasingly shaped by user-driven content, and traditional media outlets have started adapting their news to the TikTok format in order to keep up with the platform's dynamics. TikTok's algorithm quickly identifies content that will attract users' attention, helping videos reach wide audiences. This speed stands out as a feature that reinforces the "instant" nature of journalism. During the 2020 U.S. elections, TikTok played a significant role in helping young voters access political information, with political parties and activist groups using the platform for announcements, raising awareness, and mobilizing audiences (Merabet & Dördüncü, 2023).

Journalistic practice on TikTok has created an environment where individual users contribute to the news with their own perspectives, something not previously seen in traditional media. This has led to a new dimension of citizen journalism on TikTok. Users not only passively watch the news but also participate as content creators by sharing their own opinions, observations, and experiences about events. For instance, during the 2020 Hong Kong protests, activists and local residents contributed to the global reporting of the events by sharing real-time videos on TikTok. This made it possible to deliver fast and real-time news in situations where traditional media often lagged behind (Erol, 2022).

However, journalistic practice on TikTok raises significant questions regarding ethics and reliability. TikTok's user-driven and algorithmic structure can create an environment where fake news spreads quickly. Additionally, since the content creators on the platform are often ordinary users or influencers rather than professional journalists, the accuracy and objectivity of news can sometimes be questioned. TikTok often presents content for entertainment and dramatization, which can lead to deviations from the traditional values of journalism. Furthermore, TikTok's limited video duration and visual-focused structure can result in news being shared in a superficial and detail-lacking manner (Erol, 2022).

TikTok influences not only how content creators present news, but also how users react to it. The platform is known for its interactive features; users can "like" video content, comment, and share posts, which allows the news to go viral. This not only facilitates the rapid spread of news but also creates a space for collective knowledge production among users. However, this interaction can occasionally encourage the dissemination of information that questions its accuracy, making it more vulnerable to manipulation. TikTok, as a platform where news spreads quickly but is hard to control, creates a complex space for the future of digital journalism.

2.6. Journalism Practice on Telegram

Pavel Durov and his brother Nikolai Durov founded Telegram, an instant messaging application that strongly emphasizes privacy, in 2013. One of the platform's most notable features is its ability to allow users to share content through large groups and channels. Telegram exhibits several distinct differences from traditional social media platforms, such as its focus on anonymity, speed, and low data usage. These features have made Telegram an important space for journalistic practices. According to We Are Social, Telegram is the 6th most used social media platform globally (We Are Social, 2024). With its flexibility in content sharing and news flow, Telegram has expanded beyond traditional media outlets, creating a broader information-sharing network and strengthening community-based journalism.

News channels on Telegram are platforms where a manager (admin) controls content sharing, with typically one admin or a group of editors posting content. Users have the ability to subscribe to these channels, but they can only access the content that the administrators have shared. This system makes Telegram operate similarly to traditional media channels while also enabling users to engage interactively with the content. The anonymity and rapid content-sharing capabilities offered by Telegram have allowed media organizations to use the platform as an alternative space, particularly in crisis situations where speed and reliability are crucial. Telegram not only supports text but also allows the sharing of videos, voice messages, and files, enabling a variety of multimedia formats for news presentations (Küçükvardar, 2021).

One of the most striking features of Telegram is how interaction takes place in news channels. In these channels, users do not have the ability to comment on the content unless permitted by the admins. While this ensures a single voice dominates the accuracy and content of the news, it may also limit transparency and pluralism, as users cannot engage directly. The absence of comments can lead to less scrutiny of the information being shared, potentially creating an environment where disinformation spreads quickly. However, in Telegram groups where commenting is allowed, user interactions facilitate direct discussions and information flow regarding the news. These types of groups help incorporate different perspectives and user contributions into journalism while also providing opportunities to question accuracy and reliability.

Telegram’s admin feature allows administrators to oversee the content within a channel and determine sharing strategies. This feature creates a significant distinction between Telegram and traditional media organizations. In traditional media outlets, content flow and accuracy checks are determined by editors or editorial directors, while on Telegram, administrators have more flexibility and rapid decision-making power regarding content sharing. This provides a significant advantage for news sources eager to share real-time developments quickly. Particularly during crises and rapidly developing events, Telegram has become a channel for immediate information flow for journalists. For instance, journalists used Telegram as a platform to rapidly share news and information during the 2020 Azerbaijan-Armenia Nagorno-Karabakh War (Geyik, 2021). The anonymity offered by Telegram provided journalists with a safe space against state censorship, enabling the rapid sharing of developments during the war. Additionally, Telegram allowed journalists in Armenia and other regions to disseminate real-time updates about the war to a global audience.

Another important feature of Telegram’s news channels is their ability to quickly reach global audiences. Users can stay informed about important events around the world by joining channels or groups of interest. For instance, during the 2020 Belarus protests, Telegram allowed opposition groups and independent journalists to spread anti-regime news globally. Telegram's international reach and large user base have made the platform a central hub for real-time information flow worldwide.

3. METHODOLOGY

In order to examine the impact of social media on journalism and how it has developed and transformed journalistic practices, this study used document analysis to collect data, and the obtained data was evaluated using content analysis. In the research, the most commonly used social media platforms in Azerbaijan according to We Are Social (2024), including Facebook, YouTube, TikTok, Instagram, X, and Telegram, were selected, and 12 news channels operating on these platforms in Azerbaijan were analyzed. The news channels analyzed include "xeber_azerbaycan" and "baku.es" (both on Instagram), "Şedevr" and "İnsanoid" (both on Facebook), "Xəbər Bələdçisi" and "Xebersiz Qalma" (both on YouTube), "BPT Azərbaycan" and "The Azeri Times" (both on Twitter), "Faktlarla - Operativ Xəbərlər" and "Operativ Məlumat Mərkəzi" (both on Telegram), and "Xəbər Zamanı" and "Azxeber.com" (both on TikTok). The aim of analyzing these news channels is to reveal how journalism began to interact with social media and how this interaction became visible on social media platforms. In this context, the news site evaluation form proposed in Gürçan’s (2014) article titled "An Approach to Evaluation Criteria for Content and Design of News Websites" was adapted for social media platforms and used in this study. In this way, the effects of social media on news production and presentation were examined and analyzed in more depth.

Table 1. Findings

	Instagram	Facebook	YouTube	X	Telegram	TikTok
Investigated Organizations	xeber_azerbaycan ¹ baku.es ²	Şedevr ¹ İnsanoid ²	Xəbər Bələdçisi ¹ Xebersiz Qalma ²	@bptaze ¹ @azeritimes ²	Faktlarla - Operativ Xəbərlər ¹ Operativ Məlumat Mərkəzi ²	Xəbər Zamanı ¹ Azxeber.com ²
Is there mobile application support, or is it only a website?	There is mobile application support ¹ Both are there. ²	There is mobile application support ¹ Both are there. ²	There is mobile application support ^{1,2}	There is mobile application support ¹ Both are there. ²	There is mobile application support ¹ Both are there. ²	There is mobile application support ¹ Both are there. ²
Only a social media channel, only a news site, or both?	Only social media channel ¹ Both are there. ²	Only social media channel ¹ Both are there. ²	Only social media channel ^{1,2}	Both of them ^{1,2}	Only social media channel ¹ Both of them ²	Only social media channel ¹ Both of them ²
Is it available on other social media	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ¹ ; No ²	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}

Dijital Dönemde Haberciliğin Yeniden Yapılandırılması: Sosyal Medya Platformları Üzerine İnceleme/Restructuring Journalism in the Digital Age: An Analysis of Social Media Platforms

	Instagram	Facebook	YouTube	X	Telegram	TikTok
platforms?						
Is there a website available?	No ¹ , Yes ²	No ¹ , Yes ²	No ^{1,2}	No ¹ , Yes ²	No ¹ , Yes ²	No ¹ , Yes ²
Is it affiliated with a media agency or institution, or is it independent?	Independent ¹ "Bakues" LLC ²	Independent ^{1,2}	Media Group ¹ Independent ²	BPT Haber Medya Ltd. Şti. ¹ Independent ²	Independent ¹ "Breaking Media Group" ²	Independent ¹ Azxeber Media ²
Is it free?	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}
What is the number of followers/subscribers?	70.1K follower ¹ 1.7B follower ²	174K follower ¹ 35K follower ²	409K follower ¹ 207K follower ²	9031 follower ¹ 17.7K follower ²	36692 follower ¹ 76235 follower ²	61.9K follower ¹ 275.7K follower ²
What is the average number of likes per day?	227 like ¹ 4767 like ²	1228 like ¹ 46 like ²	307 like ¹ 200 like ²	2 like ¹ 207 like ²	35 like ¹ 48 like ²	77.5 like ¹ 2734 like ²
What is the average number of shares per day?	22 sharing ¹ 45 sharing ²	1 sharing ¹ 10 sharing ²	2 sharing ¹ 3 sharing ²	1 sharing ¹ 6 sharing ²	44 sharing ¹ 17 sharing ²	2 sharing ¹ 17 sharing ²
Text; text/video/visual; video	Text / video / visual ^{1,2}	Text / video / visual ^{1,2}	Video ^{1,2}	Text / video / visual ^{1,2}	Text / video / visual ^{1,2}	Video ^{1,2}
Is the agenda followed in real-time?	Yes ^{1,2}	No ¹ Yes ²	No ^{1,2}	No ^{1,2}	Yes ^{1,2}	No ¹ Yes ²
How often is the news updated?	1-2 hours intervals ^{1,2}	3 hours intervals ¹ 1-2 hours intervals ²	Sharing hours are not specified ^{1,2}	Once a month ¹ Regular sharing is not available ²	At most, with an interval of one hour ^{1,2}	Sharing hours are not specified ^{1,2}
Is there interaction between the news producer and the consumer?	No ^{1,2}	No ^{1,2}	No ^{1,2}	No ^{1,2}	Yes ^{1,2}	No ^{1,2}
Is there a live streaming feature?	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	No ^{1,2}	Yes, but not used often ^{1,2}	Yes ^{1,2}
Is there a story feature, and is it used in journalism?	In Use ^{1,2}	In Use ^{1,2}	None ^{1,2}	None ^{1,2}	There is, not used ^{1,2}	Not used ^{1,2}
What is the average duration of video posts?	1:58 (118 second) ¹ 1:30 (90 second) ²	0:27 ¹ 0:31 ²	4:38 (278 second) ¹ 1:32 (92 second) ²	No video sharing has been done ¹ 0:45 ²	2:59 (179 second) ¹ 0:57 ²	1:56 (116 second) ¹ 1:33 (93 second) ²
Are hashtags used?	Yes ^{1,2}	Yes ¹ No ²	Yes ^{1,2}	No ^{1,2}	No ^{1,2}	Yes ^{1,2}
Is there an option to forward the news to others?	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Repost feature is available ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}
Are the writers of the articles/the sources of the news indicated?	Sometimes ^{1,2}	Sometimes ¹ Yes ²	No ¹ Sometimes ²	No ^{1,2}	No ^{1,2}	No ^{1,2}
Is there citizen	Yes ^{1,2}	No ¹	No ^{1,2}	No ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}

	Instagram	Facebook	YouTube	X	Telegram	TikTok
journalism content?		Sometimes ²				
Is the news presented with a headline, summary, and body text?	Sometimes ¹ Yes ²	No ¹ Sometimes ²	No ^{1,2}	No ^{1,2}	Yes ¹ Most of the time ²	No ¹ Sometimes ²
Can the news be verified by other sources?	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	No ¹ Yes ²
Is the structure of the news understandable?	Sometimes yes, Sometimes No ¹ Yes ²	Sometimes Yes, Sometimes No ¹ Yes ²	No ^{1,2}	No ^{1,2}	Yes ^{1,2}	No ¹ Yes ²
Does the news appear to have undergone editorial processing?	Yes ^{1,2}	Yes ^{1,2}	No ^{1,2}	No ^{1,2}	Yes ^{1,2}	No ¹ Yes ²
Are there any advertising contents?	No ¹ Yes ²	Yes ¹ No ²	No ^{1,2}	No ^{1,2}	No ^{1,2}	No ^{1,2}

3.1. Journalism Example on Instagram

Instagram is known as the most frequently used social media platform among the younger population in Azerbaijan, compared to other age groups. Additionally, businesses use this tool, which has become an integral part of modern life, to promote their products and services and gain popularity. Individuals share snapshots from their daily lives, content they like, while brands share sponsored content and special designs for business promotion. Artists present their characters and music to their followers and interact with them. The subject we have already addressed here, the restructuring of journalism in the digital age, creates a significant difference in news consumption between traditional media and new media. In this context, eye-catching colors, visuals, and videos are preferred to convey topics like politics, economy, culture, sports, entertainment, daily trends, and similar ones to followers. IGTV (Instagram TV), Reels, and Stories also feature effective headlines that help increase the reach of the news. The organizations we have discussed in the context of Instagram journalism show various differences, as seen in the table.

The "xeber_azerbaycan" account, which operates solely as a social media channel independently and has 70.1K followers, has an average daily like count of 227 and 22 shares. We follow the agenda in real time and share news at intervals of 1 to 2 hours. This strengthens interaction on the page and enables followers to react instantly to posts. Visuals and videos accompany both posts and stories for the followers. The page also features examples of citizen journalism and the use of hashtags. The channel, which is also active on other social media platforms, has an average video sharing duration of 118 seconds. The news appears to have undergone editorial processing, yet its structure remains unclear in all posts. This is due to the inconsistency of providing titles, subtitles, and texts in every post. We observed no posts containing advertisements during the analyzed period (November 17, 2024–December 17, 2024). The Instagram page of "bakues.az," a news site operating under "Bakues LLC," has 1.7 million followers. This organization, which strives to report developing events as early as possible in Azerbaijan and worldwide, has an average of 4,767 likes and 45 shares per post. Significant numbers on the page suggest that posts are reaching a wider audience, indicating the correct execution of certain algorithmic processes. The average video sharing duration on this page is 90 seconds. It is assumed that the news is taken from the bakues.az website, and for this reason, it is thought to have undergone editorial processing. The absence of incomprehensible word clusters further confirms that its structure is understandable. The page also showcases shared content from

various sectors for advertising purposes. This not only generates income for the owner of the organization but also helps promote the services that followers need and assists in promoting emerging brands.

3.2. Example of Journalism on Facebook

Facebook, in Azerbaijan, serves as a massive platform that triggers discussions, presenting societal events, political developments, cultural, sports, and other such activities to social media users. Non-profit organizations, activists, independent journalists, and others actively use Facebook to present their original ideas without censorship, advocate for the rights of different communities, and criticize the decisions and discourses of the government or opposition. In the digital space, individuals view Facebook as an infinite news source, with media organizations utilizing it to produce news and try to gain trust. Another feature that distinguishes Facebook from other social networks is its "like" button, which, instead of simply showing positive reactions, also includes emojis such as anger, sadness, surprise, laughter, and heart. This underscores the significance of verifying news from multiple sources, given the prevalence of information pollution, manipulations, and disinformation spread. After examining the pages of the organizations we discussed, the resulting table reveals different aspects.

"Şdevr," which produces news independently on social networks and has 174K followers, has an average daily like count of 1,228 and 1 share. The news is not followed in real time, which causes posts to fall outside of algorithmic rules, leading to issues such as losing followers. The page actively uses live broadcasting and stories, with an average video sharing duration of 27 seconds. This is considered a result of users' concerns about reaching information without wasting time, similar to other social media platforms. Although the comment sections of the posts are open, the lack of interaction shows communication problems between the news producer and consumer, indicating that criticism is not present, and one-sided communication is clearly evident. We can attribute this to many reasons, the most obvious being the belief that the page does not cater to the correct target audience. The page doesn't feature citizen journalism news, nor does it mention authors and sources in all posts. This allows consumers to follow other channels to verify the accuracy of the news. Unlike news websites, pages producing news on Facebook do not require the use of headlines and subtitles. "İnsanoid," with 35K followers, follows the agenda on both social media platforms and the website at intervals of 1–2 hours. The dynamic nature of the timeline helps new news appear at any time, increasing the page's engagement. With an average of 1,228 likes and 10 shares per day, the page is not dependent on any media agency. One of the advantages of journalism is the ease of sharing multimedia elements (text, photo, video, and audio) on Facebook. Stories on Facebook often feature sensational headlines, aiming to entice users to read the news. This is also seen in video posts, where sometimes irrelevant images and words are used in the cover photos of videos with an average duration of 31 seconds.

3.3. Example of Journalism on YouTube

Young people in Azerbaijan frequently use YouTube as a platform to consume various types of content. In this context, users tend to prefer videos related to entertainment (comedy), general knowledge, information sharing (academic content, language learning videos), and news (politics, economy, sports). Some independent journalists, despite not working for any media organization, have the opportunity to produce original content for news production on YouTube. Additionally, news agencies and traditional television channels are also transitioning to the digital world through YouTube. As one of the environments most associated with citizen journalism examples, YouTube allows people who inform or entertain others through original content to gain fame in a short time. In some cases, the recording of events occurring in natural settings by these individuals, away from scripted content, attracts the attention of media organizations and leads to broader distribution. However, this study found no such content in the YouTube channels analyzed.

"Xəbər Bələdçisi" YouTube channel, which also produces news on other social media platforms, operates under the Media Group media organization. The channel, with 409K subscribers, has an average of 2 posts per day and 307 likes per day. In such a case, the lack of real-time follow-up

on the agenda leads us to believe that the organization's financial situation may not be in the best condition. YouTube consistently prioritizes visuals and videos over text. After recent updates, posts with more emphasis on text, as seen on other social media platforms worldwide (Facebook, Instagram, etc.), are visible. Since the news was in the post's description obscures its structure. The lack of a headline, subheading, and text in the post's description obscures its structure. These negative situations demonstrate that certain organizations in Azerbaijan are not conducting YouTube journalism, whether dependent or independent, with professionalism.

Another YouTube channel we examined, Xebersiz Qalma, only produces news on this platform. The channel, which has 207K subscribers, does not provide its followers with updates on ongoing events every day, and its daily average number of posts is 3. The average number of likes is 200. The average duration of video posts is 92 seconds. Sharing significant events that occur both in the country and worldwide through short videos can contribute to the channel's more active appearance. Sometimes, independent channels like these experience delays in news production because they feel they do not have the necessary equipment due to technical issues. The presentation of news that has not undergone editorial processing further complicates the situation and erodes the trust of the viewers.

3.4. Journalism Example on X

X (formerly known as Twitter) is not as widely used in Azerbaijan. Azerbaijan uses X (formerly known as Twitter) less frequently than other social media platforms such as Instagram, Facebook, YouTube, and others. Activists preferred it for conveying developments. Azerbaijan's state institutions and politicians use X's features to share official announcements. The posts made by Azerbaijan's President Ilham Aliyev on X during the Second Karabakh War led to a large segment of the population frequently using the platform in a short period of time. Additionally, human rights advocates use Twitter to express the importance of the freedom of imprisoned individuals. The younger segments of society engage in activities like joining digital communities on X to follow and critique global trends. In Azerbaijan, hashtag campaigns, particularly those aiming to raise awareness about regional issues on the international stage, are an effective method. For instance, hashtags like #KarabFor instance, people commonly use hashtags like #KarabakhisAzerbaijan to highlight national issues. It is considered an important tool, and its character limit encourages journalists to present brief news. However, citizen journalism on X sometimes increases the risk of misinformation or manipulation. The table indicates that we did not find such cases, or examples of citizen journalism, on the two pages we examined.

BPT Azərbaycan, with 9,031 followers, does not provide real-time updates on hot developments in the country, and page management disruptions suggest the organization prefers to produce news on other platforms. The lack of use of X's basic features, such as retweets, mentions, replies, and hashtags, significantly disrupts producer-consumer interaction. The organization, whose primary purpose is to produce news on social media, does not make video posts, which are considered a crucial post type. The Azeri Times page is in a favorable situation. The situation on the Azeri Times page is relatively better when compared to BPT Azərbaycan. The average number of likes on the page is 207. Nevertheless, the irregular posting schedule indicates that the page, which operates independently, does not follow the agenda in real time. The issue of indifference toward Twitter across Azerbaijan impacts media organizations' news production. In this situation, it is not entirely accurate to say that everyone in the journalism sector prefers this platform.

3.5. Journalism Example on Telegram

In Azerbaijan, people know Telegram more as a platform for news production and distribution than just a popular messaging app. Content creators, independent or citizen journalists, and media organizations utilize the features provided. Subscribers can receive news quickly thanks to this platform. This platform enables subscribers to receive news swiftly. In crisis situations, sharing the latest developments through Telegram and engaging in information exchange between producers and consumers is considered one of the significant advantages of the platform. Globally, during the COVID-19 pandemic, news increased by the second and emerged in various forms, while in

Azerbaijan, during the Second Karabakh War, updates related to martyrdom news serve as another example. Another important aspect of Telegram is that it provides producers and consumers with the option to remain anonymous. One of the key features of this platform is the active use of bots. Pre-programmed bots carry out automatic tasks such as answering questions and issuing warnings when banned words are used, effectively taking on the role of an assistant for the channel administrator. The organizations included in the research have the characteristics we aim to explore.

The independent channel “Faktlarla - Operativ Xəbərlər” has an average of 44 posts per day, with an average of 35 likes (reactions with emojis) per day. When compared to the number of posts made on other social media platforms (Instagram, Facebook, YouTube, X), it is evident that Telegram journalism is in a very important position in Azerbaijan. The main reason for this is the clarity of the news structure, which has undergone editorial processing. We have observed that the channel does not utilize live broadcasts or story features. The real-time tracking of the agenda emphasizes that the news is frequently updated, with a maximum gap of one hour between updates. The presence of a comment section strengthens the producer-consumer interaction. This situation facilitates access to citizen journalism examples for the channel administrator. It is also noticeable that the average length of the video posts shared on the channel is nearly three minutes.

The “Operativ Məlumat Mərkəzi” channel started producing news on WhatsApp and, after transitioning to Telegram, reached significant numbers of followers. The channel has also announced the launch of its official website under the Breaking Media Group to expand its operations. The channel aims to present developments in the country and worldwide in a way that can be understood by all sections of society without wasting time. However, the channel does not use live broadcasts, story features, or hashtags. The focus is on quality in video posts, with an average length of less than one minute. Since the channel has an official website, news that has undergone editorial processing is shared on the “Operativ Məlumat Mərkəzi” Telegram account in a clear and understandable format.

3.6. Journalism Example on TikTok

TikTok is known as a platform that has become an integral part of daily life, especially for the younger population within the borders of Azerbaijan. Individuals who take on very different identities in their normal lives attempt to present their digital selves in the virtual world via TikTok, according to how they envision them. The driving force behind this is believed to be the desire for fame and making more money. This platform is seen as a space consumed by individuals who, for various reasons, could not find themselves or express their thoughts on other social networks, but here they discover freedom of expression. Despite all this, media organizations also benefit from the opportunities TikTok offers in news production. News agencies and individual content creators share videos that do not exceed one minute on TikTok, accompanied by striking headlines. During crisis periods, related posts are presented to content consumers using popular hashtags and trending sounds. Citizen journalism is also prevalent on TikTok, where short videos from the scene and the thoughts of witnesses can sometimes have news value. Special statements and striking visuals, when used correctly, have the potential to go viral. Additionally, trends initiated by content creators on TikTok in any country or Azerbaijan itself quickly spread to other social media platforms. We have identified surprising differences after analyzing the activities and posts of the organizations we reviewed.

The “Xəbər Zamani” channel, which operates independently and has 61.9B followers on social media only, and “Azxeber.com,” which operates under “Azxeber Media” and targets 275.7B followers on TikTok, both try to convey developments covering various topics worldwide and within the country. There is a significant difference in the average daily number of posts made by these channels. The most obvious reason for this is that the administrator of Azxeber.com's TikTok channel has quicker access to news, that is, directly from the official website. Media organizations should not ignore this reality, as TikTok content often caters to Generation Z. For this reason alone, it is assumed that Xəbər Zamani does not take this platform seriously and shares posts irregularly. Since TikTok was previously associated with entertainment-style content, journalists need to put more effort into this environment, which requires time to build their audience. The fact that the average length of video posts is more than 1 minute indicates that the administrators of these channels have not distinguished

how TikTok's algorithm works differently from other social media platforms. The fact that news isn't presented in the form of headlines, summaries, or text, that it hasn't been edited, and that its structure isn't clear makes it clear that the "Xəbər Zamanı" channel needs more help and resources to run professionally.

4. CONCLUSION

Over time, people have gradually forgotten the belief that social media, an indispensable branch of new media, would eliminate journalism. The reason for this is that social media platforms, which have made significant progress in news production, have made events ready for consumption through various applications. In today's world, there is no media organization that does not take advantage of at least one of the opportunities provided by social media platforms. The fear of wasting time has allowed individuals to obtain news not from traditional media tools like newspapers and television but from social media, which facilitates rapid consumption. Organizations involved in social media journalism often share up-to-date news instantly, prompting their followers to discuss developments in real time. Individuals whose profession is not journalism record an event in the form of a photo or video and comment on it on their social media account, essentially engaging in citizen journalism. This situation demonstrates that media organizations and society have quickly adapted to the digitized journalism sector. Social media offers potential for the formation of various quality journalism approaches that could have a positive impact on media organizations' target audiences. Journalists can use social media to prepare news by utilizing important individuals' Facebook posts for their country or a specific sector, which is considered an element that facilitates their work.

This study is limited to the period between November 17, 2024, and December 17, 2024, and analyzed twelve organizations that produce news on social media in Azerbaijan. We evaluated the data across six social media platforms, highlighting the differences. According to the obtained data, it was observed that all organizations have both mobile application support and websites on the six mentioned social media platforms (except for the YouTube channels analyzed, which do not have an official website). The leadership in followers (1.7M), daily average posts (45), and daily average likes (4767) belongs to the baku.es page, which produces news on Instagram. As seen in the table, Instagram and Telegram pages/channels are preferred when it comes to following the agenda in the context of social media journalism in Azerbaijan. The general lack of interest in X (formerly Twitter) across the country, the necessity of technical equipment after a certain stage to improve performance on YouTube, and the resulting challenges in keeping up with the agenda on these channels have been noted.

During news production, we carefully consider and emphasize the establishment of strong interaction as a key aspect. Creating a sense of curiosity in the consumer about the news and triggering the reality of the producer's perspective on the event is crucial. Azerbaijani platforms other than Telegram do not take this into account, indicating a gap in digital journalism structure. In particular, the failure to use hashtags on Twitter is an indication of low social media literacy. Having a meaningful connection between the topics, problems, titles, cover photos, and tags of video posts helps the algorithmic mechanism of digital platforms function. Our observations show that social media users literally need multimedia content. Using quality photos and videos in posts makes people believe in the news and information faster. Engaging in provocative rhetoric and generating hatred undermines trust on social media. Over time, this leads to the weakening of the digital identities and social media accounts of organizations. Recommendations:

1. Journalists should learn about social media literacy and make efforts to reduce errors.
2. Free training should be provided regarding the use of social media in journalism and the execution of algorithmic processes.
3. We should establish a help center to assist social media channels in producing accurate news in opposition to mainstream media.
4. It's important to make sure that page or channel managers and citizen journalists communicate regularly.

5. Content creators should have access to training programs that cover basic design principles, photo and video editing, and editorial training.

Etik Kurul Onayı Hakkında Bilgi: Etik kurulu onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

Information About Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was not required.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ASSAM UHAD'nın Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Research And Publication Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the ASSAM International Refereed Journal has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Conflict Of Interest Statement: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

Katkı Oranı Beyanı: Umud ORUJOV ve Rovshan GULMAMMADOV, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Contribution Rate Statement: Umud ORUJOV and Rovshan GULMAMMADOV, have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

REFERENCES

- Adıgüzel, O., H. (2019). Yeni toplumsal hareketlerde yeni medya etkisi: Kuzey ormanları savunması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(3), pp. 1655-1674. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.582953>
- Altunay, U. M. C. (2010). Gündelik yaşam ve sosyal paylaşım ağları: Twitter ya da "Pıt Pıt Net". *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi* (12), pp. 31-56.
- Bakan, Ö. (2008). *Halkla İlişkiler Aracı Olarak İnternet. Halkla İlişkiler. Tablet Yayınları.*
- Burns, A. (2008). *Blogs, Wikipedia, Second Life, and beyond: From production to produsage.* Peter Lang.
- Brings, M. (2007). *Journalism 2.0: How to survive and thrive: A digital literacy guide for the information age.* J-Lab. University of Maryland.
- Burgess, J., ve Green, J. (2010). *Youtube online video and participatory culture.* Polity Press.
- Çaba, D. (2019). Sosyal medya çağında gazetecilik ve inovasyon: Twitter'da gazetecilik pratikleri üzerine bir analiz. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi* 6(1), pp. 95-120. <https://doi.org/10.24955/ilef.574429>
- Çetinkaya, A. (2019). Çevrimiçi gazetelerin Instagram üzerinden haber paylaşımı. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1(2), pp. 1-28.
- Çetinkaya, A. & Dondurucu, Z. B. (2022). Haber üretim ve dağıtım pratikleri bağlamında tiktok kullanımı. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 61. pp. 80-97. <https://doi.org/10.47998/ikad.1135661>
- Çevikel, T. (2011). Profesyonel haber medyasında yurttaş katılımı: CNN Türk – haberim örneğinde katılımcı gazeteciliğin sınırları. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 14, pp. 55 – 77.
- Çelik, S. (2021). 2017 Katalan bağımsızlık referandumunu açıklayan gerekçeler. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (26), pp. 100-109.
- Erol, S. (2022). Tiktok ve gazetecilik ilişkisi üzerine ülkeler arası karşılaştırmalı içerik analizi. *Yeni Medya*, (12), pp. 302-325. <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1089436>
- Geyik, K. (2021). Savaş haberciliğinde değişen roller: 2. Karabağ Savaşı örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*(21), pp. 53-71. <https://doi.org/10.32952/atauniiletisim.886017>
- Gürcan, H. İ. (2014). Haber sitelerinde içerik ve tasarıma yönelik değerlendirme ölçütlerine bir yaklaşım. *Selçuk İletişim*, 2(4), 90-99. <https://doi.org/10.18094/si.27047>
- Glaser, M. (2024). Twitter founders thrive on micro-blogging constraints. Erişim tarihi: 05.01.2024.
- Merabet, M., & Özkurt Dördüncü, F. Z. (2023). Sosyal medyada siyasal iletişim: 46. ABD başkanı Joe Biden'in sosyal medya kullanımı ve ABD 2020 dijital seçim kampanyasının analizi. *Akademik Hassasiyetler*, 10(23), pp. 312-345. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1332858>

- Koz, K., A., & Işık, U. (2022). İnternet gazeteciliği için klavuz: Google trendlerde haber keşfi. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 7(1), pp. 24-48.
- Kurt, H. (2014). Gazetecilik pratiği ve sosyal medya. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 13(4), pp. 821-835. <https://doi.org/10.21547/jss.256793>
- Küçükvardar, M. (2021). Haber ajanslarının anlık mesajlaşma servisi kullanımını üzerine bir inceleme: Telegram örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(4), pp. 1757-1778. <https://doi.org/10.21547/jss.915740>
- Kırık, A., M. (2012). Arap Baharı bağlamı'nda sosyal medya-birey etkileşimi ve toplumsal dönüşüm. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 1(3). pp. 87-98.
- Kahraman, S., & Temel, F. (2022). Sosyal içerik üreten internet sitelerinde 'clickbait' yansımaları. *Erciyes Akademi*, 36(2), pp. 539-558. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1066782>
- Parlak, M. O. (2018). Yeni medya ve haberciliğin dönüşümü. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 59-82.
- Sayımer, İ. (2008). *Sanal ortamda halkla ilişkiler*, Beta Yayınları.
- Turancı, E. & Gölönü, S. (2022). Ticari reklam ve tanıtımlara ilişkin düzenlemeler bağlamında tüketicilerin influencerlara ve sponsorlu içeriklere ilişkin düşünceleri, *Yeni Medya*, (13), pp. 74-105. <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1152332>
- Yavaşçalı, A. H., & Şirvanlı, T. (2022). Dijital mecrada alternatif medya ve anaakım medyadaki sağlık haberlerinin karşılaştırılmalı analizi: *Medyascope ve Hürriyet Örneği*. *Kurgu*, 30(1), pp. 27-46.
- Yağmurlu, D., A. (2013). Kamu yönetiminde halkla ilişkiler ve sosyal medya. *Selçuk İletişim*, 7(1), pp. 5-15. <https://doi.org/10.18094/si.57021>
- Yeşilyurt, Y. (2015). *Twitter'da Sözlü, Yazılı ve Görsel Kültürün İzleri*. Heretik Yayınları.
- Yıldız, E. & Özmen, Ş., Y. (2023). Sosyal medya platformlarıyla birlikte habercilik pratiklerinin dönüşümü. *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), pp. 1-30. <https://doi.org/10.55796/dusuncevetoplum.1191122>
- Yılar, Ö. E., & Şen, A. F. (2022). Yerel medyanın dijitalleşmesi ve değişen gazetecilik pratikleri: Elâzığ örneği. *Asya Studies*, 6(21), 209-238. <https://doi.org/10.31455/asya.1129167>
- We Are Social. (2024). *Sosyal medya araçlarının kullanım istatistikleri*. Erişim tarihi: 15.12.2024: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report>

Gölge Dolar Uluslararası Ticareti ve Küresel Ekonomileri Nasıl Etkiler? Türkiye ve Diğer Ülkelerin Perspektifinden Tartışılması

How Does the Shadow Dollar Affect International Trade and Global Economies? Discussion from the Perspective of Turkey and Other Countries

Hasan BARDAKÇI¹

Özet

Bu çalışma, “Gölge Dolar” kavramının döviz kurları ve küresel ticaret üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Makalede, gölge doların özellikle Türkiye ve diğer ekonomiler üzerindeki etkileri karşılaştırılmaktadır. Türkiye’nin dış borç yükü ve ticaret açığı gibi yapısal zorluklar, gölge doların ekonomik etkilerini daha da derinleştirebilmektedir. Ayrıca, Çin gibi büyük ekonomilerde, doların güçlenmesi genellikle ihracatçı sektörler için avantaj sağlayabilmektedir. Çin, doları lehine çevirebilirken, Avrupa Birliği ve diğer gelişmiş ekonomiler, döviz kuru değişikliklerine karşı daha dirençli olabilmektedir. Çalışma, bu küresel dinamiklerin ticaret dengesizlikleri, döviz piyasaları ve ekonomik ilişkiler üzerindeki etkilerini tartışarak, her ülkenin ekonomik yapısına göre farklı tepkiler verdiğini ortaya koymaktadır. Türkiye gibi ülkeler için döviz kurlarındaki artışlar, ekonomik baskılar yaratırken, büyük ekonomiler bu tür dışsal etkilerden daha az zarar görmektedir. Son olarak çalışma, gölge doların dünya ticaretine ve ekonomik yapıya olan etkilerinin, ülkelerin para politikaları ve ticaret stratejileri doğrultusunda farklılık gösterdiği için küresel ticaretin geleceğini şekillendiren önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Gölge Dolar, Türkiye, Döviz Kuru, Ekonomi, Para Politikası*

Abstract

This paper provides an in-depth analysis of the effects of the “Shadow Dollar” on exchange rates and global trade. In particular, the paper compares the effects of the shadow dollar in Turkey and other economies. Structural challenges such as Turkey’s external debt burden and trade deficit can exacerbate the economic effects of the shadow dollar. Moreover, in large economies such as China, a stronger dollar can often be beneficial for exporting sectors. While China may favor the dollar, the European Union and other advanced economies may be more resilient to exchange rate changes. The paper discusses the effects of these global dynamics on trade imbalances, foreign exchange markets and economic relations, and shows that each country responds differently depending on its economic structure. For countries like Turkey, exchange rate hikes create economic pressures, while large economies suffer less from such externalities. Finally, the study emphasizes that the effects of the shadow dollar on world trade and economic structure are an important factor shaping the future of global trade, as they differ according to countries’ monetary policies and trade strategies.

Keywords: *Shadow Dollar, Turkey, Exchange Rate, Economy, Monetary Policy*

1. Assoc. Prof. Harran University, Siverek
Faculty of Applied Sciences, Department of
International Trade and Logistics, Şanlıurfa,
Turkey

E-mail: hasanbardakci@harran.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-6181-3115>

<https://doi.org/10.58724/assam.1593036>

Article Type

Research Article

Application Date

28.11.2024

Admission Date

18.02.2025

1.INTRODUCTION

The shadow dollar or shadow interest rate is a term used to assess the effectiveness of central banks' monetary policies when the nominal interest rate is near zero. This rate is very important as it affects the overall health of the economy and the volatility of exchange rates. In particular, a rise in shadow interest rates can lead to an appreciation of the US dollar. This can significantly affect trade dynamics around the world. The dollar's appreciation increase the cost of foreign trade, especially for emerging economies, which may lead to trade imbalances. Emerging economies, such as Turkey, are more vulnerable to the effects of the shadow dollar due to their sensitivity to exchange rate fluctuations. In Turkey's foreign trade structure, strong currency fluctuations often make imports more expensive and exports more competitive. However, Turkey's import-dependent economic structure negatively amplifies the effects of shadow dollar appreciation. In particular, Turkey, which imports energy and raw materials, could be severely affected by such price increases. On the other hand, Turkish exporting firms are able to sell products abroad at more attractive prices in the face of a stronger dollar, which could increase the competitiveness of foreign trade. However, the concentration of a large part of Turkey's foreign trade in sectors where the high costs of imported products can lead to economic imbalances.

However, for large exporting economies like China, a stronger shadow dollar could create further advantages in the global Market for large expoting economies like China As a country that can manage the yuan and has lower production costs, China can more easily overcome the challenges posed by a stronger dollar. China, which has a strong trade relationship with the US, could be in a more competitive position with a stronger US dollar, as Chinese export prices become more attractive in international markets with a stronger dollar. However, since China also imports a large share of energy and some raw materials, a rise in exchange rates could lead to cost pressures in certain sectors. The situation is different in advanced economies such as the European Union (EU). The value of the euro against the US dollar is a determining factor in the exports of countries in this region. A stronger US dollar can make EU exports more expensive, but a weaker euro can also boost EU exports. For example, when Germany's high-quality engineering and automotive products are sold to the US, prices may become more expensive due to the strong dollar, but competitive prices in Europe can give an advantage in direct competition with companies producing in other developing countries. That is, the effects of the shadow dollar on foreign trade can vary depending on a country's economic structure and foreign exchange policies. Developing countries such as Turkey are more vulnerable to such externalities, while larger and more diversified economies such as China and European states may be more resilient to such shocks. These varying dynamics in global trade help illustrate how the shadow dollar influences trade patterns and economic power relations worldwide.

2.LITERATURE REVIEW

The concept of the shadow dollar stands out as a research area that attracts attention in the context of fixed exchange rates, trade restrictions and global trade balances. Looking at the academic studies on the shadow dollar or the shadow interest rate, Standaert (1985), in his study titled "*Exchange Constraint, Trade Deficit Suppression and the Shadow Price of Foreign Exchange in a fixed-Price Economy*", argues that in fixed-price regimes, exchange constraints may create negative shadow exchange rates by suppressing trade deficits. The effect of trade restrictions on the shadow price of foreign exchange is analyzed in Chao and Yu (1999) "*Shadow Prices and Trade Restrictions in a Monetized Economy*" and the role of changes in the effective cash requirements of exportable goods on this price is discussed.

The effects of the dollar in the global financial system are detailed in Dafermos, Gabor and Michell (2022) "*Currency Swaps, Shadow Banks and the Global Dollar Footprint*". The paper argues that the Fed's unequal and hierarchical lender of last resort approach is insufficient for global financial stability. In contrast, Coquid'e, Lages and Shepelyansky (2022), in their article "*The Dollar-Yuan War On the World Trade Network*", show that structural changes in the world trade network since 2010 have brought the Chinese yuan to the forefront.

The direct effects of the dollar on trade are discussed in Ma, Schmidt-Eisenlohr and Zhang's (2020) *"The Causal Impact of the Dollar on Trade"*. The study found that a 1% appreciation of the dollar affects import prices and reduces import volumes by 1.5% in countries that invoice entirely in dollar. In addition, Santanu and Wardani's (2023) paper titled *"What is the Impact of the US Dollar Exchange Rate on Foreign Direct Investment and the Balance of Trade?"* examined the positive effects of the US dollar on the balance of trade in Indonesia, but its negative effects on foreign direct investment.

Studies on the informal economy offer a different perspective. Gnangnon (2022), in his article titled *"Do Aid-for-Trade Flows Help Reduce the Shadow Economy in Recipient Countries?"*, discusses the role of aid-for-trade in reducing the informal economy. Marmora (2021), *"Money Substitution in the Shadow Economy: International Panel Evidence Using Local Bitcoin Trade Volume"* showed that cryptocurrencies such as Bitcoin are more favored due to the demand for anonymity in relation to inflation expectations. Finally, on the calculation of shadow prices of non-traded goods, Boadway (1975) in his study *"Benefit-Cost Shadow Pricing in Open Economies: An Alternative Approach"* emphasized that the marginal foreign exchange costs of both traded and non-traded goods should be taken into account in this pricing. All these studies provide a strong academic framework for understanding the effects of the shadow dollar on foreign trade and world Trade.

3.IMPACTS ON FOREIGN TRADE

3.1.Exchange Rates and Trade Balance

The shadow dollar (shadow interest) rate may have asymmetric effects on the trade balance of trade. For example, an increase in the shadow interest rate may lead to an appreciation of the US dollar, which affects the trade balance with various countries differently (Tokmakçioğlu et al., 2019). In Turkey's case, the dollar's appreciation increases import costs while increasing exporters' foreign exchange earnings. However, in an energy import-dependent country like Turkey, the appreciation of the dollar may widen the foreign trade deficit by increasing energy costs.

In contrast, the impact of dollar appreciation on large export-oriented economies such as China is different (Coquid'e, Lages and Shepelyansky, 2022). Although Chinese products priced in dollars become more expensive in export markets, China's production capacity and strong supply chains can mitigate the severity of this effect. For example, while Turkish textile exporters may gain a competitive advantage with China with the rise in the dollar, this advantage may be limited due to rising import costs and inflationary pressures.

Similarly, countries like Indonesia are affected differently by dollar appreciation. In Indonesia, FDI in US dollars may decline, but the trade balance may be positively affected by higher commodity prices. For example, Indonesian exports of commodities such as coal and palm oil could benefit from dollar appreciation. In contrast, Turkey's trade balance is more vulnerable to currency fluctuations and changes in the shadow dollar rate usually result in a negative trade balance (Yıldırım, Akdağ and Alola, 2022).

These asymmetric effects arise from differences in countries' economic structures and their position in global trade. Turkey, due to its import dependency and high current account deficit, is more negatively affected by dollar appreciation, whereas trade-surplus economies like China are better positioned to absorb these shifts. This underscores the need for further analysis to fully understand the complex impact of shadow interest rates on global trade.

3.2.Capital Inflows and Currency Value

A contraction in the US economy or a contractionary monetary policy can attract capital inflows, leading to an appreciation of the US dollar. This appreciation can make US exports more expensive and imports cheaper (Tokmakçioğlu et al., 2019). For Turkey, contractionary monetary policies in the US often lead to capital outflows, as foreign investors look to US assets for higher returns.

This exerts pressure on exchange rates in emerging economies like Turkey, leading to the depreciation of the Turkish Lira. For example, an appreciating dollar would make Turkey's imports more costly, which could provide a competitive advantage for exporters. However, Turkey's high energy import dependence carries the risk of increasing the trade deficit with currency appreciation (Yıldırım, Akdağ and Alola, 2022).

The situation is different in advanced economies such as Canada. When capital inflows strengthen the US dollar after contractionary US monetary policies, the Canadian dollar usually depreciates against the US dollar. As a result, Canadian exports become more competitive, especially for exports to the US. However, Canada's status as an energy exporter makes it more dependent on changes in oil prices, which complicates the effects of currency movements on the balance of trade.

For a commodity exporter like Brazil, the appreciation of the US dollar may have a twofold effect. On the one hand, a rise in commodity prices in USD terms may increase Brazil's export revenues. On the other hand, a depreciation of the local currency may increase Brazil's import costs, leading to inflationary pressures. Unlike Turkey, Brazil's reliance on commodity exports causes it to experience US monetary policy effects differently.

In conclusion, the effects of US contractionary monetary policies on countries such as Turkey, Canada and Brazil vary due to differences in their economic structures. While Turkey's import-weighted trade balance is more vulnerable to the appreciation of the US dollar (Akalin and Prater, 2015), commodity-oriented economies such as Canada and Brazil are able to respond to these changes in a more adaptive manner.

4. THOUGHTS ON WORLD TRADE

4.1. Global Trade Dynamics

US dollar appreciation due to changes in the shadow dollar rate can have broader implications for world trade. As the US dollar strengthens, countries with weaker currencies may find it more difficult to compete in the global market, potentially leading to trade imbalances and shifts in trade patterns (Tokmakçioğlu et al., 2019).

Turkey is among the countries that may be negatively affected by the strengthening of the US dollar (Akalin and Prater, 2015; Yıldırım, Akdağ and Alola, 2022). In particular, its high external debt stock and import-dependent production structure lead to an increase in costs with the strengthening of the dollar. Apart from these economic effects, it can also trigger environmental pollution (Köksal, Işık, & Katircioğlu, 2020). This situation weakens the competitiveness of Turkish producers and may make it difficult to compete with countries with lower production costs such as China and India in export markets. For example, Turkey's textile and automotive sectors, while experiencing cost increases with the appreciation of the dollar, may also face the risk of losing market share as export goods become more expensive in international markets (Yıldırım, Akdağ and Alola, 2022). In contrast, large export economies such as China feel the effects of US dollar appreciation in a different way. By managing the value of the yuan in a controlled manner, China can maintain the international competitiveness of its export goods (Coquid'e, Lages and Shepelyansky, 2022).

For example, China's high-demand products such as electronics and machinery may remain attractive in the global market despite price increases. This creates an advantage that cannot be realized in free market economies like Turkey.

Similarly, for commodity exporters like Brazil, a stronger US dollar could boost export Revenues for commodity exporters like Brazil. Brazil's agricultural products (e.g. soybeans) and minerals may be positively affected as they are priced in dollars. However, this positive impact is usually partially offset by higher import costs and inflationary pressures in the domestic market. Compared to Turkey, Brazil's economic structure based on commodity exports makes it less likely to feel the negative effects of a stronger dollar.

Looking at advanced economies, regional blocs such as the European Union may also be affected by a stronger US dollar. For example, strong export-oriented economies such as Germany may gain an export advantage as the euro depreciates. However, this advantage is partially offset by the fact that energy and raw material imports are priced in dollars. Compared to Turkey's more fragile economic structure (Caliskan and Karimova, 2017), developed countries such as Germany have a trading system that is more resilient to such shocks.

In sum, the strengthening of the US dollar leads to both imbalances in world trade and changes in competitive dynamics. While countries dependent on external debt and imports, such as Turkey, are adversely affected by this process, large production and export economies, such as China and Brazil are able to respond to these changes in a more adaptively. This may lead to shifts in global trade patterns and deepening trade imbalances across countries

4.2.Mutual Economic Interdependence

Many studies emphasize the interconnectedness of economies, showing that changes in US monetary policy and economic activity can have ripple effects on other countries' trade balances and exchange rates (Özaydin, 2019). This interdependence emphasizes the importance of considering domestic and external factors in global trade analysis (Tokmakçioğlu et al., 2019).

Turkey has a highly sensitive economy in terms of global trade and capital flows. Contractionary monetary policies, such as interest rate hikes by the US Federal Reserve (Fed), cause foreign capital outflows from Turkey, which can lead to a rapid depreciation of the Turkish lira (Özaydin, 2019). For example, during the "*Taper Tantrum*" period in 2013, the Fed's signals that it would taper its quantitative easing program led to sudden capital outflows and currency shocks in emerging markets such as Turkey. This process worsened Turkey's foreign trade balance and increased import costs. In such a situation, Turkey's import dependence on basic goods such as energy is directly affected by exchange rate fluctuations, while the gains of exporting sectors remain limited (Caliskan and Karimova, 2017).

For China, changes in US monetary policy usually have more indirect effects. The bulk of China's foreign exchange reserves are denominated in US dollar, and the yuan is held at a relatively stable level against the US dollar. Therefore, the Fed's policies may have a limited direct impact on China's exchange rate (Coquid'e, Lages and Shepelyansky, 2022). However, a decrease or increase in US demand can directly affect China's export performance. For example, the decline in US demand after the 2008 global financial crisis led to a growth slowdown in the Chinese economy, which had a ripple effect on China's trade relations with other Asian countries.

Commodity exporters such as Russia, Ukraine and Turkey are affected by fluctuations in commodity prices due to US interest rate hikes. A stronger US dollar could lower commodity prices, reducing their export revenues. On the other hand, weaker local currencies may make their export products more competitive in the global market. However, excessive exchange rate volatility can undermine investor confidence and cause long-term instability in these countries' economies (Akalin and Prater, 2015). Compared to Turkey, countries with economies based on strong commodity exports, such as Brazil, may be more resilient to exchange rate shocks.

In terms of advanced economies, European Union countries are indirectly affected by US monetary policies. For instance, in the euro area, fluctuations in the US dollar may lead to cost changes, especially in energy imports. While export-oriented countries such as Germany may gain an export advantage thanks to the weakening euro, rising in energy and raw material prices may increase production costs. Compared to emerging economies such as Turkey, EU countries are more resilient to such shocks as they have stronger reserves and lower external debt ratios.

Economic Interdependence is leading to increasingly complex global trade dynamics. While

countries such as Turkey, Brazil and China are affected differently by changes in US monetary policy, the economic structure of each determines the depth and consequences of these effects. Import-oriented and financially fragile economies like Turkey are more adversely affected by such changes (Özaydin, 2019). Export-oriented economies like China may respond more harmoniously to such fluctuations (Coquid'e, Lages and Shepelyansky, 2022).

5.CONCLUSION

The shadow dollar can significantly affect foreign trade by influencing exchange rates and trade balances. An increase in the shadow interest rate can lead to an appreciation of the US dollar and affect the trade balances of countries such as Turkey differently than with Canada. These changes reflect broader shifts in world trade dynamics, highlighting the interconnected nature of global economies. Turkey, as an economy that relies heavily on imports and energy for most of its foreign trade, is highly exposed to changes in the US dollar. An increase in the shadow interest rate and an appreciation of the US dollar could increase Turkey's import costs and deepen its trade deficit. In particular, Energy imports, raw materials and intermediate goods become more costly as the Turkish lira depreciates. This could adversely affect Turkey's trade balance and pressure on the country's economic growth targets.

However, a developed country like Canada may feel the effects of dollar appreciation in a different way. Canada invoices in dollars for most of its foreign trade with the US, with which it has a strong trade relationship. Therefore, an Increasing in the value of US dollar may make Canada's imports more expensive, but its exports more competitive. Moreover, Canada's dependence on energy resources may enable it to benefit from a stronger dollar as oil and natural gas prices are priced in US dollars. This could have a positive impact on Canada's trade balance.

The case of Mexico illustrates a different dynamic. Mexico's intensive trade relations with the US and its habit of largely dollar-denominated transactions may have similar effects on Mexico's trade balance. However, since much of Mexico's production structure is based on low- cost labor and commodity exports, the appreciation of the US dollar may make Mexico's competitive products more attractive. This may lead to an increase in Mexico's exports and a favourable impact on the trade balance.

These differences between Turkey, Canada and Mexico show how dynamic and interdependent global trade is. While the negative effects on Turkey's trade balance have become more pronounced with the strengthening of the dollar, in countries such as Canada and Mexico, these effects vary according to their trade strategies and economic structures. This shows how the ever-changing dynamics of world trade can accelerate shifts in economic relations between countries and how interconnected global economies are.

In conclusion, the impact of the shadow dollar varies according to the economic structure and foreign trade strategies of each country. While developing countries such as Turkey are more adversely affected by these changes, advanced economies such as Canada and Mexico may be affected differently by this process by showing more flexibility. The increasing complexity of global trade increases the interdependence of countries and leads to significant shifts in foreign trade balances.

Etik Kurul Onayı Hakkında Bilgi: Etik kurulu onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

Information About Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was not required.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ASSAM UHAD'nın Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Research And Publication Ethics Statement: The author declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the ASSAM International Refereed Journal has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Conflict Of Interest Statement: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

Katkı Oranı Beyanı: Hasan BARDAKÇI çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamıştır.

Contribution Rate Statement: Hasan BARDAKÇI, have contributed to all parts and stages of the study.

REFERENCES

- Akalin, G., & Prater, E. (2015). The Global Crisis of the Late 2000s and Currency Substitution: A Study of Three Eastern European Economies Russia, Turkey and Ukraine. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 4, 22 - 5. <https://doi.org/10.1515/jcbtp-2015-0006>.
- Boadway, R. (1975). Benefit-Cost Shadow Pricing in Open Economies: An Alternative Approach. *Journal of Political Economy*, 83, 419 - 430. <https://doi.org/10.1086/260331>.
- Caliskan, A., & Karimova, A. (2017). Global Liquidity, Current Account Deficit, and Exchange Rate Balance Sheet Effects in Turkey. *Emerging Markets Finance and Trade*, 53, 1619 - 1640. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2016.1216837>
- Chao, C., & Yu, E. (1999). Shadow prices and trade restrictions in a monetary economy. *Journal of Macroeconomics*, 21, 755-764. [https://doi.org/10.1016/S0164-0704\(99\)80005-6](https://doi.org/10.1016/S0164-0704(99)80005-6).
- Coquid'e, C., Lages, J., & Shepelyansky, D. (2022). Dollar-Yuan Battle in the World Trade Network. *Entropy*, 25. <https://doi.org/10.3390/e25020373>.
- Dafermos, Y., Gabor, D., & Michell, J. (2022). FX swaps, shadow banks and the global dollar footprint. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 55, 949 - 968. <https://doi.org/10.1177/0308518X221128302>.
- Gnangnon, S. (2022). Do Aid for Trade Flows Help Reduce the Shadow Economy in Recipient Countries?. *Economies*. <https://doi.org/10.3390/economies10120310>.
- Köksal, C., Işık, M., & Katircioğlu, S. (2020). The role of shadow economies in ecological footprint quality: empirical evidence from Turkey. *Environmental Science and Pollution Research*, 27, 13457-13466. <https://doi.org/10.1007/s11356-020-07956-5>.
- Ma, S., Schmidt-Eisenlohr, T., & Zhang, S. (2020). The Causal Effect of the Dollar on Trade. *FEN: Other International Corporate Finance (Topic)*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3741800>.
- Marmora, P. (2021). Currency substitution in the shadow economy: International panel evidence using local Bitcoin trade volume. *Economics Letters*, 205, 109926. <https://doi.org/10.1016/J.ECONLET.2021.109926>.
- Özaydin, O. (2019). Turkey Foreign Trade Interaction with Cross Exchange Rates: Beneath the Currency Wars. *Journal of International Trade, Logistics and Law*, 5, 59-69.
- Santanu, I., & Wardani, K. (2023). How the American dollar exchange effect on foreign direct investment and trade balance?. *International journal of business, economics & management*. <https://doi.org/10.21744/ijbem.v6n1.2129>.
- Standaert, S. (1985). The foreign exchange constraint, suppression of the trade deficit and the shadow price of foreign exchange in a fix-price economy. *Journal of Development Economics*, 18, 37-50. [https://doi.org/10.1016/0304-3878\(85\)90005-7](https://doi.org/10.1016/0304-3878(85)90005-7).
- Tokmakçioğlu, K., Özcelebi, O., & Özdemir, A. (2019). The role of asymmetry in the interplay between internal and external factors: Empirical evidence from the US, Brazil, Canada and Mexico. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu/Proceedings of Rijeka Faculty of Economics: Journal of Economics and Business*. <https://doi.org/10.18045/ZBEFRI.2019.1.55>.
- Yıldırım, H., Akdağ, S., & Alola, A. (2022). Is there a price bubble in the exchange rates of the developing countries? The case of BRICS and Turkey. *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*. <https://doi.org/10.1108/jefas-04-2021-0025>.

Soğuk Savaş Sonrası SSCB Coğrafyasında Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Avrasya Ekonomik Birliği

Regional Integration Efforts in The Post-Cold War USSR Geography: The Eurasian Economic Union

Meram TATLI¹

Özet

ABD'nin post-Sovyet bölgesi ve Asya-Pasifik coğrafyasındaki egemen güç olma çabası, bölge ülkelerine karşı çevreleme politikası izlemesi, Çin ve Rusya Federasyonu dâhil birçok ülkeyi rahatsız etmiştir. Böyle bir uluslararası ortamda, post-Sovyet bölgesinde bağımsızlıklarını ilan eden ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlarını çözmek amacıyla kurulan Avrasya Ekonomik İş Birliği Örgütü (AEB), stratejik hedeflere odaklanarak zamansal bir evrim geçirmiştir. Bu yapılanma, günümüzde ilişkilerini çeşitlendirip, politika, ekonomi, güvenlik ve diplomasi alanlarında gelişim göstererek, post-Sovyet coğrafyasındaki önemli bir stratejik oluşum aşamasına gelmiştir. Bu çalışma, post-Sovyet coğrafyasındaki yeni stratejik oluşumları inceleyerek, bölgedeki entegrasyon süreçlerinin somut bir yansıması olan Avrasya Ekonomik İş Birliği Örgütü'nün önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, "Avrasya Ekonomik İş Birliği Örgütü'ne üye devletlerin, politika, güvenlik, ekonomi ve diğer alanlardaki iş birliğini geliştirerek post-Sovyet coğrafyasındaki güçlü bir bölgesel entegrasyon yapısına ulaşabilecekleri" hipotezi test edilmiştir. Çalışmada, post-Sovyet coğrafyası hakkında genel bilgi verilerek, Soğuk Savaş ve sonrasındaki bölgesel gelişmeler ele alınmış ve Avrasya Ekonomik Birliği'nin önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Avrasya Ekonomik Birliği, Bölgesel Örgüt, Soğuk Savaş.*

Abstract

The emergence of the United States as the dominant power in the post-Soviet region and the Asia-Pacific geography, and its policy of containment towards the countries of the region, has disturbed many countries, including China and the Russian Federation. In such an international environment, the Eurasian Economic Cooperation Organisation (EECO), which was established with the aim of solving the economic, political and social problems of the countries that had declared their independence in the post-Soviet region, has temporarily focused on strategic goals. Today, by elaborate its relations and developing its political, economic, security and diplomatic fields, this organisation has entered a concrete and important structuring stage in the post-Soviet geography. The purpose of this study is to reveal the significance of the Eurasian Economic Cooperation Organisation, which is the operational application of integration formations in the region, by addressing the newly formed strategic formations in the post-Soviet geography. The study tested the hypothesis that "the member states of the Eurasian Economic Cooperation Organisation will be able to develop a strong regional integration structure in the post-Soviet geography by developing cooperation in the political, security, economic and other spheres". By providing general information on the post-Soviet geography, the study assesses the situation that emerged in the region during and after the Cold War and highlights the importance of the Eurasian Economic Union.

Keywords: *Cold War Era, Regional Organization, Eurasian Economic Union.*

1. Dr. Independent researcher.

E-mail: tatlimeram@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4373-5096>

<https://doi.org/10.58724/assam.1620084>

Article Type

Research Article

Application Date

14.01.2025

Admission Date

13.03.2025

1. INTRODUCTION

The end of the Cold War era brought new hopes and concerns. The collapse of the Eastern bloc and the USSR led to the emergence of new independent actors and a power vacuum in the region. As the newly independent countries sought to find their place on the international stage, security, political, social and economic problems began to emerge in the region. The region has geopolitical and geostrategic importance and is an area with the characteristics of a global arena. Security strategies are being developed to deal with the problems in the region and commercial activities are being carried out in a competitive environment. Since the collapse of the Soviet Union, the Russian government has been trying to build a new structure for the Eurasian geography in order to ensure political autonomy and stability in both domestic and foreign policy, and to compete strongly in the global economy. The Commonwealth of Independent States (CIS) was created in 1991 to address the political, economic and security problems that emerged after the collapse of the USSR. Throughout the 1990s, integration efforts in the Eurasian region progressed slowly and various agreements were made by the CIS member states to create a regional union (usually on a bilateral basis). Although there were many ambitious initiatives, there were no viable plans until the idea of a Eurasian Economic Union came to the fore. The Eurasian Economic Community (EEU) was established in 2000 with the aim of establishing common trade cooperation, followed by the Eurasian Customs Union on 1 January 2010. After several regional stages (Common Economic Space, Eurasian Economic Community, Single Economic Market, Customs Union), Russia succeeded in establishing the Eurasian Economic Union in early 2015, comprising Armenia, Kazakhstan, Belarus, Kyrgyzstan and Russia. The EEU not only ensures the free movement of services and goods, but also implements common policies in many different areas, including macroeconomics, industry, agriculture, energy, transport, customs, competition and anti-monopoly legislation.

With the radical changes in the geography of the USSR after the Cold War, the balance of power in the international arena shifted from bipolar to unipolar. These events had the greatest impact on the former Eurasian geography and led to the creation of new independent states in this region. The region has a very important geopolitical and geostrategic position in the international arena. The countries of the region are engaged in regional cooperation against US hegemony. Russia and China, which are important states in the region, are increasing their influence in the post-Soviet geography and want to keep the region in their sphere of influence. Although there are problems in the region that prevent the formation of a union, if these problems are solved, it is envisaged that the Eurasian Economic Union can exist as an international organisation with the participation of the powerful countries surrounding the region.

In this study, the main purpose of which is to analyse the power gap that occurred in the post-Soviet geography after the Cold War and the attempt to fill this absence by the United States and NATO is seen as a threat to the hegemonic states in the region, and the formation of integration as a response to this threat is supported by the countries of the region and the structure and significance of the Eurasian Economic Union established in this context; This study sought to answer the questions of what kind of strategy the post-Soviet states have adopted in the face of global and regional problems, and how regional integration has influenced this process. In order to analyse the development and significance of the Eurasian Economic Union, this study uses a qualitative approach based on recent data from a comprehensive literature review. It is based on the hypothesis that although the EEU was established with the aim of solving economic problems, it is the most important step in these cooperation efforts, and that in the future the member states of the EEU will make a serious contribution to the formation of a multipolar world order by adopting an allied stance on international issues. The study uses a variety of sources, including official documents, statements by state officials, academic studies and economic analyses. The study will both contribute to the literature by explaining the importance of the EAEU's regional influence in the post-Soviet geography and be unique in assessing the impact of this integration process on the member states.

2. EURASIAN GEOGRAPHY AFTER THE COLD WAR

In time, it is an undeniable fact that events have a beginning and an end, and the 40-year history of the Cold War has now come to an end. In this long period, while the Cold War rivalry between East and West dominated the period between 1945 and 1960, there was a period of détente between East and West, especially after 1970. The 1960s represent an intermediate period in the transition from the Cold War to the present. This period was a clear indicator of efforts to create a soft structure in the system, both in terms of conflicts and struggles and in terms of international relations. The most decisive factor in the paradoxical developments between 1960 and 1970 was the transformation of the countries of both blocs (Armaoğlu, 2012, p. 273). According to modern geopolitical experts, the dissolution of the Soviet Union was largely due to strategic weaknesses between the East and the West. According to these thinkers, the United States of America kept control over the eastern and western border regions as much as possible and consequently did not allow integration between the countries. It thus contributed to the spontaneous collapse of the Eastern bloc. The end of the bipolar structure was strategically seen as a blow to post-Soviet geography, continentality and the possible sovereignty of all post-Soviet states (Dugin, 2014, p. 10). In the international arena, the change of the global system with the end of the Cold War, in other words, the disappearance of the Cold War cycle based on the bipolar structure, led to the prominence of the Rimland region on the East-West line and the expansion of geopolitical and geocultural gaps on the North-South transport routes (Alwort, 1994, p. 527). After the collapse of the Soviet Union, post-Soviet geography once again became the focus of the geopolitical interests of the global powers. The process of glasnost (openness) and perestroika (reconstruction) that began in the Soviet Union in 1985 with Gorbachev's rise to power led to the dissolution of the Soviet Union in 1991. With the dissolution of the Soviet Union, major changes occurred in the international system and new structures were formed (Tellal, 2010, p. 205). Davutoğlu (2009) considers the dissolution of the USSR to be one of the three most important geopolitical earthquakes of the twentieth century and states that this event would both trigger a new crisis in the global structure and offer a number of opportunities. The end of the Cold War opened the door to change and transformation in the Soviet Union, and this change led to fifteen states declaring their independence. The countries that declared their independence have continued to assert themselves in the international arena and have worked hard to do so. In the changing conjuncture of the post-Cold War global arena, the post-Soviet countries that declared independence sought to become nation-states and tried to get rid of the idea of imperialism that had prevailed in the Soviet period.

The identity problems created in this geography during the USSR period have become a serious problem for the countries after independence. Although there are common religious, linguistic and cultural factors between the states, the ethnic discourses left over from the seventy years of the Soviet Union and the marginalisation caused by these ethnic discourses have led to a region-based geo-cultural separation. At that time, political border problems were on the agenda between the countries that had declared their independence, each state had the idea of establishing a nation-state, and this led to mutual rivalries (Sancak, 2002, p. 142).

Davutoğlu (2009, pp. 465-467) analysed the changes in the post-Soviet region after the collapse of the Soviet Union under three headings: economic, political and cultural. The cultural transformation is one of the important pillars of the transformations in the post-Soviet region. While this transformation ensured the adoption of the Soviet identity as the supreme identity, it led to the suppression of other identities living in the geography. This structuring has prevented the emergence of ethnic divisions, the fragmentation of the cultural structure formed in the region, and the formation of a common national consciousness. In the post-Cold War period, these cultural and social differences have led to conflicts and disputes in the region. Another problem among the states of the post-Soviet region has been border disputes. Border disputes between countries in the region have sometimes led to conflict and migration. Another pillar of change in this process has manifested itself in the economic system. In the economic structure, the countries' past dependence on the Soviet economy has created problems in the post-Soviet period and led to the restructuring of institutions. The Soviet economic system in the internal and external political structure increased the dependence

of the countries in the region, reduced their economic self-sufficiency and prevented them from integrating into the international arena.

During the Soviet period, countries tried to create their national economies through economic planning, which was created so that the underground resources of the countries would be gathered in one place and spent for the great Russian ideal (Geybullayev and Kurubaş, 2002, p. 21). The countries that declared their independence experienced great problems in the transition from the centralised structure of the USSR period to a free market economy. Another problem experienced in this geography was the democratisation efforts in the political sphere. In the process of political restructuring, the countries of the region entered a stable structuring phase (Davutoğlu 2009, p. 468). Leadership rivalries among the post-Soviet countries have created obstacles to unity and solidarity in the region. The emergence of these problems in the post-Cold War period also disturbed regional and global powers. Therefore, despite the post-USSR disorder, these countries have sought to establish order and have made strategic moves in this direction. The energy resources, economic structure, geopolitical position and demography of this region have intensified the struggle of powerful states for dominance in the region.

Russia, one of the countries of the post-Soviet geographical region, is strengthening its sovereignty, but it is also one of the pillars of the geopolitical architecture of the global space. Russia has approached the region with a post-Soviet policy. This policy was presented as a conceptual and fictional system of thought that would solve the problems Russia faced in the post-Soviet region after the collapse of the Soviet Union and reintegrate Russia's disintegrated and fragmented civilisational identity. Russia's isolation of the post-Soviet geography is identified with its traditional, historical and national interests. The post-Soviet region is a geography with which Russia cannot break relations in order to feed its historical imperialist identity and be an element of prestige in the global arena. Russia does not want any Western state (the USA) to have access to the post-Soviet geography and does not allow it to establish dominance here. In this framework, different structures have been created for the problems of the region and with these structures it is aimed to develop the post-Soviet geography and to keep the USA away from this region.

3. REGIONAL INTEGRATION PROCESS BEFORE THE EURASIAN ECONOMIC UNION

The disintegration of the USSR and the reintegration of the former Soviet republics with each other took place almost simultaneously (Molchanov, 2015, p. 26).⁸ On 8 December 1991, in Minsk, the heads of state of Russia, Ukraine and Belarus signed the Declaration and Treaty on the Establishment of the Commonwealth of Independent States. These documents declared that the USSR was no longer a subject of international law or a geographical reality and announced that the Commonwealth of Independent States was open for membership not only to all former Soviet member states, but also to all countries that accepted the principles and objectives of this founding treaty (CIS, Treaty Establishing the Commonwealth of Independent States, 1991). At the Alma-Ata Summit on 21 December, the five Central Asian republics that had declared their intention to join the CIS signed the Alma-Ata Declaration and the Protocol to the Commonwealth Pact, which was signed by the leaders of all the countries of the former Soviet Union except the three Baltic states and Georgia. According to this declaration, the CIS is defined neither as a state nor as a superstate structure. The CIS states that cooperation will be pursued on the basis of equality through co-ordinating organisations established on the basis of equality (CIS, Alma-Ata Declaration, 1991). The CIS Charter came into force in 1993, but Ukraine, Turkmenistan, Azerbaijan and Moldova refused to sign it. Azerbaijan refused to sign the CIS Charter, but Moldova signed it in 1994. However, Turkmenistan has officially accepted the status of associate member since 2005, and Ukraine has acted as a full member, although it has never ratified the Charter (Cooper, 2013, p. 16). Similar to the Alma-Ata Declaration, the Charter defines the CIS in the following terms: the community does not have the status of a state, it does not possess international powers, and its member states are independent and equal actors subject to international law (Charter of the Commonwealth of Independent States, 1993). In fact, the organisational structure of the CIS is described as a confederation-like centre formed by states striving for closer cooperation between different categories of member states and a more flexible system of legal relations with other

members, based on different types of membership, annotations to the founding treaties, and limited participation in the legal activities of the community (Voitovich, 1993, p. 417).

The main objectives of the Union are set out in the fourth and nineteenth articles of the Charter. According to the fourth article, these objectives include cooperation in the field of foreign policy, cooperation in the creation and development of a common economic space, the creation of a common Eurasian and European market and coordination of customs policy, cooperation in the field of defence and border protection. Its nineteenth article provides for the free movement of capital, services, labour, goods and services and the establishment of a common economic space based on a market economy (Charter of the Commonwealth of Independent States, 1993). Although the CIS aimed at political integration through cooperation in areas such as defence and foreign policy, its main objective was to maintain vital economic ties in the post-Soviet space while providing a framework for the gradual opening of the mostly uncompetitive economies of the member states to the global market (Molchanov, 2015, p. 26). However, the CIS's aspirations for economic integration were expressed from the very beginning. Therefore, in 1993, all CIS member states signed the Treaty on the Establishment of an Economic Union, which paved the way for a gradual process of economic integration. This process was to begin with the establishment of a free trade partnership, followed by a customs union, a common market for the free movement of goods, services, labour and capital, and finally a monetary union. The treaty did not set a specific timeframe for the establishment of this integration process, given the very different economic development of the member states (Cooper, 2013, p. 16). Furthermore, the weak legal structure of the CIS allowed each member state to determine its own level of commitment, thus weakening the permanent commitment of the member states to this organisation (Wirringhaus, 2012, p. 32). In addition, economic integration efforts within the CIS failed to achieve their goal, as Russia did not ratify the free trade agreement, which was the founding goal of the organisation. As a result, trade relations between CIS member states are governed by a complex set of bilateral agreements, many of which are dysfunctional (Purtaş, 2004, pp. 64-66). Free trade agreements have also not been established under the CIS umbrella, but through bilateral or regional agreements. For example, in the period 1992-1994, Russia signed FTAs with all CIS member states except Ukraine through a series of bilateral agreements and protocols (Webber, 1996, p. 295). Economic integration in the post-Soviet space continued with a regional project led by some Central Asian countries. In this framework, Kyrgyzstan, Uzbekistan and Kazakhstan established the Central Asian Economic Union in 1994 to create a common economic structure. These countries also established a permanent executive committee, an intergovernmental council and a Central Asian Cooperation and Development Bank (Kumar, 1998, pp. 1014-1015). However, all these regional integration efforts led by the Central Asian states have not been successful, partly due to the lack of complementary economic resources and the competition for regional hegemony between Uzbekistan and Kazakhstan (Kubicek, 2009, p. 246). Looking at the CIS, although it has not achieved its goals in terms of economic integration, it has managed to expand its sphere of activity as it has undertaken important activities to promote economic, social, cultural and educational cooperation among its member states (Cooper, 2013, p. 31). In addition, the CIS Free Trade Agreement was signed in October 2011 between Armenia, Belarus, Moldova, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia, Tajikistan and Ukraine. While Uzbekistan signed this agreement in 2012, Turkmenistan and Azerbaijan opted out of the agreement (CIS, Commonwealth of Independent States Free Trade Agreement, 2011).

In the context of the regional projects of the Central Asian states, Russia has taken a leading role in the establishment and implementation of many sub-regional activities of the CIS. Russia, Kazakhstan and Belarus acceded to the Customs Union Treaty in 1996. Kyrgyzstan and Tajikistan joined in 1996 and 1997 respectively. Also in 1996, Russia and Belarus signed an agreement on the creation of the Commonwealth of Independent Republics. The agreement included the creation of a single currency for the two countries by the end of 1997, as well as a common economic budget, a common trade and customs system, and common tax and investment laws (Danilovich, 2006, p. 60). A year later, both Russia and Belarus signed and brought into force the Union Treaty. This treaty established a common presidency, a common constitution, a common army and a common citizenship system between the two countries. However, political disputes between the leaders of the two states - Vladimir Putin and Alexander Lukashenko - have largely hindered the union project. As noted above, Russia, Belarus, Kazakhstan and Tajikistan have attempted to establish a customs union, but this has

been no more than a declaration of intent and a limited step towards the establishment of a functional, real union (Cooper, 2013, p. 18).

Kyrgyzstan's accession to the World Trade Organisation and the economic crisis that erupted in Russia in 1998 led to the conclusion that the existing Russian-led CIS sub-regional projects had failed and that other organisations aimed at economic integration needed to be created. In 1999, Belarus, Russia, Tajikistan and Kazakhstan signed the Single Economic Space and Customs Union Treaty. In 2000, this treaty was transformed into a full-fledged international organisation called the Eurasian Economic Community (EEEC). The treaty formally establishing the EEEC entered into force in 2003. The EEEC created an institutional framework inspired by the legislation of the European Union and led to a number of EU-like economic integration efforts in the post-Soviet space. The treaty formally establishing the Eurasian Economic Community (EEC) came into force in 2003 (EUEA, 15.11.2024, www.eaeunion.org). The EEC created an institutional framework inspired by European Union legislation and led to a number of EU-like economic integration efforts in the post-Soviet space. Russia's integration efforts led to the establishment of the Single Economic Space (SES) in 2003, including Ukraine, Belarus and Kazakhstan (en.kremlin.ru/, 2004). Although the SES agreement entered into force for all ratifying states, the TEA process faced strong internal opposition in Ukraine. Following the Orange Revolution in 2004, Ukraine expressed its reluctance to share sovereignty and supported the creation of a free trade area, opposing the single economic space project. As a result, the four-country TEA initiative was suspended at the end of 2005. In 2005, Russia succeeded in bringing the Central Asian Economic Union, an organisation of Central Asian countries, into the EEU. As a result, as of 2006 the EEU has five full members (Kyrgyzstan, Belarus, Tajikistan, Russia, Uzbekistan and Kazakhstan) and three observer members (Ukraine, Armenia, Moldova): Ukraine, Armenia and Moldova (Molchanov, 2015, pp. 40-41). The idea of a customs union between the EEC member states was supported, but not all members were willing to form such a union. Therefore, Russia, Kazakhstan and Belarus decided to create their own integration by implementing the Eurasian Customs Union at the informal meeting of the EEC in 2006, and an agreement was signed a year later. The three countries established the Customs Union Commission and began to apply first a common customs tariff on 1 January 2010 and then the Customs Union Law in July 2010. Although Vladimir Putin announced in June 2009 that the new customs union could join the World Trade Organisation as a whole, it soon became clear that this decision would delay Russia's accession to the WTO. Accordingly, the approach to other WTO accession negotiations changed (Cooper, 2013, p. 23). In July 2011, internal border controls were abolished. Although the TEA project collapsed with the secession of Ukraine, it is expected to continue mainly through political will.¹⁸ On 18 November 2011, the leaders of the three countries that established the Customs Union adopted the Declaration on Eurasian Economic Integration. This document states that the partners aim to complete the codification of the international agreements that form the legal basis of the Customs Union and the TEA and to establish the Eurasian Economic Union by 1 January 2015. On 1 January 2015, the TEA became operational and on 2 February 2012, the Eurasian Economic Commission (EEEC) replaced the Customs Union Commission as the permanent supranational regulatory body of the Customs Union and the TEA (EEEC, 15.11.2024, www.eaeunion.org).

In summary, the Commonwealth of Independent States is a structure created to ensure the unity of the countries that have declared their independence from the Soviet Union and to prevent the economic, social, political and cultural complexities that may arise in this region. The efforts of the independent states to adapt to the existing international order by their own efforts, their struggle for economic independence and the political changes in the geography of Central Asia have led to the problem of adapting to the conditions of the CIS. In particular, the revolutionary actions that took place in Ukraine, Georgia and Kyrgyzstan in 2000, which were thought to be aimed at destroying Russia's sphere of influence in these countries, led to a questioning of confidence in the integrity of the CIS. As a result of these negative developments, the CIS found it difficult to achieve its original objectives. The successive colour revolutions that took place on the territory of the CIS both affected Russia and caused it to reassess its relations with the West. Indeed, the pro-Western revolutions, first in Georgia and then in Ukraine, posed a serious threat to the CIS, which is a priority in Russian foreign policy. As a result, the missions assigned to the Commonwealth of Independent States could

not be fully realised and the difficulties encountered led to the search for a new and different integration design.

4. REGIONALISM AND IMPORTANCE OF THE EURASIAN ECONOMIC UNION

Since the end of the Cold War, many economic, political and cultural changes have taken place on the international stage. This process has led to increased competition between countries. The dissolution of the USSR had a profound impact on the region, disrupting existing political, social and economic interactions between countries. As a result, the development of the post-Soviet region has led to numerous challenges in various fields (Öztürk, 2013: 229). The USSR encompassed a region where people shared a common language, religion, history and culture. The long existence of the USSR led to the development of similar cultures among the countries of the region, as well as the establishment of a structure based on socio-economic dependence. After the dissolution of the USSR, the establishment of regional integration institutions, recognised as a strategic initiative to promote the development of the post-Soviet region, is a central element of the region's development policy (Dugin, 2015: 68-70). Despite the establishment of the Commonwealth of Independent States as the first step towards regional development after the dissolution of the USSR, it proved incapable of addressing the economic challenges of the post-Soviet region. This was mainly because the organisation was geared towards political rather than economic objectives.

The Eurasian Economic Union represents the first successful attempt to establish robust multilateral integration institutions at the regional level in the post-Soviet space. The EEU officially came into force on 1 January 2015, following the signing of an agreement by the leaders of Russia, Kazakhstan and Belarus on 29 May 2014. Armenia and Kyrgyzstan joined the Union in 2015. The document was seen by Eurasian politicians and experts as both ambitious and realistic, with a focus on economic interests (Yılmaz and Bahrevskiy, 2017: 106-107). The establishment of the Eurasian Economic Union was based on the previous existence of the Customs Union (2010) and the Common Economic Space (2012). The institutional structures of the Eurasian Economic Union include the Eurasian Economic Commission (EEC), a permanent supranational body with two representatives from each participating state, the Eurasian Intergovernmental Council, consisting of the prime ministers of the participating states, the Supreme Court of the Eurasian Economic Union and the Court of Justice (Eurasian Economic Commission, www.eurasiancommission.org, 2015).

This economic integration project aims to bring the countries' economic structures and legal *acquis* closer together. In an article published in the Russian newspaper *Izvestia* on 25 October 2011, Nazarbayev defined the principles of the Eurasian Union vision according to four principles (Dugin, 2015, pp. 68-70):

- a. Integration should be based on economic pragmatism.
- b. Member states should decide independently whether they want to stay within their borders or join the globalised world.
- c. The principles of equality, mutual respect for sovereignty and non-interference in the internal affairs of others should be respected.
- d. Member states should create their own national institutions based on the principles of consensus of all participants, without giving up national sovereignty.

In this speech, Nazarbayev said the following about the success of his proposed project: "The reasons for our success are easy to explain. The Eurasian Economic Union project is an understandable and realistic organisation for the citizens of our countries. Our common history, the economic ties between our countries, the close links between our cultures and the common future heritage of our peoples have created opportunities for a new type of multilateral interstate relations for our rights (www.centrasia.ru, 2019)".

The first step towards the integration of the post-Soviet geography was taken with the Eurasian Economic Union. The EEU represents a transition not only for the former post-Soviet states, but also for the Eurasian integration system that began after the Soviet era and is intended to be transformed into a long-term structure (Vousinas, 2014, pp. 952-953). It also applies to states outside

the post-Soviet geopolitical space. The active participation of the region's civil society and business community is seen as an important and indispensable element. New trends in the developing international system (globalisation, transnationalisation, information exchange, etc.) have created new and different temporal lines in interstate relations. In the post-USSR period, almost none of the integration structures in the region reached the stage of integration through intergovernmental and supranational governance models (Popescu, 2014, pp. 9-11). The Eurasian Economic Union is presented as a structure created for the former Eastern bloc states after the collapse of the USSR and conceived as a post-Soviet legacy in the form of an integration programme to restore the interdependent and intertwined order in all spheres and in all respects (Yesdauletova and Yesdauletov, 2014, p. 13).

The Eurasian Economic Union is considered to be an economic organisation based on the principles of preserving the political independence and cultural characteristics of the countries. In this organisation there is a plan to economically transform the whole of Eurasia. Once the Treaty on the Eurasian Economic Union comes into force, the member states will guarantee the free movement of goods, services, capital and labour within the EEU. It is agreed to coordinate economic policies within the EEU in the fields of energy, industry, agriculture and transport. According to the treaty, a decision was taken in 2016 to establish a common market for pharmaceuticals and other medical supplies, creating a common market with a population of approximately 180 million people (Yılmaz and Bahrevskiy, 2017, pp. 106-107). Popescu (2014, p. 9) noted that the theoretical basis of Russian President Vladimir Putin's Eurasian Economic Union strategy is linked to the multilateral understanding of the international system (which has become a foreign policy theory), and that the Eurasian Union aims to create a global pole by building an effective bridge between the EU and the geography of the former Soviet Union. In fact, he stressed that the Eurasian Union aims to be one of the leading actors in the integration movements around the world and that it is important to develop this gradually in an international geography. Putin stated that the Eurasian Union is an organisation of great political and geopolitical significance and that the Eurasian Union has a global, regional and domestic character. The EEU is an integrated organisation that can be the pole of a multipolar world on a regional scale. As important as the European Union is for the West, the Eurasian Economic Union is very important for the post-Soviet geography. For the influencing and affected countries of the region, it means the integration of the post-Soviet space into a single strategic bloc. It also implies a broad regionalisation to strengthen the cultural, linguistic and social identities of the ethnic groups that make up the traditional composition of the region. The Eurasian Economic Union creates a space of common struggle for a multipolar world based on the cooperation of different peoples, civilisations and cultures for peace and mutual prosperity (Laruelle, 2015, pp. 1-3). It creates a close partnership between European and Asian countries and plays an active role in creating a united Eurasian alliance in the cultural, economic, informational, strategic and political spheres of the post-Soviet space. Efforts will be made to preserve the cultural, religious and ethnic identities of each people and to develop their uniqueness and originality. Strengthening peace and order on the basis of Eurasian principles, the EEU fights against unipolar and one-dimensional globalisation, against such negative trends as cultural corruption, terrorism, drug trafficking, social injustice, and ecological and demographic disasters. At the same time, the EEU seeks to develop economic partnerships between the trade organisations of the post-Soviet continent and supports the development of trade relations between countries. The EEU is seen as a fertile ideological base for strengthening the economic network in its region, both in the East and in the West. The Eurasian Economic Union stands out as an effective and comprehensive organisation in the region.

The process of globalisation and democratisation, as well as the Western orientation and distrust of Russia in the countries that left the USSR, have created difficulties for the policy of regionalisation in the post-Soviet geography. In particular, the influence of Western powers in the region and the fact that the countries neighbouring the West have established closer relations with the West and gradually reduced their dependence on Russia have enabled these countries to move closer to or join Western institutions and power structures, such as NATO and the European Union. As a result, fragmentation and centrifugal forces have become extremely active in Eurasian geography, reducing Russia's sphere of influence and power. Baltic countries such as Latvia, Estonia and Lithuania quickly turned westwards, joining the European Union in 2004 and the eurozone in 2007. In

addition, the colour revolutions have further shaken Moscow's Global position. The colour revolutions in Georgia in 2003, Ukraine in 2004, even Kyrgyzstan in 2005, and more recently the Movement for Protest and Democracy (2020) in Belarus are clear examples of former Soviet countries distancing themselves from Russia and shifting their relations with the West. The moves by Kiev, Tbilisi and even Baku to join the European Union and NATO pose a major threat to Russia.

The invasion of Ukraine by the Russian army in February 2022 is seen as a failure of Russian regional policy and of NATO's approach to Russia's borders. For this reason, Moscow's regionalisation and rapprochement efforts, as well as its experience with former Soviet states in the post-Soviet period, have not been successful. Moreover, Russia accounts for more than 85 per cent of the Eurasian Economic Union's GDP (\$1.7 trillion). Given the economies of the remaining four member states, it would be out of the question for Russia to engage in serious economic trade with these countries. It should be noted that the total economic size of the EEU (\$6565 billion) is smaller than that of Italy (\$265 billion), As well as smaller than that of Brazil or Canada, and slightly larger than the GDP of South Korea (IMF, 2020; World Bank, 2021). Therefore, there is no structural change in the overall economy of the region, and the EEU is not expected to lead the economic development of the region as a whole. In the Russia-centric Eurasian Union, Russia maintains close relations with both Belarus and Kazakhstan and tries to prevent Armenia from cooperating closely with the EU. Today, Russia has been able to extend the Union's borders through Armenia to Iran, a strategically strong country that opposes the West.

From an economic point of view, Armenia, with its weak and small economy (\$13 billion GDP), has little influence on economic relations in the Eurasian region (IMF, 2020). Moreover, Armenia does not share a common border with any other EU member state. Armenia's GDP is about five times smaller than that of Belarus, the smallest economy among the three founding members of the Eurasian Economic Union. In contrast, Kyrgyzstan's economy is even smaller than Armenia's (\$8 billion GDP). Therefore, it cannot play a significant role in the economic projects of the region (Mostafa and Mahmood, 2018; World Bank, 2021). In this context, the accession of Kyrgyzstan and Armenia to the EU is of geopolitical importance for the EU and Russia and is considered a geopolitical success for the Kremlin. There is no doubt that one of Moscow's priorities in the creation of the EEU is geopolitical (Veicy, 2023, p. 177). With the accession of Kazakhstan and Armenia to the EEU, Moscow aims both to expand its sphere of influence in Central Asia and the Caucasus geography and to block China's influence in Central Asia and the West's influence in the Caucasus.

In economic terms, the members of the EEU are not complementary actors. The most important economic members of the EEU are the European Union (53% of exports and 41% of imports) and China (13% of exports and 23% of imports). Of the EEU's exports, 59% are related to energy sources. (Eurasian Development Bank, 2019). According to the Eurasian Development Bank (EDB) (2019), third countries account for a significant share of the EEU's foreign trade. Almost 92 per cent of foreign trade is with third countries, while the volume of trade between the member states of the Union is less than 8 per cent. According to this indicator, compared to the European Union, the rate of trade between EU member states is 64 per cent (Giucci and Mdinradze, 2017, pp. 16-17). Since the establishment of the Eurasian Economic Union until 2018, the share of trade between member states has not changed significantly, remaining at the same level of 8 per cent (Eurasian Development Bank, 2019). Although it has grown slightly in terms of value and volume, the percentage and share of member states in total external trade has remained almost unchanged. This small share is also between Russia and other members. Moreover, there is no trade between Armenia and Kyrgyzstan or between Kyrgyzstan and Belarus. Therefore, there is no great potential for the development of mutual trade and commercial relations between the member states of the Union.

It should not be forgotten that the EEU has a very advantageous position in terms of hydrocarbon reserves and production, which are completely under the control of Kazakhstan and Russia. More than 14% of the world's oil supply (13.5 million barrels per day) (12.1% Russia and 2% Kazakhstan) and around 18% of natural gas supply (702 billion cubic metres) (17% Russia and 0.6% Kazakhstan) belong to the EEU (BP, 2020). However, according to the founding document of the EEU, energy transmission lines are not subject to preferential tariffs and the formulation of a policy in

this regard has been postponed to the future. It seems that, contrary to the economic name of the Union, only political and geopolitical goals are important for Russia.

Since the collapse of the Soviet Union after the Cold War, there have been numerous initiatives to promote integration in the post-Soviet space. In practice, however, all these initiatives have been aimed primarily at promoting reciprocal relations between Russia and its partners. Ultimately, at least 29 different regional organisations have been established among all the post-Soviet countries to date, 14 of which are still operational as of 2015. One of the most striking features of almost all these regional integration efforts is that they are Russia-centred. Because they are Russia-centred, they have provided for very little transfer of authority to international institutions and organisations (Gast, 2017). Kassenova (2013, p. 141) interprets Russian policy towards post-Soviet countries as based on bilateral relations with a strong position for the protection of Russia's national economic interests. In this context, bilateral relations are considered more important than multilateral cooperation with Russian geopolitical ambitions. Moreover, the economic rationale for Russia's support for multilateral cooperation in Eurasia today is also controversial (Aslund, 2016). In reality, there is no evidence that the EEU can increase the strength of the Russian economy. As Libman (2017, pp. 88-89) points out, the unification of economic entities through the EEU will hardly increase the economic power of the Russian economy. These EEU member states will undoubtedly play an important role in the integration process and Moscow will have to satisfy their concerns and aspirations (Krickovic, 2014, p. 505). There are different assessments of the Eurasian Economic Union. The most striking among them is that the Russian Federation played a leading role in the formation of this union with the intention of restoring the hegemonic position it lost after the collapse of the USSR, and although it is explained that the structure was established with economic motives, its main goal is to create an international political power. We accept that the Russian Federation is planning to become a hegemonic power again, to be active in the post-Soviet region and, through the Union, to become an international or global actor again. However, it would be unjust to attribute the benefits of the EEU solely to the Russian Federation. With the increase in the number of EU member states, and taking into account the energy reserves of the countries, there is no obstacle to the realisation of great economic and political growth. In response to this assessment, Nazarbayev stated that the Eurasian Economic Union is not a plan to create a new USSR, that it has no political framework, and that its main goal is commercial and economic integration (Tüysüzoğlu, 2014). Igor Shuvalov, who served as deputy prime minister of Russia, stated that the Eurasian Economic Union will adopt a common currency within 10 years, that the common economic space was destroyed with the collapse of the USSR, and that they will try to create a common economic space again as independent countries with the Eurasian Economic Union (Ağır, 2016, pp. 25-27).

In its global position, the organisation tries to exist as a normal regional economic integration. By providing various benefits in the political and cultural fields, it acts as a supporter rather than a competitor of other regionalisations such as the Shanghai Cooperation Organisation (Ağır and Ağır, 2017, p. 115). With the decision of the post-Soviet governments, the EAEU aimed to use a common currency and with this goal, they aimed to reduce the use of the American currency in the region. The organisation aims to become an international structure like the European Union. It is interested in forming a force against the policies that the United States would implement in the post-Soviet geography (Öztürk, 2013, p. 235). The EEU, which has the power to change economic relations in a geography with an average population of one hundred and eighty million people and a gross national product of three trillion dollars, is seen as an alternative structure to the European Union in the post-Soviet region. It is estimated that the applications to be realised with the enlargement of the Union will have positive results and bring various benefits to its members. The EEU has made progress in many areas, especially the economy. Although the crisis in Ukraine and Crimea has shaken the belief that the Eurasian Union project or the Silk Road Economic Belt proposed by China will disrupt Russia's plans for the Central Asian countries, it is clear from the practice that the Union was not established only on the signboard and that it is functional (Ağır, 2016, pp. 25-27). The EEU will increase the economic interdependence between the participating countries in economic terms, provide a stronger position in the field against economic crises, and prevent the occurrence of various problems supported by Western states in the participating countries. It is believed that the economic relations between the EEU countries can be a solution to both political and social problems. It is obvious that

the economic formation to be provided by the Union will also have an impact on the political sphere in time. As neither can political formations function without economic interests, nor can economic formations function without political interests.

5. CONCLUSION

The Eurasian Economic Union (EAEU) represents one of the most significant regional integration efforts in the post-Cold War geographical space of the former Soviet Union. This study has explored the key motivations, challenges and implications of the EAEU, revealing a complex interplay of economic, political and geopolitical factors influencing its development and future trajectory. While the Union has made remarkable progress in promoting economic cooperation among its member states, it continues to face critical structural, institutional and geopolitical hurdles that affect its long-term sustainability and effectiveness.

One of the key findings of this analysis is that the EAEU is driven by both economic and strategic considerations. Economically, member states seek to improve trade flows, investment opportunities and regional stability through a single market. The reduction of trade barriers, the harmonisation of economic policies and the development of common regulatory frameworks have facilitated intra-regional trade, allowing smaller economies to access the larger Russian market. In addition, the promise of increased connectivity through transport and infrastructure projects, including the integration of supply chains and energy networks, has strengthened the economic rationale of the EAEU. However, despite these economic incentives, significant disparities in economic development among member states have challenged the effectiveness and cohesion of the Union. Russia's dominance in the decision-making process has led to concerns about economic asymmetry and national sovereignty, sometimes causing friction among member states and undermining the Union's collective decision-making processes.

From a geopolitical perspective, the EAEU serves as an instrument for Russia to consolidate its influence in its near abroad and to counterbalance Western economic and political integration projects such as the European Union. The Union is often perceived as a means for Russia to maintain regional hegemony and prevent the drift of former Soviet republics towards Western alliances. While some member states see participation in the EAEU as a way to secure economic growth and stability through closer cooperation with Russia, others remain wary of excessive dependence on Moscow. The challenges posed by external factors such as Western sanctions against Russia, economic downturns and the evolving geopolitical landscape have further complicated the EAEU's ability to function as a cohesive economic bloc. The rise of China as a major economic partner in the region, particularly through the Belt and Road Initiative, has also created new dynamics that could either complement or undermine the EAEU's objectives, depending on how the relationship evolves.

Another key finding is that institutional and structural constraints have prevented the full realisation of the EAEU's potential. Although the Union has made progress in customs regulation and economic coordination, political divergences and inconsistent policy implementation continue to limit deeper integration. The lack of a strong supranational authority has made it difficult to enforce compliance with Union rules, leading to uneven implementation across member states. Moreover, the prevalence of bilateral agreements outside the EAEU framework has weakened the Union's effectiveness as a unified entity, as individual member states prioritise national interests over collective regional goals. Moreover, internal disputes, such as trade disputes and protectionist policies, have further highlighted the challenges of creating a truly integrated economic space.

In conclusion, while the Eurasian Economic Union represents a significant attempt at regional integration in the post-Soviet space, its long-term success depends on addressing economic imbalances, improving institutional efficiency and fostering greater political cohesion among member states. The EAEU's ability to evolve into a more effective and sustainable economic union will ultimately depend on its ability to balance national interests with regional cooperation and to navigate the broader geopolitical landscape of Eurasia. Without a stronger institutional framework and a commitment to more inclusive decision-making processes, the EAEU may struggle to realise its full potential as a robust and competitive regional economic bloc. Going forward, the EAEU's adaptability

in responding to internal and external challenges will be a determining factor in its longevity and overall impact on regional economic integration.

Etik Kurul Onayı Hakkında Bilgi: Etik kurulu onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

Information About Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was not required.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ASSAM UHAD'nın Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Research And Publication Ethics Statement: The author declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the ASSAM International Refereed Journal has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Conflict Of Interest Statement: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

Katkı Oranı Beyanı: Meram TATLI çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamıştır.

Contribution Rate Statement: Meram TATLI, have contributed to all parts and stages of the study.

REFERENCES

- Ağır, O. (2016). Rusya- Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(2),23-42.
- Ağır, O. ve Ağır, Ö. (2017). Avrupa Birliği Ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması, Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 21(1),103-128.
- Allworth, E., (1994). Central Asia 130 Years of Russian Dominance, A Historical Overview Third Edition, Durham and London: Duke University Press.
- Armaoğlu, F. (2012). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Aslund, A. (2016). Putin Gets It Wrong Again: Eurasian Economic Union Hurts Russia, Atlantic Council, available at <http://www.atlanticcouncil.org/en/blogs/new-atlanticist/putingets-it-wrong-againeurasian-economic-union-hurts-russia>
- B.P. (2020). Statistical Review of World Energy globally. <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>.
- CIS (Commonwealth of Independent States). (1991). Alma-Ata Declaration. <https://cis.minsk.by/about-cis> 15.11.2021
- CIS (Commonwealth of Independent States). (1991). Treaty Establishing the Commonwealth of Independent States. <https://cis.minsk.by/about-cis> 15.11.2024.
- CIS (Commonwealth of Independent States). (1993). Charter of the Commonwealth of Independent States. <https://cis.minsk.by/about-cis> 15.11.2021
- CIS (Commonwealth of Independent States). (2011). Commonwealth of Independent States Free Trade Agreement. <https://cis.minsk.by/about-cis> 15.11.2021
- Cooper, J. (2013), The development of Eurasian economic integration, in Dragneva, Rilka, Wolczuk, Kataryna (eds.), Eurasian Economic Integration: Law, Policy and Politics, Edward Elgar Publishing, pp.15-33
- Danilovich, A. (2006), Russian-Belarusian Integration: Playing Games Behind the Kremlin Walls, Ashgate Publishing, 234 pages
- Davutoğlu, A. (2009). Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu (33. Baskı). İstanbul, Küre Yayınları.
- Dugin, A. (2014). Eurasian Misson An Introduction To Neo-Eurasianism, London: Published by Arktos Media Ltd.
- Dugin, A., (2015). Last War of the World-Island The Geopolitics of Contemporary Russia. London: Arktos Media Ltd.
- EAEU (Eurasian Economic Union),(2024). General Information About the Eurasian Economic Union. <https://www.eaeunion.org/?lang=en#info> (15.11.2024)
- Eurasian Development Bank. (2019). Eurasian Economic Integration. In Eurasian Economic Integration 2019. <http://www.eabr.org/r/research/centre/projectsCII/>.

- Gast, A. (2017). Regionalism in Eurasia: Explaining Authority Transfers to Regional Organizations, KFG Working Paper no. 82.
- Geybullayev, G. ve Kurubaş, E. (2002). Türk Cumhuriyetlerinin Entegrasyonu: Fırsatlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1),19-45.
- Giucci, R; Mdinradze, A. (2017). The Eurasian Economic Union. Analysis from a trade policy perspective-Financed by the Federal Ministry for Economic Affairs and Energy. September. <https://wiiw.ac.at/files/events/giucci-eaeu-11-april-2017-en-n-341.pdf>.
- IMF. (2020). World Economic Outlook Database, October 2020. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2020/October>.
- Kassenova, N. (2013). Kazakhstan and Eurasian economic integration: Quick start, mixed results and uncertain future. In Dragneva, R., and Wolczuk, K. (Eds.), Eurasian Economic Integration: Law, Policy and Politics (ss. 139–163). Edward Elgar Publishing Ltd.
- Krickovic, A. (2014). Imperial nostalgia or prudent geopolitics? Russia's efforts to reintegrate the post-Soviet space in geopolitical perspective. *Post-Soviet Affairs*, 30 (6), 503–528
- Kubicek, P. (2009), The Commonwealth of Independent States: an example of failed regionalism? , in Fawn, Rick (eds.), *Globalising the Regional. Regionalising the Global*, Cambridge University Press, 2009 237-256
- Kumar, R. S. (1998). Central Asian Economic Integration: Emerging Trends. *Economic and Political Weekly*, 33 (18),1013-1017
- Laruelle, M., (2015). Eurasia, Eurasianism, Eurasian Union Terminological Gaps And Overlaps, George Washington University Elliott School of International Affairs, No. 366,1-5.
- Libman, A. (2017). Russian Power Politics and the Eurasian Economic Union: The Real and the Imagined, *Rising Powers Quarterly*, 2 (1), 81–103.
- Molchanov, Mikhail, A. (2015), *Eurasian Regionalisms and Russian Foreign Policy*, Ashgate Publishing, 190 pages https://www.researchgate.net/publication/289416048_Eurasian_Regionalisms_and_Russian_Foreign_Policy
- Mostafa, G; Mahmood, M. (2018). Eurasian Economic Union: Evolution, challenges and possible future directions. *Journal of Eurasian Studies*, 9(2), 163–172. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2018.05.001>.
- Ot idei Evraziyskogo soyuza-k novim perspektivam evraziyskoy integratsii, reç N. Nazarbayeva v MGU (tekst), <http://www.centrasia.ru/news2.php?st=1398738840>
- Öztürk, Y. (2013). Avrasya Birliği Projesi ve Türk Dış Politikasına Yansımaları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*. 2(2), 223-244.
- Popescu, N., (2014). Eurasian Union: The Real, The Imaginary And The Likely, *EU Institute for Security Studies, Chaillot Papers*, No:132.
- Purtaş, F. (2004). Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Sancak, E. (2002). Orta Asya Üzerine Güç Mücadelesi: Rusya ve Türkiye'nin Baskın Güç Olma İddiaları, *Geopolitics of Central Asia in the Post-Cold War Era: A Systemic Analysis*, (Ed. Ertan Efeğil), İstanbul: Sota Yayınları.
- Telal, E., (2010), Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 65(3),190-236.
- Tüysüzoğlu, G. (2014). Bölgesel Bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-birhegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi>
- Veicy, H. (2023). The policies of Russian Regionalism and the Eurasian Economic Union. *Geopolitics Quarterly*, 18(4), 177–201.
- Voitovich, S, A. (1993). The Commonwealth of Independent States: An Emerging Institutional Model, *European Journal of International Law*, vol.4, 403-417
- Vousinas, G. L. (2014). Eurasian Economic Community: Towards Integration. *Economic Challenges and Geostrategic Aspects*, *Modern Economy*, 5(9), 951-966.
- Webber, M. (1996). *The international politics of Russia and the successor states*, Manchester University Press, 1st edition, 400 pages

- Wirminghaus, N. (2012). Ephemeral Regionalism: The Proliferation of (Failed) Regional Integration Initiatives in Post-Soviet Eurasia, in Börzel, Tanja, A., Goltermann, Lukas, Lohaus, Mathis, Striebinger, Kai (eds.), Roads to Regionalism. Genesis, Design, and Effects of Regional Organizations, Ashgate Publishing, 25-44
- World Bank. (2021). World Bank Open Data | Data. <https://data.worldbank.org/>
- Yesdauletova, A. and Yesdauletov, A. (2014). The Eurasian Union: Dynamics and Difficulties Of The Post-Soviet Integration, TRAMES, 18(68/63), 3–17.
- Yılmaz, S. ve Bahrevskiy, E. (2017). Rusya-Türkiye Avrasya Paktı Mümkün Mü?. (1.Basım). Ankara: SRT Yayınları.

Kamu Kurumlarında Yapay Zekânın Dijital Yönetişime Etkisi: Kamu Denetçiliği Kurumu İncelemesi

The Impact Of Artificial Intelligence On Digital Governance in Public Institutions: An Analysis of The Ombudsman Insitution

Mehmet ÖLMEZ¹, Bülent BAYRAK²

¹Dr. Öğretim Görevlisi., Malatya İnönü Üniversitesi OSB MYO, Türkiye

[E-Mail: olmez23@hotmail.com](mailto:olmez23@hotmail.com)

<https://orcid.org/0000-0002-1462-1241>

²Dr., Gelir Uzmanı, Malatya Vergi Dairesi Başkanlığı, Türkiye

[E-Mail: ardadoruk3588@gmail.com](mailto:ardadoruk3588@gmail.com)

<https://orcid.org/0000-0003-1056-8866>

<https://doi.org/10.58724/assam.1596586>

Özet

Yapılan çalışmada Türkiye’de kamu yönetimi hizmetleri açısından yapay zekânın dijital yönetişime etkisi literatür taramasına dayalı betimsel bir değerlendirme kapsamında incelenmiştir. Örnek olay kapsamında Kamu Denetçiliği Kurumunun (KDK), teknolojinin son seviyesi olan yapay zekâ uygulamalarını dijital yönetişimle bütünleştirmesinin kuruma katkıları belirtilmiştir. Bu çalışmada kapsamlı bir literatür taraması ve nitel araştırma yöntemi doğrultusunda örnek olay incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma için yapılan literatür taraması sonucunda ikincil kaynaklardan veriler elde edilmiştir. Çalışmada ilk olarak yapay zekâ, yönetişim, dijital yönetişim ve KDK hakkında bilgiler verilmiştir. Kamu hizmetinin yapay zekâ ile sunulması ve dijital yönetişimin kamu yönetimi boyutu hakkında açıklamalar yapılmıştır. KDK’ye yönelik dijital yönetişim ve yapay zekâ çalışmaları başlıklar altında ele alınmıştır. Çalışmada KDK’nin yapay zekâ uygulaması ile birlikte farklı gruplarda yer alan vatandaşların yönetime daha kolay ve aktif bir şekilde katılmaları sonucunda toplumda dijital yönetişim çerçevesinde daha katılımcı ve demokratik bir toplumun ortaya çıkacağı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Dijital Yönetişim, Kamu Denetçiliği Kurumu

Abstract

In this study, the impact of artificial intelligence on digital governance in terms of public administration services in Turkey is examined within the scope of a descriptive evaluation based on a literature review. Within the scope of the case study, the contributions of the Ombudsman's Office (Ombudsman's Office) to the integration of artificial intelligence applications, which is the latest level of technology, with digital governance are stated. In this study, case study method was used in line with a comprehensive literature review and qualitative research method. As a result of the literature review for the study, data were obtained from secondary sources. In the study, firstly, information about artificial intelligence, governance, digital governance and KDK is given. Explanations were made about the provision of public service with artificial intelligence and the public administration dimension of digital governance. Digital governance and artificial intelligence studies for KDK are discussed under headings. In the study, it is emphasized that with the artificial intelligence application of KDK, a more participatory and democratic society will emerge within the framework of digital governance in the society as a result of citizens in different groups participating in the administration more easily and actively.

Keywords: Artificial Intelligence, Digital Governance, Ombudsman Institution

Article Type

Research Article

Application Date

05.12.2024

Admission Date

23.03.2025

1. GİRİŞ

Yönetimde insan faktörü, her zaman en önemli unsur konumunda olmuştur. İşlerin nasıl yapılacağı, en etkili ve verimli çalışma yönteminin ne olduğu, hangi sonuçlara nasıl ulaşılacağı gibi birçok sorunun çözüm noktasında insan, temel belirleyici kavramdır. Bilim insanları herhangi bir örgütteki insanın görev ve sorumluluğu ile iş yükü dağılımını geliştirip iyileştirmek adına sürekli arayış ve çalışmalar içerisinde olmuş; bu şekilde elde ettiği verilerle yönetim bilimi içerisinde farklı anlayışların ve dönemlerin gelişmesini sağlamıştır. Bu gelişmenin ulaştığı son dönem, yönetim faaliyetlerinde teknolojik uygulamaların yaygınlaştığı dijital dönemdir. Teknolojik altyapı ve verileri insan tarafından oluşturulan; zaman ve emek tasarrufu ile verimlilik çerçevesinde hizmet sunumu sağlanan; hizmet alan bireylerin hizmet veren bireyler yerine yazılım ve uygulamalarla muhatap olduğu bu dönem, dijital dönem olarak bilinmektedir. Dijital dönemde gelinen son nokta ise bilgiyi temel alarak oluşturulan ve doğal gidişata uyumlaştırılmış sayısal temelli bir zekâ türünü barındıran yapay zekâ dönemidir.

Son yıllarda gelişen teknoloji ile beraber yapay zekâ uygulamaları sağlık, fen, mühendislik ve iletişim alanlarında olduğu gibi sosyal bilimlerin önemli bir dalı olan kamu yönetimi alanında da gelişme göstermektedir. Kamu yönetimi alanında yaşanan gelişmeler, yapay zekânın günlük yaşamımıza girmesiyle kamu hizmetlerindeki dönüşümü de beraberinde getirmiş ve hizmetlerin aynı zamanda yönetim ilkelerinden olan “ekonomik, hızlı, verimli, şeffaf, etkin ve katılımcılığı teşvik eden” araçlarla sunulmasını sağlamıştır. Türk kamu yönetiminde başta e-devlet uygulamaları ve CİMER olmak üzere birçok alanda yapay zekânın dijital yönetim doğrultusunda etkin kullanıldığı görülmektedir. Bu bakımdan kamu kurumlarında yapay zekânın kullanılması ile kamu hizmet sunumunda değişimler ivme kazanmıştır. Bu değişimler, kamu hizmetlerinde hesap verebilirliği, etkinliği, şeffaflığı, verimliliği, kaliteyi ve katılımcılığı dijital iyi yönetim ilkeleri doğrultusunda artırmaktadır.

Çalışmanın amacı, yapay zekânın dijital yönetim çerçevesinde incelenmesi ve KDK'nin hizmet sunumlarının daha verimli olması açısından önerilerde bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın yöntemi olarak süreç boyunca yardımcı sorular kullanılabildiği, araştırma sorusunun olayları tanımlayarak katılımcıların anlayış, inanç, deneyim ve görüşlerini aktarabildiği, ele alınan konuyu bütüncül bir biçimde yorumlamayı sağlayacak verileri elde etmeye olanak sağladığı için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Matthews ve Rose, 2014). Yapılan çalışma da, nitel araştırma metotları doğrultusunda örnek olay yöntemi kullanılarak yapılandırılmıştır. Örnek olay kapsamında yapay zekânın KDK'nin kamu hizmetlerinde dijital yönetimi sağlamadaki etkisi incelenmiştir. Örnek olay çalışması kapsamında derinlemesine araştırmalarda üzerinde çalışılan kurumlar ile ilgili detaylı bilgiler elde edilerek araştırmaya konu olan noktalar aydınlatılmaya çalışılmaktadır (Coşkun vd, 2019: 83). Bu çalışmada “yapay zekânın KDK'nin kamu hizmetlerinde dijital yönetimi sağlamada etkisi vardır” hipotezi kapsamında KDK'nin kamu hizmetlerinde dijital yönetimi sağlamadaki etkisi incelenmiş ve yapay zekâ, yönetim, dijital yönetim ve KDK hakkında bilgiler verilmiştir. Kamu hizmetinin yapay zekâ ile sunulması ve dijital yönetimin kamu yönetimi boyutu hakkında açıklamalar yapılmış ve KDK'ye yönelik dijital yönetim ve yapay zekâ çalışmaları başlıklar altında ele alınmıştır.

Yapay zekâ ve kamu yönetimi, yapay zekâ ve dijital yönetim konuları ile ilgili çeşitli ve sınırlı akademik çalışmalar olmasına rağmen konuyu kapsamlı olarak ele alan herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın literatürde önemli bir boşluğu doldurması hedeflenmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde, literatür taramasına dayalı olarak yapay zekâ ve dijital yönetim kavramları arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amacıyla çalışmanın temel vurgusu olan KDK ile yapay zekâ ve dijital yönetim birlikteliği ile literatür taraması yapılmıştır.

2.1. Yapay Zekâ

Tarihi, insan zekâsını taklit etme çabalarına kadar uzanan yapay zekâ, bilgiyi yorumlama ve öğrenme yeteneğine sahip sinir ağları olarak adlandırılmaktadır. Başlangıçta insan beyninin nöron aktivitelerini anlamak üzere geliştirilen yapay sinir ağlarının, 20. yüzyılın sonlarından itibaren konuşma ve görüntü tanıma

gibi işlevlerle işlem gücü iletilerek (Taeihagh, 2021:139) günümüz yapay zekâ anlayışının temelleri atılmıştır.

Yapay zekâ kavramı ilk olarak 1956 yılında Dortmund Konferansı'nda John McCarthy tarafından hazırlanan bir çalışmanın içerisinde kullanılmıştır. Günümüze kadar yapay zekâ birçok şekilde tanımlanmış olup mucidi olan McCarthy (2004:7) tarafından yapay zekâ, “insanlarda, hayvanlarda ve bazı makinelerde görülen ve hedeflere ulaşmada kullanılan bir sistemin parçası” olarak tanımlanmıştır. Yapay zekâ birçok bilim adamı tarafından sezgisel programlamalar, karmaşık problemleri çözen makineler, akıllı programlar ve insansı tepkiler verebilen dijital uygulamalar (Nabiyev, 2012:15-19) olarak belirtilmiştir. Yapay zekâ, özellikle doğal zekânın bir taklidini oluşturmak (Nilsson, 1990:14) doğrultusunda, günümüze kadar birçok bilim alanında kullanılmış olup yakın gelecekte her bilim alanında aktif olarak kullanılması çok muhtemel olan dijital temelli düşünme ve davranma düzeneğidir. Yapay zekâyı kendi içerisinde bir olgudan ziyade bir süreç olarak gören Berente ve arkadaşları (2021:1454), yapay zekâyı, karmaşık karar verme durumlarını ele alırken insan zekâsına atıfta bulunan bilişsel ilerlemenin bir sınırı; diğer bir deyişle, bilgi işlem alanında bir sonraki adımda yapılacak olan şey, olarak tanımlamaktadırlar. Bu tanımla, yapay zekânın tek ve ayırt edilebilir bir şey, bir fenomen veya teknoloji kümesi olmadığını vurgulayan Berent ve arkadaşları, yapay zekânın tek bir olgu yerine gelişen olguların hareketli bir hedefini temsil eden bir kavram olduğunu belirtmişlerdir. Günümüz toplumlarının günlük işlemlerini ve sosyal etkileşimlerini hızla değiştiren yapay zekâ ve beraberindeki algoritmalar, tıbbi teşhisler koyan karar destek sistemlerinden suç olasılıklarını öngören kriminal sistemlere kadar toplum için önem taşıyan birçok kararın alınmasında etkin rol oynamaktadır (Taeihagh, 2021:137).

2.2. Yönetişim ve Dijital Yönetişim

“Devlet, piyasa ve sivil toplum birlikteliği” anlayışının geliştirdiği yönetim yaklaşımı, kamu işletmeciliği yaklaşımının barındırdığı eksiklikleri giderme çabalarının bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Piyasa ekonomisinin başarısızlıklarının aşılabilmesi adına eşitlik, çoğulculuk, sosyal adalet gibi kavramları tekrar ön plana çıkarmasına rağmen yönetim anlayışı, kamu işletmeciliğinden tam bir kopuşu sağlayamamıştır. Kamu işletmeciliği ve piyasa ekonomisi mekanizmasının eksik yönlerini revize etmeyi ve sistemdeki katılımcılık düzeyini artırmayı hedefleyen yönetim yaklaşımında serbest piyasaya dayalı ekonomik model değiştirilmemekle beraber rekabet konusunda devlete etkin önlemler alma sorumluluğu yüklenmektedir (Kalfa ve Ataay, 2008: 231-232).

Yönetişim, devlet, özel sektör ve sivil toplum arasındaki etkileşimli ilişkilerin kamu yönetimi ve siyaset bilimi disiplinlerindeki yansımaları belirtmektedir. Yönetişim, “birlikte üretme”, “birlikte düzenleme” ve “birlikte yönetme” anlamlarının yanı sıra kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum öğeleri arasındaki birlikteliğin ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde uygulanmasını hedeflemektedir. Böylece, piyasa ekonomisine ve özel sektöre vurgu yapan kamu işletmeciliği anlayışının yerine kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum aktörlerinin ortaklığı ön plana çıkartılmaktadır (Kooiman, 1993:1). Yönetişim, bir ülkede hukukun üstün olmasını, adil ve demokratik bir ortamın yaratılmasını, yöneticilerin ve liderlerin hesap verebilir olmasını, şeffaf bir yönetim yapısının hüküm sürmesini, vatandaşların ve diğer aktörlerin yönetime katılımının yüksek olmasını ve gerekli bilgi ve belgeye ulaşabilmenin mümkün kılınmasını içermektedir (Yüksel, 2000:155).

Dünya genelinde son yüzyılda yaşanan teknolojideki gelişim, çok yönlü bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Bu küresel teknolojik devrim sürecinde yönetim anlayışlarında ve uygulamalarında da değişimler yaşanmıştır. Teknolojinin etkisinden kaçınılamayan bu dönemde katılımcılık, şeffaflık, tutarlılık, hesap verilebilirlik, eşitlik, açıklık ve saydamlık gibi ilkeler doğrultusunda yeni kamu yönetiminden yönetişime doğru yaşanan değişim, dijital yönetişime doğru bir gelişim göstermektedir.

Yönetim biliminin yaşadığı dijital değişim ve dönüşümden yönetişim alanı da üzerine düşen payı almıştır. Yönetişimin son türü olarak ortaya atılan dijital yönetişim, ilgili aktörlerin bilgi ağlarını kullanarak devlet yönetimine katılımı, şeffaflığı, hesap verebilirliği ve yönetsel beceri fonksiyonlarının etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayan ağlar arası bir yönetişim modeli olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2017:467).

Dijital yönetişimin kamu yönetiminde uygulanmasında, 1990'lı yıllarda internet ve web kullanımı ile dijitalleşme ve "e-devlet" kavramlarının yeni kamu yönetimi kapsamında geniş yer tutmasının etkisi büyüktür (Greve, 2015). Dijital yönetişim anlayışı e-devlet, dijital devlet, akıllı devlet gibi kavramlar ile ortaya çıkmış ve dijital bilgi teknoloji araçlarını en iyi biçimde kullanmayı amaçlayan bir yönetim sistemine dönüşmüştür (Keskin, 2021:305). Sonuç olarak kamu kurumlarında dijital yönetişim, kurumların tanıtımlarında kullanmış oldukları bir web sayfası ya da internet üzerinden yayın yaptığı bir uygulamanın ötesinde vatandaş ve paydaşlarına yönelik hizmetlerin bilgi ve iletişim akışının sağlandığı bir sistem olarak kullanılmaktadır.

2.3. Kamu Denetçiliği Kurumu

Kamu denetçiliği kavramı, parlamento komiseri, mediateur gibi anlamlarla her ülkede farklı şekilde kullanılmakla birlikte genel anlamı ile uluslararası kamu düzeninde ombudsmanlık kurumu olarak bilinen ve Türkiye'de 6328 sayılı yasa ile kurum kimliği kazanan bir denetim birimi olarak kullanılmaktadır (Önen ve Engin, 2019:28). Türkiye'de ilk tartışmaları 1970'li yıllarda başlayan (Soyupek, 2014:24) ve bazı dönemlerde kendisinden bahsedilse de TBMM'ye bağlı özel bütçeli ve özerk bir kurum olarak kurulması 2012 yılını bulan KDK'nin asli görevi, kişi ve kurumların kamu kurumlarıyla ilgili şikâyet ve başvurularını inceleyerek ilgili kurumlara önerilerde bulunmak ve rapor hazırlayıp sunmaktır (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2024). Türkiye'de 2012 yılında 6328 sayılı "Kamu Denetçiliği Kanunu" ile KDK'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı baş denetçilik ve genel sekreterlik birimlerinden oluştuğu, vatandaşların haklarının korunduğu, kamu kurumlarına olan güvenin artırılmasının sağlandığı ve kurumlara tavsiye niteliğinde karar ve raporların sunulduğu kurum niteliğinde kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Kurum, şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcılık gibi yönetişim ilkeleri doğrultusunda hiçbir yetkili makam veya kişiye bağlı kalmadan bağımsız statüde kurulmuş bir kurumdur (Akman vd., 2024:135-137; Engin, 2022:11-14). KDK, herhangi bir sorun karşısında mağdur olmuş kişilerin şikâyetlerini ileteceği kurum olarak tanımlanmıştır (Fendoğlu, 2011:19). KDK'nin 6328 sayılı kanunda kuruluş amacı, "kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkin bir şikâyet mekanizması oluşturmak suretiyle, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak" şeklinde açıklanmıştır (KDK, 2014).

KDK, idarenin klasik yollarla denetiminin yetersizliklerinden, denetim etkinliğinin istenilen seviyeye gelmemesinden ve çağdaş devletlerde idari sistemin gittikçe karmaşıklaşmasından ortaya çıkan ve özellikle İskandinav ülkelerinde başarıya ulaşmış bir denetim sistemi olmasına rağmen bireysel hak arama özgürlükleri bakımından yargı yolu kadar etkin olmayan bir güce sahiptir (Atay, 2014:27). Yargısal denetimin hukuka uygunluk açısından ele alınması fakat idari kararların yerindelik denetiminin eksik bırakılması, idarenin hukuka aykırı olmayan ama uygulama aşamasında vatandaşları mağdur eden kararlar alması (Şengül, 2007: 134), vatandaş ile idare arasındaki ilişkide bir boşluk ortaya çıkarabilmektedir. Bu yönüyle KDK, bireyleri korumak, iyi yönetimi sağlamak ve kötü yönetimi önlemek, idari reformları hızlandırmak, parlamentonun gözetim işlevini desteklemek ve tamamlamak, toplumu ve görevlileri eğitmek ve yürütme ile bireyler arasında köprü olmak gibi idari ve toplumsal etkiler üstlenmektedir (Atay, 2014:28-29).

2.4. Literatür İncelemesi

Yapılan literatür incelemesi sonucunda KDK, dijital yönetişim ve yapay zekâ kavramlarını ele alan ayrı çalışmaların yapılmış olduğu görülmesine rağmen bu kavramların bir arada yer aldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Acar ve diğerleri (2016:1561-1562), dijital ortamda denetim faaliyetine ilişkin yapmış olduğu çalışmasında verilerin dijital ortamlara taşınması ve bu verilerin analiz edilmesinin denetime olumlu etkilerinin olduğunu belirtmiştir. Karaduman (2017:8-15) ise yapay zekânın yönetişim ilkeleri ile kullanımının denetim faaliyetlerinde belli bir standartlaşmayı getireceğini ve denetimin yönetişim ilkeleri olan şeffaf, güven içinde ve istikrarlı bir şekilde sürdürülebileceğini belirtmiştir. Manita ve diğerleri (2020:2-9), dijital gelişmelerin doğrultusunda yapay zekânın kullanılması denetim ve yönetişim faaliyetleri üzerindeki etkilerini belirlemek amacı ile Fransa'da beş denetim firmasını incelemiştir. Bu çalışmada dijital denetim ile birlikte kalitenin artacağını savunmuşlardır. Yel ve Atasoy (2021:455) tarafından dijitalleşme ile

birlikte ortaya çıkan siber güvenlik ve bu durumun denetime ve denetçilere yansımaları açısından incelemiştir. Yapılan araştırmada, dijitalleşmenin bağımsız denetim mesleğine etkisinin deneticilerin cinsiyeti yaş ve deneyim gibi demografik özelliklerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Parlak ve Doğan (2021:52-53), ombudsman kavramının sosyal bilimler alanında tarihsel, felsefi ve sosyolojik düşünme yöntemleriyle büyük bir bağı olduğu ve 20. yüzyılda sosyal bilimler alanındaki yeniden yapılanma anlayışı paradigma değişimlerinin ombudsman kavramını etik, eşitlik ve katılımcılık gibi yönetim ilkeleri kapsamında gelişiminin tetiklediğini belirtmiştir. Ombudsman kavramının, sosyal bilimlerde gerçek kimliğine kavuştuğu ve KDK kurumu ile bir bütünlük içerisinde etkisinin arttığı belirtilmiştir. Seçer (2023:455-457) tarafından yapılan “Yapay Zekânın Türkiye’de Kamu Güvenliğine Etkisi” konulu çalışmasında yapay zekâ teknolojilerini etkin bir şekilde kullanan Türkiye’nin kamu yönetimi ve kamu güvenliğine önemli katkıların olduğu, verimliliği artırdığı ve kamu güvenliğini geleceğe taşıma yolundaki önemli bir araç olduğu belirtilmiştir. Sarıtürk (2023:2784) tarafından yapılan çalışmada dijital dönüşümün etkisiyle yönetimde meydana gelen paradigmatik değişim açıklanmıştır. Geleneksel yönetim sistemi dijital dönüşüm ile köklü bir değişim sürecine girmiş ve dijital bir uygulama haline kavuşmuştur. Bu çalışmada dijital yönetim, dijital dönüşüm ile neoliberalizm ve küreselleşme ile yaygınlaşan uluslararası güçlerin etkisinin arttığı görülmüştür.

3. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Çalışmanın amacı, yapay zekânın dijital yönetim çerçevesinde incelenmesi ve KDK’nin hizmet sunumlarının daha verimli olması açısından önerilerde bulunmaktır. Kamu yönetiminde dijital yönetimin ve yapay zekânın etkisinin incelendiği bu çalışma ile yapay zekânın günümüzde kamu kurumlarının hizmet sunumları süreçlerinde kullanımı ve örnek olay KDK bağlamında işlevselliği analiz edilmektedir. Çalışmanın araştırma modeli, örnek olay tasarımı şeklinde belirlenmiştir. Çalışmada, amaçlı örnekleme tekniklerinden tipik durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, çalışmanın uygulama bölümünde örnek olay olarak KDK’nin hizmet sunumlarının daha verimli olması açısından dijitalleşme konusundaki çalışmaları ele alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma kapsamında literatür taraması kullanılmaktadır. Nitel araştırmalar “gözlem, görüşme ve literatür tarama analizi” gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir araştırma olarak tanımlanırken, literatür analizi ise kurum ve kuruluşlar ile ilgili ikinci el kaynakların kullanıldığı bir yöntem olarak belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:39). Altunışık ve diğerleri (2012:311) ise örnek olay yöntemini, bir veya daha fazla topluluk ve kurumların belli dönem içerisinde araştırma yapılmasına dayanan bir nitel araştırma yöntemi olarak tanımlamıştır.

4. KAMU KURUMLARINDA YAPAY ZEKÂ KULLANIMI

Kamudaki en köklü değişimlerden olan dijitalleşme, insanların ve kurumların çalışma şekillerinde de köklü gelişmeler önermektedir. Maliyeti düşürme ve çalışanın kuruma katkısını artırma potansiyeline sahip olan dijital dönüşüm, zamanı ve kaynakları verimli kullanma konusunda kurumlara artı değer katabilecektir (Efe, 2022:101). Yapay zekâ da bu potansiyele sahip dijital dönüşümün önemli etkenlerinden birisidir.

Dijital çağın kamu yönetimine getirdiği yeni nesil teknolojiler arasında yer alan yapay zekâ uygulamaları ile önemli bir dönüşüm yaşanmaktadır. Başta yerel yönetimler olmak üzere kamu kurumlarında da yapay zekâ kullanımı hızlı bir yayılma eğilimi göstermektedir (Akman vd., 2024:135). Kamu kurumlarında denetimlerin birçoğu günümüzde yapay zekâ teknikleri ile yapılmaktadır. Yapay zekâ, denetçilere büyük kolaylıklar sağlamakla birlikte birçok ham verileri işlemekte, sınıflandırmakta, kontrol edebilmekte ve güvenilir bir ortamda toplayarak analiz yapabilmektedir (Hosny vd., 2018).

Yapay zekânın kamudaki kullanım alanlarının artması, yapay zekâ kullanımı konusunda cevaplanması gereken bazı sorular olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. “Kamudaki hangi görevler yapay zekâ uygulamalarına devredilebilecektir; yapay zekâ ile tasarruf edilen emek maliyeti nasıl harcanmalıdır; kamu hizmetleri yapay zekâ uygulamalarından nasıl etkilenecektir; kamuda çalışanların hangi becerileri geliştirilmelidir; yüksekokullarda kamu yönetimi ile ilgili bölümlerin yapay zekâ ile bütünleştirilmesi nasıl sağlanmalıdır; yapay zekâ uygulamalarının yayılması kamu yönetimi biliminin geleceğini nasıl etkileyecektir” gibi bazı sorular hâlâ cevaplanmayı beklemektedir. Bununla birlikte yönetim paradigmasının şeffaflık, hesap verebilirlik, uyum ve eşitlik gibi konularının kamu yönetiminde önemli birer

faktör olmaları, yapay zekâ uygulamalarının yönetim fonksiyonlarıyla bütünleştirilmesi konusunda avantaj sağlayabilecektir (Efe, 2022: 101-103).

İster mali denetim, ister performans denetimi, isterse de idari denetim olsun, kamudaki geleneksel uygunluk denetimlerinin ve güvence sağlamaya yönelik denetimlerin, mevcut durumların güçlendirilip süreklilik ve sürdürülebilirlik arz eden bir yapıya kavuşturulmasına tam olarak katkı sağlamadığı bilinmektedir (Köse ve Polat, 2021:12). Bu durumda kamudaki denetimin alışılmışın dışında, bilgi temelli yeni bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda gerek iç gerek dış denetim süreçlerinde kullanılabilen yapay zekâ teknolojileri, bağımsız denetim planlamalarında denetçilere büyük kolaylıklar sağlamakta ve işlemlerin kalitesini artırmaktadır. Bağımsız denetim uygulamalarında yapay zekâ kullanılarak büyük miktarda veri işlenebilmekte ve denetimler daha güvenilir bir ortamda yapılmaktadır (Miller, 2019).

Yapay zekâ teknolojisi, kamu yönetiminde kullanılmasının sağlamış olduğu fırsat ve avantajlar yanında gizlilik ve güvenlik risklerini de beraberinde getirmektedir. Yapay zekâ teknolojisinin kamu kurumlarında kullanılması, yönetim ilkeleri kapsamında şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini güçlendirmekte ve özellikle afet ve acil durumlar gibi kriz dönemlerinde kurumlara yönetsel anlamda birçok fayda sağlamaktadır. Ayrıca vatandaş bağlamında bu teknolojinin kullanılması verimlilik ve maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Bu uygulama ile bilgiye daha hızlı ve kolay ulaşılabilir. Ancak, Yapay zekâ teknolojisinin kamu yönetiminde kullanılması ile beraber kişi/kurumlar için veri gizliliği ve güvenlik risklerini de beraberinde getirmektedir. Bu teknolojinin yanlış kullanılması kişilerin özel hayatın gizliliğinin ihlali ile beraber toplumda adaletsiz ve ayrımcı durumlar gibi olumsuz etkileri artırılabilir. Bu bağlamda yapay zekâ teknolojisinin kamu yönetiminde kullanımında yönetim kapsamında filtreleme yapılması, dikkatli ve özenli bir yaklaşım izlenmesi gerekmektedir (Güven, 2024: 146-147).

5. DİJİTAL YÖNETİŞİMİN KAMU YÖNETİMİ BOYUTU

Gelinen çağda, dijital kanallarla kendisini ifade edemeyen veya hizmet sunumunda analog yöntemleri terk edemeyen kamu kurumlarının, sanki birkaç on yıl değil de birkaç asır geriden geldiği düşünülmektedir. Bu algıyı yaşamak ve yaşatmak istemeyen kamu kurumları, bilgi teknolojileri ile başarılı bir yönetim sistemi kurmak amacıyla iletişim kanallarını her geçen gün artırmakta ve geliştirmektedir. Bu gelişim ile yaşanan dijital dönüşüm vatandaşların kamu hizmetlerindeki katılımını ve verimliliğini de artırmakta ve en üst düzeye çıkarmaktadır. Vatandaşlar, kamusal ihtiyaçlarının önemli kısmını bir ortamda sıraya girmek yerine masa başında veya bir sandalyede bilgisayar üzerinden ya da metroda tablet veya akıllı telefon üzerinden birkaç dakika içerisinde giderebilmektedirler (Henden, 2005:5). Aslında bu açıdan bakıldığında kamuda dijital yönetim, devlet organlarının bir web sayfası aracılığıyla internet üzerinden yayın yapmalarından çok daha ötede bir kavram olarak bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde bilginin ve iletişimin sanal ortama taşınması ve ihtiyaç duyan herkesin bu ortamdan ve hizmetlerden serbestçe faydalanabilmesi anlamını içermektedir (Özer, 2017:469).

Dijitalleşmenin ilk ve en fazla etki gösterdiği alanlardan olan iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte vatandaşlarla merkezi ve yerel yönetimler arasında etkin bir iletişimin kurulması sağlanmıştır. Bu sayede kamu hizmetleri vatandaşlar tarafından daha ekonomik bir şekilde kullanılmaya başlanmış ve vatandaşların kurumlardan memnuniyeti en üst düzeye çıkarılmıştır (Erdoğan, 2019: 68-69). Birçok kent yönetimi, yerel halka sunduğu kamu hizmetlerini dijital ortama aktararak yerel paydaşların yönetişime katılımını da dijital ortama iletmış bulunmaktadır.

Dünya genelinde yönetişimin etkilerinde olumlu dönüşler gerçekleştirebilmek adına bölgesel ve ulusal yönetimler, dijital altyapı ve geniş bant sistemlerini geliştirerek dijital teknolojileri yaygın olarak kullanmaya başlamıştır. Bu genişleme vatandaşların da dijitalleşmesine ve dijitalleşen vatandaşların dijital yönetişime katılmasına neden olmuştur (Özer, 2017:466). Ulusal ve bölgesel çaplı bu gelişimin bir süre sonra uluslararası dijital yönetişime olanak sağlamasını beklemek çok da gerçek dışı bir yaklaşım olmamaktadır.

Kamu kurumları ve yerel yönetimler dijital dönüşümle birlikte hizmetlerini şeffaf ve katılımcı bir şekilde sunmaya başlamıştır. Bu alanda kamu kurumlarında en çok kullanılan ve dijital yönetişimin en somut örneği ise e-devlet uygulaması olarak kabul edilmektedir. E-devlet uygulaması vatandaşların teknolojiyi kullanarak kamu hizmetlerini yerinde gerçekleştirebildiği ve bürokrasinin azaldığı bir dijital yönetim

uygulamasıdır (İlhan ve Özden, 2023: 715-716). Modern anlamda dijital yönetim, e-devlet ya da dijital devlet anlayışının iş alanlarıyla ya da siyasi karar alma yönleriyle ilgili bir parçası olarak görülmekle birlikte devlet hizmetlerini dijital ortamda sağlamanın ötesinde, dijital hükümetin tasarımı ve kullanımı, dijital iş konuları ve dijital demokrasiden oluşmaktadır. Bu yönüyle dijital yönetim, insan haklarının iyileştirilmesini, devlet kurumlarının şeffaflığını, adam kayırmacılığın ve yolsuzluğun azaltılmasını ve siyasi karar alma süreçlerinin dijitalle aktarılmasını sağlayan bir süreç olarak kabul edilmektedir (Erkut, 2020: 4-10). Ayrıca yerel yönetimlerin ihale ve bütçe işlemlerini vatandaşların görebileceği bir şekilde web sayfalarından canlı olarak vermeye başlamaları, dijital yönetimin ilkelerinden olan hesap verebilme ve şeffaflık ilkelerinin uygulanması açısından etkili bir örnek durumundadır. Bununla birlikte kamu kurumları, dijital iletişim araçları olan sosyal medya, web sitesi gibi alanlarda vatandaşlarını, meclis kararları, stratejik planlar, tarihi ve turistik alanlar gibi yürütülen hizmetler hakkında nesnel bir biçimde bilgilendirmektedir (İNGEV, 2020:10).

6. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU VE DİJİTAL YÖNETİŞİM

KDK, köken olarak “halk temsilcisi” anlamına gelen ve uygulama olarak ilk örneklerinin Osmanlı Devleti’nde görüldüğü iddia edilmesine rağmen kurumsal olarak bilinen şekliyle ilk olarak 1713 yılında İsveç’te uygulanmaya başlanan ombudsmanlık kurumunun Türk kamu yönetimindeki örgütsel yansımasıdır. Türk kamu yönetiminde 1970’li yıllardan itibaren anılmaya başlanan ombudsmanlık kurumu, 2010 yılında yapılan değişikliklerle 1982 Anayasasına girmiş ve 2012 yılında çıkarılan 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kanunu ile kamu örgütlenmesindeki yerini almıştır (Dursunoğlu vd., 2021:69-76). KDK, halk ile devlet idaresi arasında halkın aleyhine meydana gelebilecek ihlaller karşısında halkı idareye karşı koruyarak önemli bir denge unsuru olmak durumundadır (Önen, 2015:167). Anayasanın 74. maddesinde belirtildiği üzere KDK, Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlı olarak kurulan ve idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceleyen bir kurumdur. Kendi kanununun 5. maddesinde, KDK’nin şikâyet üzerine harekete geçtiği belirtilirken kararlarının bir öneri niteliğinde olduğu da vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler, yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin kararlar ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin sadece askeri nitelikli faaliyetleri dışında kalan tüm idari işlem ve kararları, KDK kapsamında inceleme, araştırma ve önerilere tabidir.

Kamu Denetçiliği Kanununun, Türkiye’de yönetim uygulamalarının ilk düzenlemelerinden ve Kamu Denetçiliğinin (Ombudsmanlık) de yönetim düzenlemeleri çerçevesindeki ilk kurumsal yapılardan olduğu kabul edilmektedir (Doğan, 2019a:276). Ombudsman ve yönetim kavramlarının birbirini bütünlemesi ve aynı kaynaktan beslenmeleri dolayısıyla bu iki kavramın birleştirilerek, literatüre “ombudsmanişim” kavramı olarak belirtilmesi bilimsel anlamda tartışılan bir konu olmuştur (Doğan, 2022:1196-1199; Doğan, (2019b:316).

Kuruluş tarihi itibarıyla genç bir kurum sayılan ve kamu yönetimindeki “yönetişim” rüzgârı içerisinde vücut bulan KDK, yönetim kavramını “iyi yönetim” kavramı içerisinde ele alarak her iki kavramın ortak özelliklerini ve hedeflerini birleştiren bir anlayış geliştirmiştir. Diğer bir deyişle yönetim kavramını iyi yönetim olarak ele alan KDK, yönetişime ait birçok ilke ve özellikleri iyi yönetim kavramı içerisinde vurgulamıştır (KDK, 2019).

Kaynakları, kapsamı ve uygulama alanları açısından iktisadi yönetim, siyasi yönetim, idari yönetim, uluslar üstü yönetim, ulusal yönetim, yerel yönetim, kamu yönetimi, iyi yönetim gibi türlere ayrılabilen yönetim (Özer, 2017:460-461), teknolojinin sunduğu araç gereçlerle dijital yönetişime geçiş aşamasına gelmiştir. Yönetişimin bilgisayarlar, yazılımlara, tabletlere ve akıllı telefonlara sığdırılmış hâli olan dijital yönetim, kamu kurumlarının en önemli paydaşı olan halk unsurunun ihtiyaçlarının ve kamu kurumlarından beklentilerinin artması ve bunların karşılanması konusunda daha olumlu adımlar atılması açısından önem taşımaktadır. Bu açıdan KDK’nin yönetişimde ya da iyi yönetimde dijitalleşmesi, zaman ve emek tasarrufunun yanında denetim işlemlerinin etkililiğine de katkı sağlayacaktır.

Yönetim yazınına teknolojik gelişmelerle giren dijital yönetim, yönetişimin elektronik hâlini anlatmaktadır. Bilgiyi dijital ortama aktarma ve toplumun tüm kesimlerinin kullanımına sunarak iyi yönetişimi sağlama temelleri üzerine kurulu olan dijital yönetim ile otorite odakları devletlerden daha büyük bütçeye sahip olan çokuluslu şirketlere kaymıştır. Dijital yönetim, ağlar arası iletişimi sağlayan bir

ağ yönetişimi olup tüm paydaşların yatay ve ağ tipi örgütlenmeler içerisinde devlet yönetimine katılımını öngörür. Bilgi teknolojilerinin etkisi altında hesap ve cevap verebilir bir yönetim anlayışını hedefleyen dijital yönetişim, ahlâkî ve şeffaf bir yönetim tarzının idarî fonksiyonlara uygulanmasını sağlamaktadır (Yanar vd., 2022:27-28).

Kamuda dijital yönetişim, yönetişime ait ilke ve kuralların daha kolay, daha çabuk ve daha az maliyetli bir şekilde uygulanmasını sağlarken paydaşların katılım düzeyini artırmayı hedeflemektedir. Bu açıdan KDK, belirlemiş olduğu “hesap verebilirlik, kazanılmış hakların korunması ve haklı beklentiye uygunluk, tarafsızlık, dürüstlük, nezaket, kararların gerekçeli olması, dinlenilme ve savunma hakkı, ölçülülük, karara karşı başvuru yollarının gösterilmesi, şeffaflık, kararın gecikmeksizin bildirilmesi, kişisel verilerin korunması, yetkinin kötüye kullanılmaması, kanunlara uygunluk, ayrımcılığın önlenmesi ve eşitlik, bilgi edinme hakkı ve makul sürede karar verme” ilkelerini hayata geçirmede dijital ortamı etkin bir şekilde kullanmaktadır. Dijital yönetişimin gerekleri doğrultusunda KDK, resmi internet sayfası içerisinde, başta vatandaşlar olmak üzere paydaşlara yönelik birçok uygulama bulundurmaktadır. Dijital başvuru, daha önceden alınmış kararlar, bilgilendirme kanalları ve yıllık faaliyet raporları dijital yolla ulaşılabilecek önemli uygulamalardan bazılarını oluşturmaktadır (KDK, 2024). Bu uygulamaların çoğalması, 2023 yılı KDK başvurularının yaklaşık %83’ünün elektronik ortamda yapılmasına aracılık etmiştir (Akman vd., 2024:147). Dijital yönetişim sayesinde KDK, daha fazla vatandaşa daha kolay bir şekilde ulaşma ve şikâyet ve bilgi edinme konularında bürokratik süreçlerle uğraşmama gibi olumlu dönüşler almaktadır.

Dijitalleşmede, en önemli paydaşı olan vatandaşların haklarının ihlâl edilmemesi konusunda hassas davranmaya çalışan ve bu ihlâlleri önlemeye yönelik çalışmalara önem veren KDK, kullanmakta olduğu bilgi teknolojilerinin altyapısının eksiklerini gidermeyi ve yeni şartlara ve durumlara uyumlu hâle getirerek sürekli güncel kalmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda birim ve yetki ekranlarının geliştirilmesi, verilerin şifrelenmesi, optik karakter tanıma (OCR) işlemlerinin sürdürülebilirliğini sağlama, istatistik bilgi bankasını geliştirme, e-tebligat sistemine uyumlu hale gelme, siber saldırıları engelleyecek yeni yazılımları geliştirme ve başvuru ekranlarında güncelleştirme ve zenginleştirme gibi çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca kişisel verilerin korunması kapsamında Bilgi ve İletişim Güvenliği Rehberinin gereklerini içeren “Bilgi Güvenliği ve Kişisel Veri Yönetim Sistemi” konusunda personel eğitimi gerçekleştirilerek kurum içi dijital yönetişime de katkı sağlanmıştır (KDK, 2024).

6.1. Kamu Denetçiliği Kurumunda Yapay Zekâ Çalışmaları

Günümüz yaşantısının birçok noktasında karşımıza çıkan yapay zekânın, geleceğin dünyasında en büyük söz sahibi olacağını söyleyebilmek mümkündür. Zamanın hızından daha hızlı ilerleyen teknolojik gelişmeler, yapay zekâ kavramını, yaşam belirtisi gösteren her yerde yerleştirmeye doğru ilerlemektedir. Tecrübeleri öğrenip öğrendiklerini muhakeme edebilen; örüntüleri, görüntüleri ve şekilleri ayırt edebilen; karmaşık problemleri çözebilen; konuşulana ve yazılanı anlayıp kelimelerle işlem yapabilen bir bilim dalı (Öztemel, 2020:101) olarak tanımlanabilen yapay zekâ, kamu kurumlarının da ilgi ve ihtiyaç duyduğu bir alan hâline gelmektedir.

Yapay zekâ çalışmalarının Türkiye’de yeni olmasının yanında kamu sektörünün yapay zekâ uygulamalarıyla özel sektörden daha sonra tanışması, kamuda yapay zekâ uygulamalarına yönelik adımların yakın zamanda atılmasına ve yakın geleceğe yönelik planlamaların yapılmasına neden olmuştur. Bu kapsamda KDK de, kamu denetimlerini daha etkin ve verimli bir şekilde yürütebilmek adına dijital dönüşüm ve yapa zekâ konularında çalışmalar ve planlamalar yapmaya başlamış bulunmaktadır. Özellikle yapay zekâ ile ilgili çalışma ve planlamaların 2022 yılından itibaren sözlü ve yazılı beyanlarda ve bültenlerde yer almaya başladığı görülmektedir.

Önder (2019), her kurum için en önemli yönetim aşamalarından olan karar verme aşamasının KDK için öneminden bahsederken en doğru ve en iyi şekilde karar verebilmek için bilgi boyutunun artırılması gerektiğini ve günümüz bilgi toplumlarında tamamen bilgiye dayalı “yapay zekâ” uygulamalarının önemini arttığını vurgulamıştır. Yapay zekâ konusunda olumlu görüşler taşıyan Avrupa Ombudsmanlık Kurumu da, yapay zekânın kullanımı ve karar alma süreçlerine etkisi konusunda Avrupa Komisyonu’na bir mektup göndermiştir. Yapay zekânın iş kalitesini artırmada ve verimlilikte olumlu etkiler yaratabileceğini fakat doğruluk, muhtemel önyargılar ve insan kontrolünü gerektirmesi gibi sorunların ortaya çıkarabileceği

zorlukları içerdiğini belirten bu mektup, kamuoyu geri bildirimlerinin analizi, rekabet düzenlemelerinde olası ihlaller ve şikâyetlerin ele alınması gibi konuları net olarak ifade etmiştir (Akman vd., 2024:137).

KDK, uluslararası alandaki ombudsmanlık faaliyetleri ile ilgili bilgi almak ve Avrupa Ombudsmanının yapay zekâ konulu orta ve uzun vadeli araştırmalarını yerinde görebilmek için bünyesinde görevli uzman personelinin Avrupa Ombudsmanı bünyesinde staja göndererek, personelinin yapay zekâ konusunda gelişimine de önem verdiğini göstermektedir (KDK, 2022).

11-12 Ocak 2023 tarihlerinde Ankara’da “21. Yüzyılda İnsan Haklarının Geleceği” başlıklı Uluslararası Ombudsmanlık Konferansına katılan dünyanın birçok ombudsmanı tarafından, kamuda dijitalleşmenin önemi ve gerekliliğinden bahsedilmiştir. Kamuda dijital gelişmelerin dikkat edilerek desteklenmesi gerektiği ve dijitalleşme ile insan hayatının kolaylaştığı fakat bunun insan hakları ihlallerine yol açabileceği belirtilmiş; her alanda kullanılan yapay zekânın olumlu ve olumsuz taraflarının yanında devletler tarafından nasıl denetlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (KDK, 2023a).

2023 yılında Moldova Ombudsmanlığının 25. yılı programı kapsamında Moldova’da düzenlenen “Modern Toplumlarda Var Olan Yeni Zorluklar Bağlamında İnsan Haklarının Korunması ve Teşvik Edilmesi” başlıklı uluslararası konferansa katılan KDK baş denetçisi Şeref Malkoç, Yeni Dijital Gerçeklikte İnsan Hakları konulu konuşma yapmıştır. Konuşmasında teknolojinin de gelişmesiyle dijitalleşmenin dünya genelinde hızla yayılan ve gelişen bir olgu olduğunu belirten Malkoç, yapay zekâ gibi yeni teknolojik olguların insan haklarına yönelik yeni fırsatlar ve tehditler taşıdığını vurgulamıştır. KDK’nin, temel hak ve özgürlüklerin daha etkin olarak korunması konusunda teknolojik gelişmeleri yakından takip ettiğini açıklayan Malkoç, dijitalleşme ve yapay zekâ uygulamalarının getirdiği avantajlardan faydalanmak üzere çalışıldığını belirtmiştir. Bu kapsamda Malkoç, KDK’ye başvuru mekanizmasının daha kolay işleyebileceği elektronik başvuru sisteminin hayata geçirildiğini ve alınan başvuruların %95’inin bu yolla alındığını açıklamıştır. Aynı yılın eylül ayında Tataristan Ombudsmanlığı başkanlığında düzenlenen Uluslararası Bilimsel ve Uygulamalı Konferansta “Dijitalleşme ve İnsan Hakları” konulu konuşmasında Malkoç, yapay zekâ uygulamalarıyla toplanan verilerin hukuka aykırı şekilde kullanılarak yalan haber, şiddet ve ayrımcılık gibi suçların işlenebileceğini hatırlatmıştır (KDK, 2023c). 2023 yılının önemli bir çalışması olarak baş denetçi Malkoç, Avrupa Ombudsmanı Emily O’Reilly başkanlığında Brüksel’de Avrupa Parlamentosu’nda düzenlenen Avrupa Ombudsmanlar Ağı (ENO) toplantısına katılmış ve bu sayede idarelerde yapay zekâ kullanımı hakkında bilgi paylaşımı sağlanmıştır (KDK, 2023d).

KDK’nin resmi internet sitesinde yayınlanan 2022 ve 2023 yıllık raporlarında kurumun dijital gelişmeler ve yenilikler yanında yapay zekâ uygulamalarıyla otomatik karar yazma mekanizmaları çalışmalarının geliştirilmeye devam ettiği; şikâyet ve başvuru yönetim sistemlerinin yapay zekâ uygulamalarıyla zenginleştirilmesinin planlandığı vurgulanmıştır (KDK, 2023b).

6.2. Kamu Denetçiliği Kurumu’nda Yapay Zekâ Çalışmaları ve Dijital Yönetişim

KDK’nin, yönetişimde dijital ortamı kullanabilme açısından ele alındığında kuruma ait internet sayfasında, yönetişimin “şeffaflık” ilkesi kapsamında 2013-2023 yıllarına ait tüm raporların paylaşıldığı görülmektedir (KDK, 2019). Kurum kararlarının ve raporlarının kamuoyuyla bu şekilde dijital bir ortamda paylaşılması, vatandaşların yargıya başvurmadan hakkını savunabilmesine ve idarenin daha hassas davranarak gerekli düzenlemeleri yapmasına sebep olmaktadır (Usta, 2014: 63). Bununla birlikte KDK’nin resmi internet sayfasında yer alan yayınlar içerisinde, yönetişim kavramı yerine “iyi yönetim” kavramının kullanıldığı “İyi Yönetim İlkeleri Rehberi” isimli bir doküman bulunmaktadır (KDK, 2019). Yönetişimden bahsetmeden yönetişimi anlatan bu dokümanın KDK’nin temel çalışma prensiplerini içerdiği görülmektedir.

Yapay zekâ uygulamalarının KDK ile bütünleştirilmesi sayesinde, benzer durumları ve konuları içerir şikâyetlere yönelik ortak çözümlerin ve önerilerin geliştirilmesi sağlanabilir. Bu şekilde bir çözüm geliştirilmesi, idarenin zaman ve emek kaybını en aza indirerek verimlilik konusunda önemli adımlar atılmasını sağlayabilir. Bu sayede dijital yönetişim daha aktif ve etkin bir uygulama alanı bulabilecektir. Coşkun’un da (2023:41) belirttiği gibi dijital dönüşümün sağladığı imkânlar sayesinde parçalar ve örnekler yerine bütün üzerinden denetim yapmak, denetimdeki suiistimallerin engellenmesini ve en az seviyeye çekilmesini sağlayacaktır. Geliştirilecek yapay zekâ uygulamalarıyla, KDK’nin sadece şikâyet alan bir birim

değil aynı zamanda halkın önerilerinin de dikkate alındığı bir kurum hâlini alması ve böylece her kamu kurumuna ait “sorunların ve önerilerin” toplandığı bir havuzun oluşturulması, kamu idarelerinin gerekli yenilikleri daha çabuk gerçekleştirmelerini mümkün kılacaktır. Bu konuyu destekleyen görüşe sahip olan Tanrıverdi’ye göre (2021:308), kamu hizmetinden faydalananların kamu hizmetinde dijital teknoloji ve yapay zekâ öğelerini kullanmaları, bu kişilerin kendilerini ve taleplerini sunmalarında kolaylık sağlamakta ve idari birimlere yeni fikirler sunmalarına olanak vermektedir. Böylece yapay zekâ, uygulama ve işlevsellik açısından kolaylıklar sağlarken dijital yönetişimin paydaşlarından olan vatandaşın memnuniyetine de katkı sağlayacaktır.

Yapay zekâ uygulamaları “bilgi” temelli deneyimlere dayalı olan bu nedenle de büyük verileri işleme ve değerlendirme kapasitelerine sahip olan uygulamalardır. Bu kapasiteleri ve güçleri, yapay zekâ uygulamalarına, kamu kurumlarının iş ve işlemlerinin kolaylaştırılması, karar almayı geliştirmesi, hizmetlerin kalitesini artırması ve daha fazla kişiye ulaştırabilmesi gibi avantajlar sağlamaktadır. Planlama ve çalışmaları sonucunda uygulamaya geçirebileceği yapay zekâ, KDK’nin de bu avantajlara sahip olmasını sağlayabilir. Akman vd., (2024:147) tarafından yapılan çalışmada, KDK’ye yöneltilmiş ve KDK tarafından değerlendirilip cevaplanmış bazı şikâyet ve başvurular, bir yapay zekâ uygulaması olan ChatGPT (Chat Generative Pretrained Transformer) tarafından yeniden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede ChatGPT ile yapılan değerlendirmelerin KDK tarafından yapılan değerlendirmelerle, önemsiz farklılıklar dışında, neredeyse aynı yönde olduğu görülmüş ve KDK’nin çalışma alanının yapay zekâ teknolojisine uyumlu olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Adalet Bakanlığı ve KDK gibi kurumların yakın gelecekte ChatGPT ve geliştirilecek diğer yapay zekâ araçlarını, başvuru ve karar alma süreçlerinde daha yoğun olarak kullanacakları öngörülmektedir (Erdoğan, 2024: 100).

KDK’de yapay zekâ kullanımı, kurumun yönetim ilkeleri doğrultusunda karar alma süreçlerini daha adil ve şeffaf bir biçimde yapılmasını, etkinlik ve verimliliğini artırılması, kaynakların daha etkin kullanılmasını, böylece yönetişimin dijital yönde başarıyla uygulanmasını sağlayabilecektir (Akman vd., 2024:135). Yapay zekâ teknolojisinin KDK gibi denetim kurumlarında kullanılması, kurumsal değerler miktarında da artış sağlayacağından, denetim birimleriyle ilgili önyargı ve yanlış kanıların da azalması sonucunu doğurabilecektir (Efe ve Tunçbilek, 2023: 77). Ayrıca yapay zekâ teknolojisine dayalı bir denetim işlevinin, birden fazla kaynaktan veri toplanması ilkesine dayanarak benzer veri niteliklerine bağlı bir şekilde önceki sonuçların geçmişine dayanarak ön sonuçlar çıkarmaya çalışması, denetim süreçlerindeki subjektifliği azaltması ve bulguların güvenilirliğini artırması sonucunu doğurabilecektir (Polat, 2024: 402).

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde nasıl ki insan davranışlarının ve düşünce yapısının yoğun olduğu bir dünya düzeni varsa, gelecekte de yapay zekânın ve buna bağlı davranışların daha yoğun olduğu bir dünya düzeni mevcut olacaktır. Öyle ki insanoğlu, yapay zekânın kendisinin yerini almasında bir sakınca veya tehlike görmediği ve yapay zekânın kontrolünü yine bir yapay zekâyı bırakmadığı sürece, yapay zekâ uygulamalarının hayatın her alanında karşımıza çıkacağı dönem elbet gelecektir.

Günümüz toplumsal yaşamında yapay zekânın müdahil olmadığı alan yok denecek kadar azdır. Yapay zekânın müdahil olmadığı ve azınlıkta kalan bu alanlar da yapay zekânın etkisi altına girmek üzeredir ve yakın zamanda Türkiye de bu etkiden payına düşeni alacaktır. Kamu yönetimi de kurumlarıyla ve uygulamalarıyla, yapay zekânın sunduğu olanaklardan faydalanmak durumundadır. Halkın isteklerinin ve memnuniyetinin ön plana çıktığı modern demokrasilerde önemli bir rol üstlenen ombudsmanlık kurumunun Türk kamu yönetimindeki karşılığı olan KDK da dijital dünyanın getirdiği yenilikleri kullanarak dijital yönetişimi etkin olarak uygulamalıdır.

Yapay zekâ uygulamalarının getirdiği zaman ve emek tasarrufunun yanında insan hakları ve kişisel verilerin güvenliği ihlalleri gibi durumlar göz önünde bulundurularak dijital yönetişimin daha etkin ve daha verimli uygulanması sağlanabilir. ChatGPT gibi karar verme yetisi de içeren yapay zekâ uygulamalarının KDK’nin karar vericileriyle neredeyse aynı kararları vermesi, yakın zamanda bu ve benzeri diğer yapay zekâ uygulamalarının bu kurumda kullanılabilmesi konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu çerçevede KDK, kendisine gelen başvuru ve şikâyetlerle ilgili olarak şikâyete konu kamu idaresinde yapılan işlemlerin takip edildiği yapay zekâ temelli bir sistem kurabilir. “Başvuru Takip ve Uyarı Sistemi” olarak işletilebilecek

bu sistem, başvuruyu en alt seviyeden alarak şikâyet konusu/konuları hakkında rapor düzenlenmesinden bu raporun ilgili kuruma iletilmesini ve sorunla ilgili gerekli düzenlemelerin takibini sağlayarak dijital yönetişimde paydaş memnuniyetini artırabilir. Bu şikâyetlerin süreç takip sistemi ile şeffaf bir şekilde görünürlüğü'nün takip edilmesi dijital yönetişim ile yapay zekânın birleşmesinin bir sonucu olacaktır. Ayrıca halkın katılımlarının artırılması noktasında "Öneri ve Proje Geliştirme Sistemi" ile vatandaşların kurumlara yönelik önerilerinin KDK üzerinden takip edilmesi önerilmektedir.

KDK teşkilat şeması içerisinde Kamu Baş Denetçiliğine bağlı "Yapay Zekâ Birimi" isimli bir birim kurularak şikâyet, öneri ve proje geliştirme sistemlerinin yapay zekâ uygulaması ile daha verimli, şeffaf ve etkin bir dijital yönetişim ile katılımcı bir uygulamanın kurulması önerilmektedir. Yapay zekâ alanında yaşanan gelişmelere rağmen kamu personellerin hâlen bu gelişmeleri takip edecek performansta olmaması nedeniyle KDK tarafından kurulması önerilen "Yapay Zekâ Birimi" çalışanları ile kamusal hizmet sunumunda eğitim desteğinin verilmesi önerilmektedir.

Tüm bu çalışmalar sonucunda Türkiye'nin yapay zekâ teknolojilerini dijital yönetişim ile başarılı bir şekilde entegre etmeye çabaladığı ve kamu denetçiliğinde daha etkin kullanılabilceği ve vatandaş katılımının sağlanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yapay zekâ teknolojisinin KDK'nin kamu hizmetlerinde dijital yönetişimi sağlamada etkisi vardır hipotezi kabul edilmiştir. Türkiye'nin kamu denetçiliği alanında dijital yönetişim ile daha sağlam adımlarla katılımcı bir şekilde geleceğe taşıma yolundaki kararlı adımlar atacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, Türk kamu yönetiminde yapay zekâ temelli dijital yönetişimin KDK'de uygulanabilirliği ve yapılabilecekler hakkında sınırlı bir çalışmadır. Bu çalışmadan yola çıkarak Türk kamu yönetiminin başka kurumlarının dijital yönetişimi yapay zekâ ile nasıl bütünleştirebileceğinin araştırılacağı çalışmalarla bu araştırma havuzunun genişletilmesi önerilmektedir. Ayrıca yakın zamanda daha da geliştirilebilme ihtimali yüksek olan farklı yapay zekâ programlarının kamu kurumlarının işleyişine ne şekilde etki edebileceğine yönelik yapılacak çalışmalar, dijital yönetişim ve yapay zekâ konularının bütünleştirilmesi konusunda literatüre katkı sağlayabilecektir.

Etik Kurul Onayı Hakkında Bilgi: Etik kurulu onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

Information About Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was not required.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ASSAM UHAD'nın Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Research And Publication Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the ASSAM International Refereed Journal has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Conflict Of Interest Statement: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

Katkı Oranı Beyanı: Mehmet ÖLMEZ ve Bülent BAYRAK, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Contribution Rate Statement: Mehmet ÖLMEZ and Bülent BAYRAK, have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

KAYNAKÇA

- Acar, D., Öztürk, M. & Usul, H. (2016). Dijital Ortamda Denetim: Sürekli Denetim. Süleyman Demirel Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(5), 1561-1571.
- Akman, E., Aksu, D. & Can, Y. (2024). Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Kamu Personel Rejimi Konusunda Almış Olduğu Tavsiye Kararlarını Chatgpt Değerlendirebilir mi?. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(Özel Sayı), 133-149.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı* (7. b.). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Atay, E. E. (2014). Hukuk Devleti İlkesi Işığında İdarenin Denetimi ve Kamu Denetçiliği Kurumu. *Ombudsman Akademik*, (1), 1-30.

- Berente, N., Gu, B., Recker, J. & Santhanam, R. (2021). Managing artificial intelligence. *MIS Quarterly*, 45(3), 1433-1450.
- Coşkun, R., Altunışık, R. & Yıldırım E. (2019). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık.
- Coşkun, E. (2023). *Dijital Dönüşüm ve Denetimin Dönüşümünde Dijital Teknolojilerin Rolü: Fırsatlar ve Tehditler, Denetimde Dijital Dönüşüm ve Yapay Zekâ – Sayıştay’ın 161. Kuruluş Yıl Dönümü Paneli, Sayıştay Yayınları, Ankara 2023.*
- Doğan, K. C. (2019a). Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Demokratikleşme Reformları: Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman) Örneği Öz. *The Journal of Academic Social Science*, 47(47), 267-287.
- Doğan, K.C. (2019b). “Modernizmden Postmodernizme: Kamu Yönetiminde Yönetişim Kuramı Bağlamında Ombudsman Paradigması”, *International Social Sciences Studies Journal*, 5(29): 312-317
- Doğan, K.C. (2022). “Jürgen Habermas’ta Katılım, Demokrasi ve Meşruiyet Kavramları: Ombudsman Yönetişimi Üzerine Düşünmek ” *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:96; pp:1190- 1203
- Dursunoğlu, İ., Boyalı, H. & Gündoğdu: (2021). Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) İmajına Yönelik Bir Araştırma. *Ombudsman Akademik*, 7(14), 67-94.
- Efe, A. (2022). Yapay Zekâ Ortamındaki Dijital Kamu Yönetiminin Yol Haritası. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, 4(1), 99-130.
- Efe, A. & Tunçbilek, M. (2023). Yapay Zekâ Algoritmaları ile Dönüşen Denetim Araçları Üzerine Bir Değerlendirme. *Denetim*, (27), 72-102.
- Engin: (2022). *Üniversite Ombudsmanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği: Bir Model Önerisi*. Orion Akademi, Ankara.
- Erdoğan, O. (2019). Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm: Molenwaard Belediyesi Örneği. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (13), 59-74.
- Erdoğan, O. (2024). Kamu Kurumlarının Karar Alma Süreçlerinde Yapay Zekâ Tabanlı Çözüm Stratejileri: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’nun Kararlarının Chatgpt ile Analizi. *Yasama Dergisi*, (50), 75-104.
- Erkut, B. (2020). From Digital Government To Digital Governance: Are We There Yet?. *Sustainability*, 12(3), 860, 1-13.
- Greve, C. (2015). Ideas in Public Administration Reform for the 2010s. Digitalization, Value Creation and Involvement. *Public Organization Review*, 15(1), 49-65. <https://doi.org/10.1007/s11115-013-0253-8>
- Güven, A. (2024). Yapay Zeka Uygulamalarının Kamu Yönetimindeki Rolü ve Önemi. *Enderun*, 8(2), 127-151. <https://doi.org/10.59274/enderun.1524152>
- Henden, H. B. (2005). Katılımcı yerel yönetim anlayışında e-belediyecilerin yeri ve önemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 1-13.
- İlhan, K. & Özden, Y. (2023). Dünyadan Örneklerle Belediye Web Sayfa Kullanımının Dijital Yönetişim Ekseninde Analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 14(2), 693-720. <https://doi.org/10.54688/ayd.1326439>
- İNGEV (2020). Yerel yönetimlerde dijital yönetim fırsatları. 14.09.2024. https://ingev.org/raporlar/Yerel_Yonetimlerde_Dijital_Yonetisim_Firsatlari.pdf.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi. (2024). Kamu Denetçiliği Kurumu ve uygulaması, <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/37-kamu-denetciligi-kurumu/>, Erişim Tarihi: 01.10.2024
- Fendoğlu, H. T. (2011). *Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık)*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kahraman, M. & Balkan, A. (2020). “Kamu Denetçiliği Kurumu Kararlarında Denetim Ölçütü Olarak Kullanılan İyi Yönetim İlkeleri”, *Ombudsman Akademik Dergisi*
- Kalfa, C. & Ataay, F. (2008). Yönetişim: Devlet Toplum İlişkilerinde Yeni Bir Aşama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 229-240.
- Karaduman, İ. (2017). Muhasebe Denetiminde XBRL ve Yapay Zekâ Kullanımının Denetim Sürecine Etkisi ve Uzman Sistemler Uygulaması . *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Yayımlanmış Doktora Tezi).

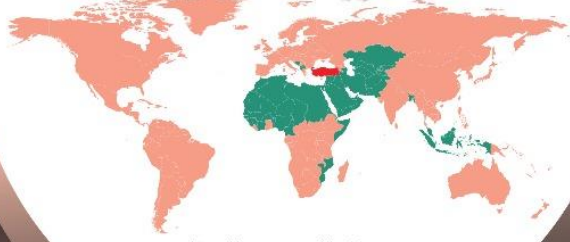
- KDK. (2014). Kamu Denetçiliği Kurumu Yıllık Raporu. Erişim tarihi: 24.06.2019, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/kdk-2014-yillik-rapor.pdf>
- KDK. (2019). *İyi Yönetim İlkeleri Rehberi*. <https://www.ombudsman.gov.tr/Yayinlarimiz/IyiYonetimIlkeleriRehberi>, Erişim Tarihi: 05.10.2024.
- KDK. (2022). *Kamu Denetçiliği Kurumu Uzmanı Aslı Kan'ın Avrupa Ombudsmanlığındaki İzlenimleri*. <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/bulten-eylul-aralik-2022-v10-yayinlar/mobile/index.html>, Erişim Tarihi: 05.10.2024.
- KDK. (2023a). *21. Yüzyılda İnsan Haklarının Geleceği* (Konferans Sunumu). Uluslararası Ombudsmanlık Konferansı 2023, Ankara. <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/uluslararasi-ombudsmanlik-konferansi-tr-v12/mobile/index.html>, Erişim Tarihi: 04.10.2024
- KDK. (2023b). *2022 Yıllık Rapor*. <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/2022-yillik-rapor-web/mobile/index.html>, Erişim Tarihi: 05.10.2024
- KDK. (2023c). *Kamu Başdenetçisi Şeref Malkoç Moldova'nın Başkenti Kişinev'e Bir Çalışma Ziyareti Düzenledi*. <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/KDK-Uluslararasi-Calismalari-2-2022-2024/index.html>, Erişim Tarihi: 06.10.2024.
- KDK. (2023d). *Türkiye Ombudsmanı Malkoç, Brüksel'e Çalışma Ziyareti Gerçekleştirdi*. <https://www.ombudsman.gov.tr/Faaliyetlerimiz/Faaliyetlerimiz?gosterilecekFaaliyetId=180veuygulamaId=1>, Erişim Tarihi: 06.10.2024.
- KDK. (2024a). *2023 Yıllık Rapor*. <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/KDK-Ombudsman-2023-Yillik-Raporu/index.html>, Erişim Tarihi: 05.10.2024.
- Keskin, E. (2021). *Kamu Hizmetlerinin Dijitalleşmesi*. Dijital Devlet içinde Edt. K. Çelebi ve B. Kovancılar, Ankara: Gazi Kitabevi:297-326.
- Kooiman, J. (1993), "Social-Political Governance: Introduction" in J. Kooiman (ed), *Modern Governance- New Government- Society Interactions*, s: 1-6, Sage Publications, London.
- Köse, H. Ö. & Polat, N. (2021). Dijital dönüşüm ve denetimin geleceğine etkisi. *Sayıştay Dergisi*, 32(123), 9-41.
- Manita, R., Ellomal , N., Baudier,, P., & Hikkerova,, L. (2020). *The Digital Transformation of External Audit and Its Impact on Corporate Governance. Technological Forecasting and Social Change*, 150(119), 1-10.
- Matthews, B. & Ross, L. (2010). *Research Methods: A Practical Guide For The Social Sciences*. Pearson Education Limited.
- McCarthy, J. (2004). What is artificial intelligence?. Erişim adresi (11 Ocak 2019): <http://wwwformal.stanford.edu/jmc/whatisai/>.
- Nabiyev, V. V. (2012). *Yapay zekâ: insan-bilgisayar etkileşimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Nilsson, N. (1990). *The mathematical foundations of learning machines*. San Mateo: Morgan Kaufmann
- Ombudsman, (2024) Ombudsmanlık Kurum Bilgileri <https://www.ombudsman.gov.tr/Yayinlarimiz/IyiYonetimIlkeleriRehberi>
- Önder, M. (2019, Şubat 14). *Kamu Denetçiliği Kurumunun Altı Yıllık Faaliyetleri ve Etkileri, Şikâyet Alma ve Karar Verme Süreçleri* (Sempozyum Sunumu). *6. Yılında Ombudsmanlığın Dünü-Bugünü-Yarını Sempozyumu*, Ankara. <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/kdk-alti-yilinda/mobile/index.html#p=6>.
- Önen: M. (2015). Ombudsmanlık Kurumu: İsveç Parlamento Ombudsmanlığı İle Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Denetim Alanları ve Kararlarının İncelenmesi. *İnönü University International Journal of Social Sciences*, (165-186).
- Önen: M. & Engin: (2019). Birleşik krallık 'ta cezaevi ombudsmanlığı: Türkiye'ye uygulanabilirliği. *Ombudsman Akademik*, 5(10), 15-30.
- Özer, M. A. (2017). Yönetişimden Dijital Yönetişime: Paradigma Değişiminin Teknolojik Boyutu. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 457-479.
- Öztemel, E. (2020). Yapay Zekâ ve İnsanlığın Geleceği. M. Şeker, Y. Bulduklu, C. Korkut ve M. Doğrul (Ed.), *Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği* (s. 95-112). Türkiye Bilimler

- Akademisi. <https://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/bilim-ve-dusunce/bilisim-teknojileri-ve-iletisim-birey-ve-toplum-guvenligi-1/yapay-zek-ve-insanligin-gelecegi>.
- Parlak, B. & Doğan, K.C. (2021). “A Methodological Analysis On The Restructuring Of Social Sciences In The Context Of Ombudsman Paradigm, Liberal Democracy And The Annales School” *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:7, Issue:76; pp:40-58
- Polat, M. (2024). Yapay Zekânın Denetimde Kullanılması ve Etik Sorunlar. *Sayıştay Dergisi*, (134), 395-423.
- Sarıtürk, M. (2023). Dijital Dönüşüm ve Paradigmat Değişim Olarak Dijital Yönetişim. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(100), 2784–2800. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10042350>
- Seçer, A. (2023). Cumhuriyet'in 100. Yılında Yapay Zekânın Türkiye’de Kamu Güvenliğine Etkisi, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 497, ss 433-465
- Şengül, R. (2007). Türkiye’de Kamu Yönetiminin Etkin Denetlenmesinde Yeni Bir Kurum: Kamu Denetçiliği Kurumu. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 126-145.
- Taeihagh, A. (2021). Governance of Artificial Intelligence. *Policy and Society*, 40(2), 137-157.
- Usta, H. (2014). Türkiye’de Ombudsman (Kamu Denetçiliği) Kurumu. *Denetim*, (14), 59-64.
- Yanar, H. İ., Çetin, M. Ş., ve Kılıç, V. (2022). Devletsiz Yönetişimin Yeni Ekonomik Enstrümanı: Kripto Para Ve Geleceği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 23-48.
- Yel, T. & Atasoy, A. (2021). Dijitalleşmenin Bağımsız Denetime Yansımalarının Siber Güvenlik Yönünden Değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(Özel Sayı), 439-458.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yüksel, M. (2000). Yönetişim Kavramı Üzerine. *Ankara Barosu Dergisi*, 58(3), 145-159.

Adaleti Savunanlar Stratejik Arastirmalar Merkezi

ASSAM

Justice Defenders Strategic Studies Center

مركز المدافعين عن العدالة
للدراسات الاستراتيجية
17.05.2013

+90 555 000 58 00

WWW.ASSAM.ORG.TR

INFO@ASSAM.ORG.TR

ASSAM | ADALETİ SAVUNANLAR STRATEJİK
ARAŞTIRMALAR MERKEZİ